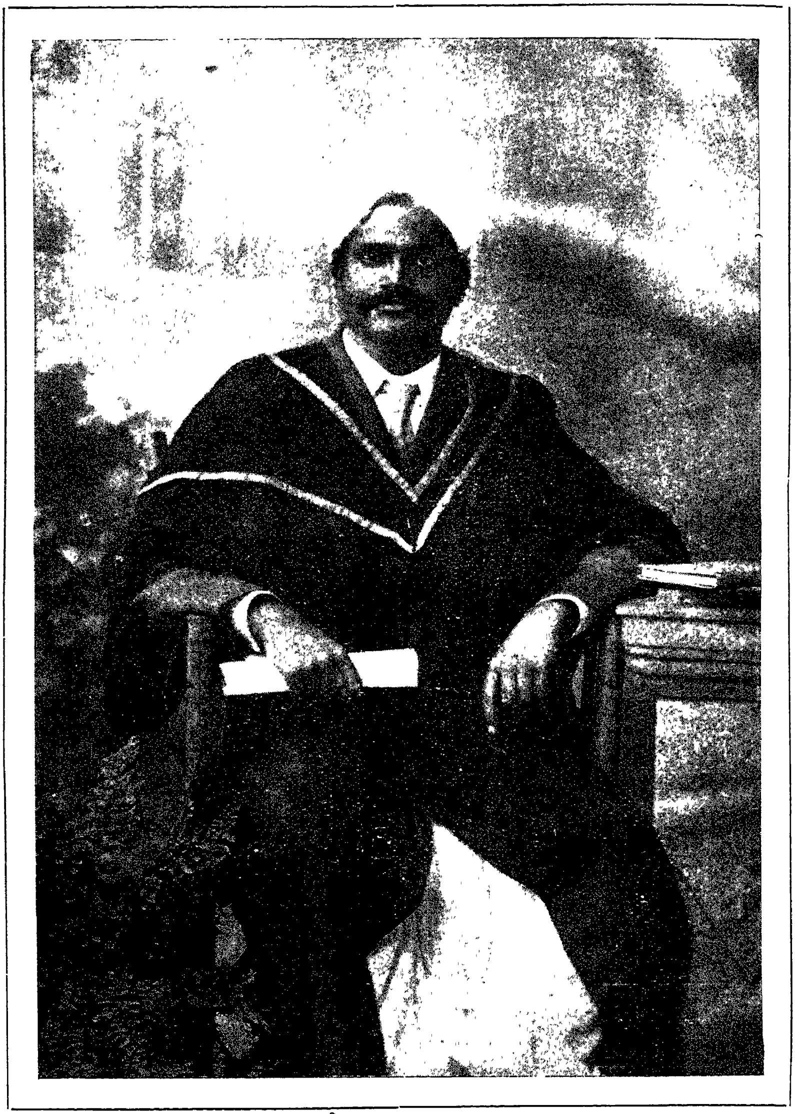

శ్రీ చిరుమామిళ్ల-లక్ష్మీనారాయణప్రసాద్ గారు, బి.ఏ

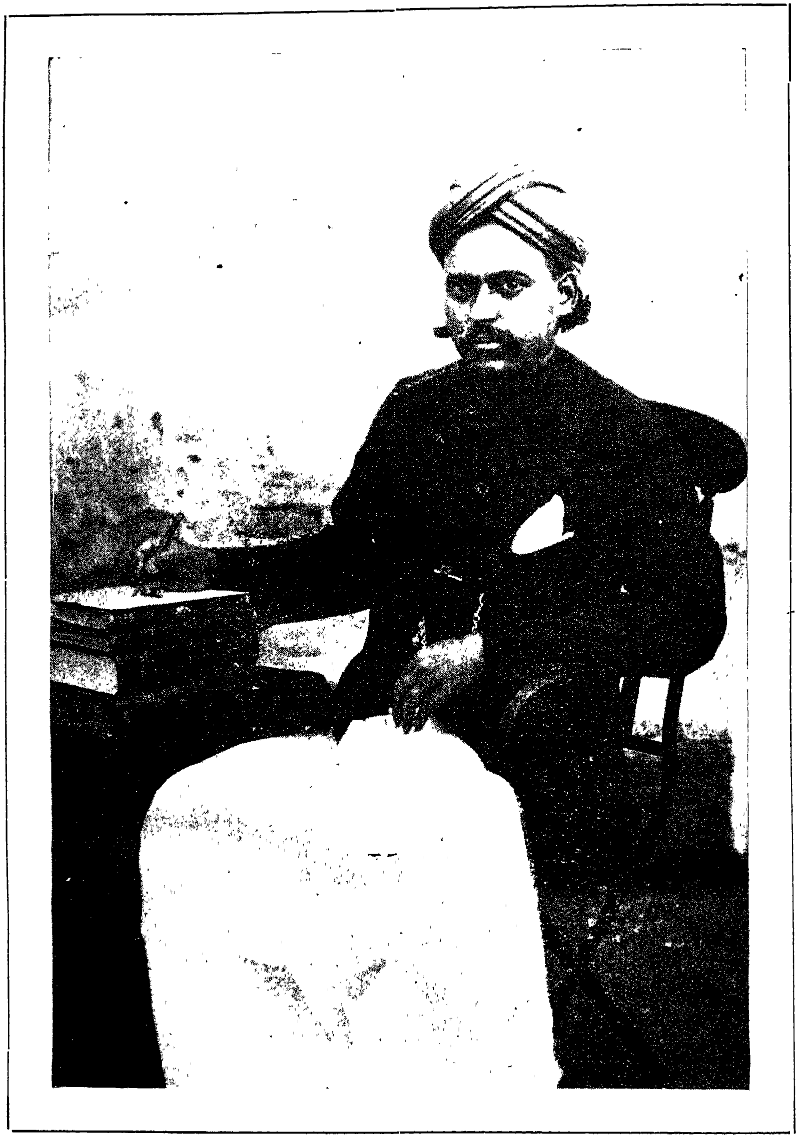

తురగా-వేంకటాచలముగారు, బి.ఏ.

శ్రీ

శ్రీకృష్ణదేవరాయ ఆంధ్ర భాషానిలయము,
విభాగము ....
గ్రంథసంఖ్య ....

శ్రీమాలతీవసంతాది గ్రంథకారులును గుంటూరు డిప్యూటీ కలెక్టరువారి
కచ్చేరీ హెడ్‌క్లర్కును నగు

తురగా వేంకటాచలము బి. యే. గారిచే

రచియింపఁబడి

గుంటూరు వాణీ ముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడియె

మొదటికూర్పు 1,000 ప్రతులు.

గుంటూరు.

దీని వెల రు 0-12-0.

కాపీరైటు రిజష్టర్డు.

1910.

శ్రీ

సరోజిని

శ్రీకృష్ణదేవరాయ ఆంధ్రభాషానిలయము,
విభాగము ....
విషయసంఖ్య ....

శ్రీమాలతీవసంతాది గ్రంథకారులును గుంటూరు డిప్యూటీ కలెక్టరువారి
కచ్చేరీ హెడ్‌క్లర్కును నగు

తురగా వేంకటాచలము బి. యే. గారిచే

రచియింపఁబడి

గుంటూరు వాణీ ముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడియె

మొదటికూర్పు 1,000 ప్రతులు.

గుంటూరు.

దీనివెల రు 0-12-0.

కాపీరైటు రిజష్టర్డు.

1910.

ముచ్చటయై లేఁబైరున
నచ్చుపువర్షంబుమాడ్కి ♦ నయ్యెన్నాకున్॥

సీ॥ ఈవిధమున గౌర ♦ వింపంగఁగడచిన
యక్టోబరునెల యం ♦ దఖిలహర్ష
మేఁబొందియపుడు ప ♦ రీక్షాసమయమౌటఁ
బ్రారంభమునుఁ జేయ ♦ వలనుపడక
మాసాంతమందు స ♦ మారంభము నొనర్ప
నుద్యమింపఁగను ను ♦ ద్యోగవశత
వంగవ్రోలోవంగఁ ♦ బనివడెనాకప్డు
గాని శ్రీకృష్ణుని ♦ కరుణచేత
మరల గుంటూరికే ♦ మార్చిరియంత న
వంబరుతొమ్మిది ♦ వచ్చినప్డు
ప్రారంభమునుఁజేసి ♦ పదపడి నేముగిం
చితిడిశంబరునెల ♦ చేరఁగానె

గీ॥ యంతరాయంబు లింక నే ♦ మగునొయంచు
నడరి నారాయణప్రసా ♦ దాఖ్యుఁడప్పు
డచ్చువేయించె జాగుచే ♦ యక స్వకీర్తి
ధరణి వెలయంగ నాచంద్ర ♦ తారకముగ॥

చ॥ సరసుఁడమూల్యసద్గుణవి ♦ శాలుఁడు శాంతుఁడు రాజబాంధవో
త్తరుఁడును మిత్రమానసల ♦ తానవకప్రమవసంతుఁడున్ గళా
కరుఁడును నా ప్రసాద సఖు ♦ గారవమారఁగఁ గృష్ణుఁడోముతన్
జిరతరసౌఖ్యభోగముల ♦ శేషయశస్సునుఁ గూర్చుచున్ గృపన్॥

గీ॥ పానకములోని పుల్లలా ♦ వలకుఁద్రోసి
నలుసులను నేరి మధురపా ♦ నకముఁ గ్రోలు
నేరసులట్టులు దోషలే ♦ శములవిడిచి
రసమునేక్రోలుఁడీ కవి ♦ ప్రవరులిందు।

గుంటూరు,
20—1—1910.

ఇట్లు పండిత విధేయుఁడు,
తురగా వేంకటాచలము

పీఠిక.

విద్వత్కవివరులారా! మాన్యులారా!

నేనీ సరోజినీనాటకమును నాంగ్లేయ మహాకవియగు షేక్స్పియరుకృతమగు "యాజ్ యు లైకిట్" (As you like it) అను నొక సరసనాటకమునుఁ గథాసూత్రముగాఁగొని మనదేశపద్ధతులకును నభిప్రాయములకును ననుగుణముగాఁ గథనుమార్చి వ్రాసినాఁడను దీనికిఁ బూర్వజమై యెనిమిదేండ్ల క్రిందట నాచే వ్రాయఁబడి 1908 వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటీకృతమైన మందారవిజయమువలెఁగాక యీ నాటకము శుభలగ్నమున జన్మించుటచేఁ గాఁబోలు సద్యస్స్ఫూర్తితో దేశమునఁ బ్రకాశించు నోమునోఁచుకొనెను. ఇది 1909 వ సంవత్సరము నవంబరు 9 వ తేదీని నాచేఁ బ్రారంభింపఁబడి యస్మత్పరమాప్తులును రాజబంధువులును బ్రొబేషనరీ డిప్యూటీ తహాశ్శీలుదారును నగు శ్రీ చిలుమామిళ్ళ లక్ష్మీనారాయణ ప్రసాదము బి. యే గారి యమితప్రోత్సాహముచే డిశంబరు 1 వ తేదీని ననఁగా నిరువదిమూఁడు దినములకు ముగింపఁబడి యానెలలోనే ముద్రాపణమునకీయఁబడియె. ఉత్సాహశక్తివలనఁగదా యింతటి స్వల్పకాలమున నొకనాటకమును వ్రాయఁగలిగితినను సంతోషము మనస్సున నుప్పొంగినను నింతకుమున్ను పెక్కేండ్లు వృథాకాలయాపనముఁ జేసితినను విచారముకూడఁ బొడసూపినది. ధనవంతులును రసజ్ఞులునగు నిట్టి ప్రోత్సాహకారకులు శూన్యమైనందుననే యాంధ్రభాషాకన్యక క్రమక్రమముగా క్షీణించుచున్నదను నింకొక విచారముగూడ దీనికిఁదోడయ్యె. అయినను గతజలసేతుబంధనమువలనఁ బ్రయోజనములేదు గనుక భాషాభివృద్ధికై విద్వత్కవిసత్తములఁ బ్రోత్సాహపఱచునాసక్తి ధనవంతులును బ్రాజ్ఞులునగు రసజ్ఞులమనస్సుల నంకురింపఁజేయ సదాభగవంతునిఁ బ్రార్థించెదను. మఱియుఁ బాఠకులకుఁ గథావస్తువు సుబోధమగునటులఁ గ్లుప్తముగా నీక్రింద నుదాహరించెదను.

ప్రథమాంకము.

రాధికాపుర సామంతప్రభువగు ధృతకీర్తి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు కలహంసుఁడు దనతండ్రి వ్రాసిన మరణశాసనపద్ధతులకు భిన్నముగాఁ దనసోదరులైన ప్రభాకర కళానిధుల కేమియు భాగ మొసఁగకుండుటకై దురాలోచనలు సేయుటయు గృహారామమందున్న తనకనిష్ఠ సోదరుఁడగు ప్రభాకరునిఁ గలిసికొని యాతనిఁ దూలనాడి వంచింపఁబడుటయుఁ బిదపఁదన దుర్గతికిఁజింతించి యప్పటిమహారాజగు ధనవర్మచేతఁ గల్పింపబడిన మల్లయుద్ధమునందుఁ దనతమ్మునిఁ జంపింపనుద్యమించి రుద్రమల్లుఁడను మల్లుని పైనాతనిఁ బురికొల్పుటయుఁ దనతమ్ముఁడద్దాని కంగీకరించి మల్లయుద్ధమునందు మల్లునిఁజంపుటయుఁ దమ్ముఁడగు ధనవర్మచేఁ బదభ్రష్టుఁడై యరణ్యములందున్న కీర్తివర్మ మహారాజుగారి పుత్రికయు ధనవర్మచేఁ జెఱఁబెట్టఁబడియున్న లతాంగియునగు సరోజినిని మల్లయుద్ధమున సౌధముపైఁ జూచి ప్రభాకరుఁడు మోహించుటయు నాసరోజినియుఁ బ్రభాకరుని మోహించి వెడలిపోవునపుడు ముక్తాహారమును నొడిలోవైచి పోవుటయునను కథ గలదు.

ద్వితీయాంకము.

సరోజిని తన ప్రాణసమానయు ధనవర్మ పుత్రికయునగు కమలినితోఁ బ్రభాకరునిఁగూర్చి ముచ్చటించుచుండ ధనవర్మ ప్రవేశించి సరోజినిపై దేశబహిష్కరణాజ్ఞవిధించుటయు నట్లుచేయవలదని కమలిని దండ్రినిఁ బ్రార్థించుటయు దానికాతఁడంగీకరింపమి సరోజినిపురుషవేషముఁ దాల్చి కమలినితో రాచనగరువిడిపోవుటయు మల్లయుద్ధమునందు జయించెనను నసూయచేఁగలహంసుఁడు ప్రభాకరునిఁజంపింప గృహమునందుఁ బ్రయత్నములు సేయుచుండుట కృతజ్ఞసేవకుండగు సారంగుఁడు తెలిసికొని యన్ననుఁజూడ నింటిలోపలకుఁ బోఁదలంచివచ్చిన ప్రభాకరుని వారించి యుద్ధజునుఁగలిసి యరణ్యములకుఁబోవుటయు ధనవర్మ తనకూతురుకమలినిఁగూడఁ బోవుటచేఁ గోపించి ప్రభాకరునిఁగాని కలహంసునిఁ గాని పట్టితెప్పింపుమని మంత్రికాజ్ఞాపించుటయుఁగీర్తివర్మదనయవస్థనుఁగూర్చి

26119

చింతించుచుఁ గడకునీయరణ్యనివాసమే హాయిగా నున్నదని తన మంత్రులతోఁ జెప్పి వేటకుఁబోవుటయు సరోజినీ కమలినులు మారువేషములతో నరణ్యము ప్రవేశించి గోవిందుఁడను నొక గొల్లవాని పరిచయమున మేకలనుఁ గుటీరమునుఁ గొనఁ బ్రయత్నించిపోవుటయు నాకలిచే బడలియున్న సారంగునితోఁ బ్రభాకరుఁ డాయరణ్యముననే ప్రవేశించి సారంగుని నొకచోట నిలిపి యాహారమునకై వెదకుచు విందారగించుటకు సిద్ధముగానున్న కీర్తివర్మగారి భోజనశాలఁ గృపాణధారియై ప్రవేశించి తనకు భోజనమిడినంగాని వారును వారిపరివారమునుఁ దినవలను పడదని భయపెట్టుటయుఁ జివరకు వారితో సఖ్యపడి సారంగుని నక్కడకు మోసుకొనిపోయి యాకలిఁదీర్చుకొని తాను ధృతకీర్తి పుత్రుఁడనని కీర్తివర్మప్రభువుతోఁ జెప్పి వారిదయ సంపాదించుకొనుటయు నను కథ వివరింపఁబడినది.

తృతీయాంకము.

ధనవర్మ యాజ్ఞాప్రకారము పట్టి తెచ్చుటకుఁ బ్రభాకరుఁడు పట్టణమందు లేమి నాతనియన్న కలహంసునిఁబట్టి భటులు ధనవర్మ కప్పగింపఁగా నాతఁడు కలహంసునితోఁ బ్రభాకరునిఁ దక్షణమప్పగింపకున్న వాని స్వాస్థ్యమునంతయుఁ దా నాక్రమింతునని చెప్పుటయు నాకలహంసుఁడు ప్రభాకరునిజాడఁ దనకుఁదెలియదని చెప్ప ధనవర్మ యాతనిస్వాస్థ్యమునంతయు నాక్రమించుకొమ్మని యుత్తరువుచేసి కలహంసునిపైఁ బురబహిష్కారణాజ్ఞ విధించుటయు నరణ్యమునందునున్న ప్రభాకరుఁడు సరోజినిపై మోహమున మనస్స్వాస్థ్యములేక యామెను వర్ణించుకొనుచు వృక్షచర్మములపైఁ బద్యములు లిఖించిపోవుటయు సరోజిని ప్రభాకరునిపై మోహమున నేమియుఁదోఁచక తనకుటీరమునుండి యొంటరిగా బయలువెడలి కమలాకర సమీపముననుండు కదళీవనములోనియొక వృక్షముపైఁ దన్నుఁగూర్చి ప్రభాకరుఁడు వ్రాసిన పద్యమునుఁ జూచి చదువుకొని యబ్బురపడుచుండఁ గమలిని ప్రవేశించి ప్రభాకరుఁడు వ్రాసిన మరిరెండు పద్యములు సరోజినికడఁ జదివి ప్రభాకరుఁడీ యరణ్యమునకు వచ్చెననియుఁ దానుఁజూచితిననియుఁ జెప్పి యానందింపఁ జేయుటయుఁ

గమలినీవాక్యమునుఁబట్టి ప్రభాకరుఁడు కమలాకరమునుఁ జేరి సూర్యనమస్కారములు సేయుచుండ మారువేషములతో నున్న సరోజినీకమలినులాతనిఁ గలుసుకొనుటయుఁ బురుషవేషముతో నున్న సరోజిని ప్రభాకరునితో నాతనిఁగూర్చి ముచ్చటించుటయుఁ బ్రభాకరుఁడు దనకుసరోజినిపైఁగల మోహముచే మిక్కిలి తపించుచుంటినని చెప్పుటయు మిత్రభావముతో సరోజిని ప్రభాకరునితోఁ దన్ను సరోజినీయని పిల్చుచుఁదనసహవాసము చేసినచో మోహవికారము క్రమక్రమముగాఁ దగ్గింతునని పల్కుటయు దానికాతఁడియకొనుటయు గొల్లవాండ్రగు నానందసానందలొండోరుల ప్రేమలనుఁగూర్చి ముచ్చటించుకొనుటయు నను కథ యున్నది.

చతుర్థాంకము.

కీర్తివర్మమంత్రియగు సూక్ష్మబుద్ధి పురుషవేషమున రాజీవుఁడని పేరుతో నున్న సరోజినికడకు వచ్చి వేదాంతమునుఁగూర్చి ముచ్చటించిపోవుటయు నంతఁ బ్రభాకరుఁడు ప్రవేశింప సరోజినీమోహవిషయమునుఁగూర్చి మారువేషముతో నున్న సరోజిని ప్రశ్నించుటయు దానికాతఁడు బదులుపల్కిపోవుటయుఁ గీర్తివర్మ తనకూతురు సరోజిని తనకుఁగనఁబడునేనిఁ బ్రభాకరునకిచ్చి పెండ్లిచేసెదనని నిశ్చయించుకొనుటయుఁ బ్రభాకరుఁ డింకను రాకుండుటకై వగచుచున్న సరోజినికడ కాతనియన్న కలహంసుఁడు ప్రభాకరుఁడు దన్ను సరోజినికడకుఁ బంపెనని చెప్పుచుఁ బ్రభాకరుని దగునొక రక్తవస్త్రమిచ్చుటయు దానినిఁ జూచి సరోజిని విచారించి కారణమడుగుటయు దానికిఁ బ్రభాకరుఁ డీటనుండి పోవునపుడు దారిలో సర్పవృతకంధరుఁడయిన యొక మానవుని రక్షింపఁబోవఁగాఁ బొదలోదాగియున్న సింహమాతనిపై డీకొనెననియు దానినిఁగడకుఁ జంపుటలో గాయముతగిలి రక్తము వస్త్రమునకంటెననియు నామానవుఁడు ప్రభాకరుని యన్నయగు కలహంసుఁడను పేరుగల తానే యనియుఁ జెప్పుటయు సరోజిని మూర్ఛిల్లి తేఱుటయుఁ గలహంసుఁడు కమలిని మోహించుటయు నను కథ గలదు.

పంచమాంకము.

ప్రభాకరుని గాయముమానుటతోడనే కలహంసునిఁ గలిసికొని యాతఁడా యరణ్యమునకువచ్చిన కతంబడిగి ధనవర్మ తమ స్వాస్థ్యము నాక్రమించుకొనుటయు సరోజినినిఁ దన్నునుఁ బురమునుండి వెడలఁగొట్టుటయు నాదిగాఁగల సమాచారము నన్నవలనఁ దెలిసికొనుటయుఁ బిదపఁ గలహంసుఁడు దానుగమలినిని మోహించితినని చెప్పి తన కామెతోఁ బెండ్లి సంఘటింపఁజేయవలసినదని కోరుటయుఁ బ్రభాకరుఁ డెట్టకేలకియ్యకొని రేపే వివాహముఁ గావించెదనని చెప్పుటయుఁ గలహంసుఁడు సంతోషించిపోవుటయు నంతఁ బురుషవేషముతోనున్న సరోజిని ప్రవేశించి కలహంసుని పెండ్లిసంగతి ప్రభాకరునివలన విని సరోజినితోనతఁడుగూడ రేపే పెండ్లియాడవచ్చుననియుఁ దన మంత్రబలముచే నామెనుఁగొనివచ్చి సంతోషము ఘటింతుననియుఁ జెప్పి యానందసానందలకుఁ గూడ వివాహము స్థిరపఱచిపోవుటయుఁ గమలిని తనకును సరోజినికిని రేపే పెండ్లియని సరోజినివలనఁ దెలిసికొని సంతోషించుటయుఁ బ్రభాకరునివలనఁ దనకూతురు సరోజిని యెల్లియుఁటకేతెంచునని విని కీర్తివర్మ నమ్మఁజాలక సందేహించుచుండఁ బురుషవేషముతో సరోజిని ప్రవేశించి తన మంత్రబలముచే సరోజినినిఁ దెచ్చితినని చెప్పుచుఁ గీర్తివర్మవలన సరోజినినిఁ బ్రభాకరుని కీయవలెనను వాగ్దానమునుఁ బ్రభాకరునివలన నామెనుఁ బెండ్లియాడెదనను వాగ్దానమునుఁగొని సరోజిని నిదిగోఁ గొనివచ్చెదననియుఁ జెప్పుచుఁబోయి తిరిగి సరోజిని స్త్రీరూపమునఁ గమలినితోఁ బ్రవేశించుటయుఁ గీర్తివర్మ పరమాద్భుతపడి యామాంత్రికుఁడేడని సరోజినినడుగఁ గమలిని సరోజినియే పురుషవేషమునుఁదాల్చి యట్టులుచేసెనని చెప్పుటయు దానికిని సంతోషించి ప్రభాకరునికి సరోజినినిఁ గలహంసునకుఁ గమలినిని నానందునకు సానందనునిచ్చి యచ్చటఁ బెండ్లిసేయుటయు నంతధృతకీర్తి ద్వితీయపుత్త్రుఁడగు కళానిధి ప్రవేశించితన యన్నదమ్ములనుఁ బెక్కేండ్లకుఁ గాంచినందులకయి పరమానందముఁబొంది కీర్తివర్మతోఁ బశ్చాత్తాపముగలిగి రాజ్యమతనికిచ్చుటకయి ధనవర్మ యరణ్యమునకువచ్చి సిగ్గుపడియున్నాఁడని చెప్పుటయుఁ గీర్తివర్మగారి

యనుమతి ప్రకారముగా ధనవర్మనఘటికిం బలిపించుటయు ధనవర్మ దన్ను క్షమింపనన్నుఁగోరి రాజ్యమప్పగించుటయు నింద్రుఁడు ప్రత్యక్షమై వరములొసఁగుటయుఁ గీర్తివర్మ తన బంధుమిత్ర పరివారముతో సుఖముగాఁ బురప్రవేశ మొనరింపఁ జనుటయునను కథ గలదు.

ఈ నాటకమునందు శృంగారము ప్రధానరసమైనను రౌద్రము దానికిఁ బ్రధానాంగముగా నుండును. మఱియు నియ్యది నవరసాశ్రయమని చెప్ప నొప్పియున్నది.

గుంటూరు,
20—1—1910.

ఇట్లు బుధవిధేయుఁడు.
☞ తురగా వేంకటాచలము.

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు.

కీర్తివర్మ—పదభ్రష్టుఁడై యరణ్యాగతుఁడయిన మహారాజు.

ధనవర్మ—ఇప్పుడు పాలించుచున్న మహారాజు.

ప్రభాకరుఁడు—ధృతకీర్తి తృతీయపుత్రుఁడునుఁ గథానాయకుఁడును.

కలహాంసుఁడు—ప్రభాకరుని జ్యేష్ఠభ్రాత.

కళానిధి—ప్రభాకరుని ద్వితీయభ్రాత.

సూక్ష్మబుద్ధి— } కీర్తివర్మ మంత్రులు నాతనితో నరణ్యము
సులోచనుఁడు— } చేరిన వారును.

సరసబుద్ధి—ధనవర్మ మంత్రి.

సారంగుఁడు—ధృతకీర్తి కృతజ్ఞసేవకుఁడు.

దమనుఁడు—కీర్తివర్మ సేవకుఁడు.

వృద్ధుఁడు—ఒక పురవాసి

సువేగుఁడు—వృద్ధుని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడును శూరుఁడును.

సుకాయుఁడు—వృద్ధుని ద్వితీయపుత్రుఁడును శూరుఁడును.

రుద్రమల్లు—మల్లయుద్ధముఁ జేయవచ్చిన శూరుఁడు.

ఆనందుఁడు— } ఇద్దఱు గొల్లవాండ్రు.
గోవిందుఁడు— }

ఇంద్రుఁడు—దేవతల కధిపతి.

స్త్రీ లు.

సరోజిని—కీర్తివర్మ పుత్త్రికయుఁ గథానాయికయు.

కమలిని—ధనవర్మ పుత్త్రికయు సరోజిని నెచ్చెలియు.

సానంద—ఒక గొల్లపడఁతి.

(మఱికొందఱు స్త్రీలునుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

శుద్ధపత్రిక.

పుట	పఙ్క్తి	తప్పు	ఒప్పు
3	9	శాఖయు	శాఖుఁడు
22	2	లామొగాఁబ్రియ	లామొగాప్రియ
26	18	సుగంధి	ఉత్సాహ
44	26	విడురచో	వీడుచో
49	21	మఝ్యర	మైర
59	15	లనూతన	లనూనత
60	6	వృద్ధుఁడ	వృద్ధుఁడు
67	20	సేవకుల వెంటరా	సేవకులు వెంటరా
76	24	గతినియ	గతిసీయ
99	20	ప్రియమ్మైన	ప్రియమైన
100	2	సరోజినీకనులు	సరోజినీకమలినులు
105	4	మతృష్టము	మదృష్టము
106	23	దుష్టబుద్ధితన	దుష్టబుద్ధిఁదన
107	7	యూపయిల్	యూపయిన్
,,	8	ప్రాణముల్	ప్రాణమున్
,,	15	తరుణ	ప్రథిత
111	19	నుబ్బెయది	మబ్బెనది
122	26	పెంల్లైఁ	పెంల్లైనఁ

129	24	నిన్ను	నన్ను
137	6	వాంఛమయి	వాంఛమెయి
139	21	వాఁడయిన	వాఁడైన
140	3	ములుకులయి	ములుకులై
142	6	వయిరాగ్య	వైరాగ్య
144	3	ధార్మికులయి	ధార్మికులై

శ్రీరస్తు.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

సరోజినీ నాటకము

ప్రథమాంకము.

[నాంది]

శా. శ్రీరాధారమణీమణీమృదుతను ♦ శ్లేషాభిలాషన్ శుభా
కారుండై హరిసేరఁబోవఁ బొలయ ♦ ల్కన్ దూరమా రాధతోన్
దూరంబైనను హృద్గతుండఁ జుమి య ♦ న్నున్ దేర్చి క్రీడించు నా
త్మారాముండు యదూద్వహుండిడుత మీ ♦ కానందకల్యాణముల్.

ఉ. పాండవులన్న న్యాయగుణ ♦ భాసితులంచుఁ దలంచి వారికిన్
ఖండనమందు నేర్పునన ♦ పార సహాయముఁ జేసి కౌరవ ప్రా
ద్దండులన్యాయహీనులమ ♦ దంబడగించిన కృష్ణుఁడీసభా
మండనమాచు మీకిఁటన ♦ మంద శుభంబులొసంగి ప్రోచుతన్.

[నాంద్యంతమున]

సూత్రధారుఁడు-- కాలవిలంబనమేల?

గీ. సరసకవితావిలాసులై ♦ శశ్వదమల
కీర్తిఫలవృక్షపికములై ♦ యార్తిహారణు
లగుచు వెలుఁగొందినట్టి మ ♦ హాకవీశ్వ
రులను ధ్యానింతు వాక్సిద్ధి ♦ ఫలమిడంగ.

(ముఖమెత్తి) అదిగో! నాయిల్లా లిటువచ్చుచున్నది.

క. తొలుకరిమెఱుపోయన ని
స్తులసౌందర్యంబుఁ దాల్చి ♦ శోభనవతియై
కులకాంత యిటులె వచ్చెడుఁ
గలువల చెలిఁబోలుముఖము ♦ గ్రాలుచునుండన్.

నటి-- (ప్రవేశించి) నాథా! నమస్కారము నన్ను సత్వరముగా ర
మ్మని సెలవిచ్చివచ్చితిరి. ఏమికారణము.

సూ-- కళ్యాణమస్తు. కాంతా! నీకుఁ బ్రతిదినమును గారణము చెప్ప
వలెనా? మన దైనందినవర్తకము మఱచిపోయితివా?

నటి-- నాథా! అట్లనుచున్నారేమి? మనము వర్తకులమా? నర్త
కులనఁబోయి యట్లంటిరేమో!

సూ-- ప్రేయసీ! కాదు. ఇదివినుము.

చం. కవిహృదయంబు పాదు; రస ♦ గర్భితసత్కృతి తీయమావి; సాం
ద్రపురసపద్యరాజి సము ♦ దారమరందవిపాకమాధురీ
ద్రవవిలసత్ఫలంబులు; స ♦ దస్యులపారరసజ్ఞులౌ ధనుల్
నవకవితాగుణాసవమ ♦ నారతమమ్మెము వారికిచ్చుటన్.

నటి-- (నవ్వుచు) బహుసరసముగావచించితిరి. అవునుగాని యాఫలా
సవమందఱకు రుచించునా?

సూ-- చెలీ! అసూయారోగగ్రస్తులగువారికిఁదప్ప,

సీ. సహజమాధురిఁ గ్రాలు ♦ సహకారసత్ఫలం,
బొకనోరఁదిక్తమై ♦ యొనర లేదె?
సహజశీతకరుండు ♦ చంద్రుండు నొకవేళఁ,
గొందఱికిని వేడి ♦ గూర్ప లేదె?
సహజకర్ణావతం ♦ సముగాన మొకవేళఁ,
గొందఱికి విరక్తి ♦ గొల్ప లేదె?
సహజసౌరభమిచ్చు ♦ చంపకాదిసుమంబు,
లొకవేళ వెగటుగా ♦ నుండ లేదె ?

గీ. యట్లె యీర్ష్యామయావేశు ♦ లైనజనుల
చెవులకుఁగటువుమాధురీ ♦ కవితగూడ
నంతమాత్రంబు చేతనా ♦ యాయివస్తు
వులకుఁగవితకుఁదగ్గునే ♦ వెలయొకింత.

నటి.- నాథా! మీరువచించినది సత్యమే. ఇప్పుడు మీ రేరూపకము
ను బ్రయోగింపనుద్యమించితిరి ?

సూ.-- సఖీ!

చ అలఘుకవిత్వనుత్యతుర ♦ గాన్వయచారురసాలసాలస
ద్విలసితసారశాఖయు సు ♦ ధీనిలయుండునునైన వేంకటా
చలకవివ్రాసె సూరిజన ♦ సమ్మతమై తనరన్ సరోజినీ
సలలితరూపకంబు సఖి! ♦ సల్పెదనీసభఁ దత్ప్రయోగముల్.

నటి.-- ప్రాణేశ్వరా? ఈరూపకనామము నేనెప్పుడు విననట్లులేదే?

సూ.-- నిజమే నీవు వినియుండవు. ఇది యాంగ్లేయ మహాకవియగు
షేక్స్పియరుచే రచింపఁబడిన యొక సరసనాటకమును గథా
సూత్రముగాఁగొని యభినవముగా నీరూపక మీయాంధ్రకవి
వ్రాసె.

నటి.-- నాథా! ఈనూతనకృతి పేరల రంజింపఁగలుగునా ?

సూ.-- ప్రియా! ఏమి యట్లులంటివి ?

ఉ. ప్రాఁతరకంపుఁజీరలును ♦ బ్రాఁతరకంపు విభూషణంబులున్
బ్రాఁతరకంపుసంస్కృతుల ♦ భామినిమెచ్చునె యీశతాబ్దమం
దోతరుణీ! యగణ్యముగ ♦ నుద్భవమయ్యెను మార్పులన్నిఁటన్
బ్రాఁతపురాణగాథల స ♦ భాసదు లొల్లరు పూర్వమట్లులన్.

నటి.-- నిజమే. తాముసెలవిచ్చిన మార్పులన్నియుఁ జూచుచునే యు
న్నాను. అట్లులైన నీ నవరూపక మీ సభాస్తారుల నానందింపఁ
గలుగునని నమ్మెద.

సూ.-- అవును. విస్తారమెందుకు? సభాసదులు కాలవిలంబమునకుసహిం
పరు. కావున నీవిప్పుడు శరదృతువునుగూర్చి గానముసేయుము.

నటి-- చిత్తము. ఈశరదృతువునందు

ఉ. శారదచంద్రికాభయును ♦ స్వచ్ఛపయోధరశోభయున్ నిజో
దారయశంబుఁదెల్పఁగ వి ♦ యత్పదలక్ష్మి చెలంగెడుఁ సుఖా
హారమృణాళపఙ్క్తికయి ♦ హంసలు బ్రాలు జలాశయంబులన్
శారదమేఘముల్ స్వజన ♦ సంపదఁగాంచఁగవచ్చెనోయనన్.

సూ-- (నవ్వుచు) సఖీ! లెస్సగావర్ణించితివి. మొన్నటిదినమున మన గృహారామసరస్సునందు నేత్రానందముగ నేను జూచినవిషయ మునకు నీవు వర్ణించిన రెండవయంశము తూచినట్లు సరిపోయి నది.

నటి-- (నవ్వుచు) ఆవిషయమేమి?

సూ-- చెలీ! శరదృతువు లభించినదను నాతురతతోఁగాఁబోలు మొ న్న యుదయమున నొకకలహంస మన సరస్సునఁజేరి నిశాదివ విచక్షణలేక యీయుదయమువరకచ్చటనేయున్నది.

చ. అరిధృతకీర్తిఁబోవఁ గమ ♦ లాకరసద్మముఁ జేరఁగాఁ బ్రభా
కరునిఁగళానిధిన్ గణన ♦ గాంచక యా కలహంసుడద్దిరా
చరచరబోవుచున్ స్వగృహ ♦ సామ్యముగా నివసించెనందులఁ
దరుణముఁబక్షపాతులు స ♦ దాపరికించుచు నుందురేగదా.

(తెరలోపలఁ దిరస్కారముగా) ఓరి నటాధమా! పరరంధ్రాన్వే షణపరాయణా! వృథా నిందాగర్భప్రలాపా!

చ. గరువమొ పోతరంబొ కను ♦ గానక ప్రేలెదవేల? నాసహో
దరులగణింపకుండిననుఁ ♦ ద్రవ్యము నే గణియింపఁజూచినన్
జిరతరసౌఖ్యభోగములఁ ♦ జెందఁగనెంచిన నీకుభారమే
కరణెనిగల్గె? సభ్యులడుగ ♦ న్వినిపించితె నాచరిత్రమున్.

ఇదిగో నిప్పుడేవచ్చి నాకరవాలమునకు నిన్నాహారముచేసెదను.

నటి-- (సాధ్వసముతో) నాథా! ఏమి యీయుపద్రవము. నాదేహము కంపమెత్తుచున్నది అమంగళము తొలఁగుఁగాక. (అని మగనిని గౌగలించుకొనుచున్నది)

సూ-- (నటిని గట్టిగఁ బట్టుకొని)

క. అడుగులుతడబడనిటుభయ
పడియొడలిని ప్రదిమయడఁగఁ బడఁతీ! నీవి
య్యెడనిట్లు వడఁక నేటికి
నడరేటికి జడుని నుడుల కర్థముగలదే?

నీ నేత్రాంబుజముల వికసింపఁజేయుము. భయము లేదు.

నటి-- అయ్యో! నాకు భయము వేయుచున్నది. ఆజడప్రాయుఁ డెవ్వఁడో నిష్కారణముగా మిమ్ము———చో నాకేమిగతి?

సూ-- ఓసి యబలా! వినుము. ధృతకీర్తి జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు కలహాంసుఁడు నేనుజడివినపద్యమున కపార్థముఁగల్పించి సాపరాధుఁడు గనుకఁ దనయం దారోపించుకొనుచున్నాఁడు. నాపద్యార్థమిదిగదా.

అరి=తన విరోధియైన, ధృత=ధరింపఁబడిన అనఁగా నిదివరకందున్న, కీర్తి=బురద, పోవ-ఎండిపోవఁగా, కమలాకరసద్మము-సరస్సనెడుగృహమును, చేరఁగా-ప్రవేశించుటకు, ప్రభాకరుని-సూర్యుని అనఁగాఁ బవలును, కళానిధి-చంద్రుని అనఁగా రాత్రిని, గణనగాంచక-పాటింపక, యాకలహంసుఁడు-ఆకలహంస, చరచరఁబోవుచు-వడివడిగా నడచుచు, అందుల-ఆసరస్సునందు, స్వగృహసామ్యముగా-తన యింటియందువలెనే, నివసించె-ఉండెను, పక్షపాతులు-పక్షులు, తరుణము-మంచికాలమును, సదా-ఎల్లప్పుడు, పరికించుచు నుందురేగదా-చూచుచునేయుందురుగదా.

అయినను మనకీ వృథాకలహములతో నేమిపని. ఇఁక మనము పోవుదమురమ్ము.

నటి—— అదియే మంచియుపాయము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రస్తావన.

[తర్వాత సాహంకారుఁడై కలహాంసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కల— ఆ! నటాధమా? పరరంధ్రాన్వేషపరాయణా! వృథానిందాగర్భ ప్రలాపా!

«చం॥ గరువమొ పోతరంబొ» యను పూర్వోక్తపద్యమును మరలఁ జదువుచున్నాఁడు. (నలుగడలఁబరికించి). ఆహా! ఆనటాధముఁ డింతలో మాయమయ్యెనే? ప్రాణములు దక్కించుకొనుటకుఁ బారిపోయెను గాబోలును. అయినను నాకు క్షుద్రనటునితో నాకేమిపని? ఇఁకముందు నాయుద్యమము విచారించుకొనెదనుగాక. అన్నా! అవసానకాలమునందు మాతండ్రిగారు ధృతకీర్తి వ్రాసిన మరణశాసనము చూడఁగా నాకెంతయుఁ జింతాకరమగుచున్నది. ఆయన సోదరులమగు మాముగ్వురను నైకమత్యముతో నుండుఁడనియుఁ గడు వన్నెఁగాంచిన తమవంశమునందుఁ గీర్తిప్రతిష్ఠలు నిలుపుఁడనియు మొదలగు హితబోధల నెన్నిచేసినను దాను జివరకుఁ గల్పించిన మరణశాసన పద్ధతుల నిదానముగాఁ బరీకించినచో నవియన్నియుఁ బక్షపాతమును సూచించుచున్నవి. నాపెద్దతమ్ముఁడైన కళానిధికిఁ బాపము చతుర్థభాగమును, నాకుఁ దృతీయభాగమును, జిన్నతమ్ముఁడగు ప్రభాకరునకు నశేషమంతయును నొక పారసీకహయమును దనమేదికవచమును ధనుర్బాణాదిపరికరములును నేర్పాటుచేసె. ఈవిభాగములవలన మాలో మాకుఁ బరస్పరభేదములు కల్పించె. మాతండ్రి యభిప్రాయము తమయాదాయమంతయు స్వార్జితమని కాఁబోలు. మేముమాత్రము వారికి స్వార్జితులము కామా! ప్రభాకరుఁడొక్కఁడే శౌర్యధనుఁడనియుఁ, గీర్తికాముఁడనియు నాయన పలుమాఱు నొక్కి చెప్పుచువచ్చెను. అయిననేమి? మాకుటుంబసామ్రాజ్యమంతయును నామరణశాసనమునుగూడ నిప్పుడు నాస్వాధీనములోనే యున్నవిగదా! తన శాసనప్రకారము నాతమ్ములకు నేను బంచిపెట్టకున్న మరణించిన యాయన నన్నేమి చేయఁగలఁడు. పోనీ! తమ్ముల బాధ చూచుకొన్నను నిదివరకే వారణాసిపట్టణమునకుఁబోయి శాస్త్రాభ్యాస మొనరించుచున్న

నా పెద్దతమ్ముఁడు కళానిధికిజో క్య మక్కఱయే లేదు. చిన్నతమ్ముఁడు ప్రభాకరుఁడు వయస్సునఁగూడ నిరువదేండ్లవాఁడగుటచే నంతఁగా నన్నెవిరింపఁజాలఁడు ఈస్వాస్థ్యమునకంతయు నాపోశనముపట్టుట కిదియే మంచిసమయము. ధనవంతుఁడగుటకన్న మిన్నయగుపదార్థమున్న దా?

సీ. చదువకున్న నుసర్వ ♦ శాస్త్రభాండాగార,
ముండుచోనాతండు ♦ పండితుండు
ఈయకున్న ననంత ♦ హేమరూప్యంబులఁ,
దనయొద్దఁగలవాఁడె ♦ దానమూర్తి
పెట్టకున్న నుజతు ♦ ర్విధభక్ష్యముల్ నిత్య,
మారగించెడువాఁడె ♦ యతిథిరతుఁడు
కలిసిమాట్లాడుచు ♦ గౌరవింపకయున్న,
బడిమందిగలవాఁడె ♦ బంధుసఖుఁడు

గీ. ధనముగల్గినమాత్రాన ♦ ధన్యుఁడగును
సర్థమూలంబునని మనం ♦ బలరుచుండు
వెండిలేకున్న జీవన్మృ ♦ తుండుగాన
దానినార్జించుతు సమయంబు ♦ దాఁటనీక.

ఆహా! ధనమహాదేవియొక్క ప్రాభవ మింతయని వర్ణింప నెవ్వారితరము.

చ. సరసునిఁజేయు మూర్ఖజను; ♦ సంకరుసత్కులజాతుఁజేయు; మే
దురసుగుణాభిరాముని ♦ దుర్గుణునిన్ బచరించుఁ; గోరకే
చిరతరసద్యశంబును వి ♦ శేషసుఖంబును సంఘటించు; నీ
వరధనదేవతాశ్రయ మ ♦ పారశుభాస్పదమెంచి చూడఁగన్.

మఱియు,

చ. నరునకు దార్ఢ్యహైన్యము న ♦ నల్పరుజాతిఁయు సంచితౌషధో
త్కరమున నేతొలంగునని గాథ ♦ ధనార్జనవృత్తిచే భిష
గ్వరులుదలంతురయ్యది య ♦ బద్ధ మసత్యము; సత్యమేదనన్
బరమరహస్యమూలిక ధ ♦ నంబెనుఁడీ సకలామయాళికిన్.

కాఁబట్టి,

గీ. అట్టిమూలికగలవాఁడె ♦ గట్టివైద్యుఁ
డనఁగఁజెల్లునుగాని సి ♦ ద్ధౌషధంబు
లంచుఘుటికలఁజూచి హ ♦ షించునతని
ననగవచ్చునె వైద్యుఁడ ♦ టంచుభువిని.

మఱియు,

క. భవరోగవైద్యుఁడంచును
భువి నారాయణునిఁదలఁచి ♦ పొగడెదరయయో!
యవితర్కితబుద్ధులుగా
చవిగొనిశ్రీదేవిఁగొలువఁ ♦ జాలనివారల్.

ఈశ్రీదేవియొక్క మహాత్మ్య మనిర్వచనీయముగదా.

సీ. పార్థివోత్తముపుత్రిఁ ♦ బరిణయంబాడంగఁ
జేయించునెయ్యది ♦ చెనటికైన
బంగారుమేడలోఁ ♦ బాన్పుపైఁబవళింపఁ
బచరించునెయ్యది ♦ పందకైన
వలదన్నబూర్ణవి ♦ ద్వాంసులఁజెంతకుఁ
గూర్చెడునెయ్యది ♦ కూళకైన
వాంఛింపకయె యాప్త ♦ వర్గముల్కల్పించుఁ
జనవుమైనెయ్యది ♦ జడునకైన

గీ దూరదేశోద్భవంబు న ♦ ద్భుతమపూర్వ
మైనవస్తుప్రతాన మె ♦ య్యదిఘటించు
నంగరక్షుగఁబతికినె ♦ య్యదిచెలంగు
నట్టిశ్రీదేవి ధ్యానింతు ♦ నాశ్రయింతు.

(తన్నుఁ జూచుకొనుచు) ఓయీ! కలహంసుఁడా! భావిధనార్జన మదాంధతచేతఁ గన్నుగానక భవత్పితృశాసనములనెల్ల నేఁటఁగలిపితివిగా! ఆయన మరణించునపుడు బోధించిన హితోపదేశములను నాయన తోడనే యంతరింపఁజేసితివిగా! ఛీ! మూర్ఖా! భ్రాతృనాశనమును స్వ

పురోవృద్ధియుఁ గోరెడు నిన్నే దైవము బాగుచేయునురా! ఐకమత్య మునకన్న మిన్నయగు పదార్థమును బరస్పరానురాగమునకన్న వన్నె దెచ్చెడు కులాలంకారమును వేఱున్నవే? వీరుముగ్గురు నొక్కకడుపునఁ బుట్టినవారుగారా? ఒక్కచెట్టుకొమ్మలుగారా? ఒక్కగూటి పిల్లలుగారా? జ్యేష్ఠుఁడవైయుండుటచే నవరజులనుగాపాడి వారిబాగుఁగోరుటకు బదులుగా నీవే పెడత్రోవలఁబెట్టి ధనాశచే వారలఁ బాడుచేయుదువా? ఈబుద్ధి యింకవిడనాడి వారినిఁ బ్రేమించి తండ్రిపోయినతర్వాత నంతటివాఁడవైన నీవు వారినిఁ గడునాదరించి నీమనస్సును గడునిర్మలముగాఁ బ్రకాశింపనిమ్ము. దురాలోచనల కెడమీయకుము. ఆఁ! ఛీ! ఇవి యేటివాక్యములు. ఏమిది! నామనస్సిప్పుడునన్నిట్లు త్రిప్పివేయుచున్నది. ఇంతకుమున్ను నానోరినుండి వెడలిన హితబోధయంతయు నీచునకు నప్రయోజకునకుఁగాని నావంటిపూరుషవర్యుని కన్వయించునా? రుజోద్రేకంబునను సంధిజ్వరమువలనను నీలోకమువిడుచునపుడేమియుఁ దోఁచక ప్రేలిన నాతండ్రిమాటలకా యింతవిచారము! ముసలితనమున ఘోషించిన వాక్యములు శుక్రనీతులగునా! అట్టివాండ్ర వాక్యములు వాయుధూతములగు నిసుకతిన్నెలపై వ్రాయబడిన యక్కరములవంటివి. పోయినవాఁడుపోయెను. ఆయన పునర్జీవించి నాకార్యముల కీడుమేళ్ళను గుర్తెఱుఁగఁగలుగునా? నాసాంసారికకష్టములలో సాయముసేయనోపునా? కావున నాతనిహితోపదేశ మాతనితోడనే గతింపనిచ్చెద. ఆత్మబుద్ధిహితమ్మనియున్నదిగాన నట్లుఁ జేయనిశ్చయించెద. తమ్ములనుండి నాకేమయినభయముగలదాయన నట్టిది లేదనుట స్పష్టము. పెద్దతమ్ముఁడు కళానిధి కాశిలోనున్నాఁడుగదా. చిన్నతమ్ముఁడు ప్రభాకరునిపై నిదివరకే యొక కన్నుంచితిని. కపటకవృత్తిలోఁబెట్టి వానిబుద్ధి మందగింపఁజేసితి. సహజముగా సుగుణములు వానియందున్నమాట సత్యమయినను వానినన్నిటిని మాయాచాతుర్యముచే దుర్గుణములుగా మార్చితి. వేయేల? వానిని నాయింటఁ బెద్దసేవకునిగాఁ జేసితి. ఇట్లు వీరిద్దఱు వశ్యమయినతర్వాత నాకువశ్యముగాని దిఁకేమిగలదు. ఇదియే మంచిత్రోవ. అయినను నేనొకసారి ప్రభాకరుఁడున్నయెడకుఁ బోయి

వాని విధేయతాగుణ మించుకఁ బరికించెద. ఈసమయమునకు వాఁడు గృహారామమం దుండునుగదా?

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రంగము 2. గృహారామము.

[ప్రభాకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ప్రభా-- అన్నా! నాయవస్థ కడువిచారకరము ఏలయనిన,

చ. పిత గతియించుటన్ మదిఁ ద ♦ పించుచునుంటిని నేటినుండి వి
శ్రుతగుణ మాతవ్రాయి మ ♦ నసుక్ జననాఁటనె చిన్నపుచ్చెనీ
క్షితిగల యన్నగారొకరు ♦ ఖేదముఁబెంచుదురింతెకాని నా
స్థితియణుమాత్రమున్ సరకు ♦ సేయరుగా! యిక నేటిసౌఖ్యముల్.

నాయన్న నన్నెంత దుఃఖపెట్టుచున్నాఁడు?

సీ. తనగుఱ్ఱమును బ్రతి ♦ దినమును సాహిణి
చేతనన్ దోమఁగాఁ ♦ జేయుమనుట
తనవంటవారికిం ♦ ధనశాకముఖ్యముల్
మాపురేపును నన్న ♦ మర్చుమనుట
తనకపర్దకులచేత ♦ ననయంబు సేవ్యంపుఁ
బనులెల్లఁ జేయింప ♦ వలయుననుట
తనపూలతోటకు ♦ ఘనయంత్రజలధార
లేపుమైనన్నుఁ బో ♦ యింపుమనుట

గీ. అకట! మత్కర్ణశూలమై ♦ యంతరంగ
గాఢనిర్ఘాతపాతమై ♦ కనలుచున్నఁ
దగినసమయంబుగామినిం ♦ దాఁక నేను
దాళియుంటిని దన్నిరా ♦ దరణమునకు.

మఱియు,

గీ. సానపెట్టని వజ్రంబు ♦ చాయఁ జక్కఁ
జేయనిపొలంబుమాడ్కిను ♦ పాయముగను

వన్నె దేర్చని మృదుకాచ ♦ పాత్రయట్టు
లధ్యయనశూన్యమగుచువ ♦ మ్మయ్యొబుద్ధి.

అన్నా ! తలఁపఁగా వీఁడు నాసహోదరుడగునా?

ఉ. అన్నలులేరొ! లోకమున ♦ నక్కట! తమ్ములులేరొ! యర్థకా
మోన్నతినిట్లు జేసిన స ♦ హోదరుఁడింకొకఁడెందు లేఁడు నా
పున్నెపుఁజెట్టదొక్కటియె ♦ పో, యిటులన్ ఫలియించెవానిచే
బన్నమునొందితిన్ విపుల ♦ భాగ్యసుఖంబులఁ గోలుపోయితిన్.

గీ. అగ్రజుఁడుపితృతుల్యుఁడ ♦ టంచుభువిని
నార్యజనములచేవిని ♦ యతులభక్తి
నింతకాలంబు నెంతెంత ♦ యిడుమలైన
నోర్చియుంటిని క్షణమైన ♦ నోర్వనింక.

మఱియు,

సీ. కడుపారభుజియింప ♦ గాసీఁడు తనధన,
మంతయుగంగపాఁ ♦ లైనకరణి
మంచిబట్టల నేధ ♦ రించిబైటకుఁబోవఁ,
గన్నులనిప్పుకల్ ♦ గ్రక్కుచుండు
న్యాయశాస్త్రంబుల ♦ నభ్యసింపఁగఁజూచి,
యిదియేటికనుచున ♦ స్వైదరఁగొట్టు
క్రీడారతుఁడనైయె ♦ కించుకయుటుబోవఁ,
బనియెట్టులనిపట్టి ♦ పల్లలార్చు

గీ. అక్కటా! యన్నవస్త్రాధ్య ♦ యనసుఖంబు
లకునునోచియు నోచని ♦ వెకలుబోలె
మెత్తగానుండుటంజూచి ♦ మొత్తబుద్ధి
యయ్యొమాయన్న కింతిటి ♦ యల్పుఁడున్నె?.

నోరు వెలితిచేసికొనఁ దలఁచిన నిట్టివియే యనుకపాతరలవలె నెన్నియోగలవు. అవియన్నియుఁ జెప్పుకొని నిష్ప్రయోజనముగదా! వానితో నెడిరించిపోరాడి నాభాగమును నేనుసాధించుకొనుటకన్న నిఁక

సాంత్వనవచనములతోఁ గాలక్షేపముచేయవలనుపడదు. ఓయి కలహాంసుఁడా!

ఉ జాగ్రతగాచుకొమ్మవర ♦ జాతులభాగమువారికిమ్ము, నీ
వ్యగ్రతదాచుకొమ్ము సరి ♦ వారలలోఁ దలమెత్తుకొమ్ము నీ
యాగ్రహబుద్ధివీడినిర ♦ పాయతనుండుము కాకయున్న చో
విగ్రహముల్ ఘటించుమన ♦ విగ్రహముల్ నశియించువానిలోన్.

[అంతటఁ గలహాంసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు].

కల-- (తనలో) ఈదినమునఁ బ్రభాకరుఁడేలొకో యాగ్రహవశుఁడైనట్టులున్నాఁడు. గంభీరముగా మాట్లాడి చూచెదను. (ప్రకాశముగా) ప్రభాకరా! ఈదినమున దినకృత్యములన్నియు నెరవేరినవా?

ప్రభా- ఆకృత్యములేమి?

కల-- ఏమి? నీకృత్యములేనీకుఁ దెలియవుగాఁబోలు.

ఉ. పూవులతోటకున్ జలము ♦ పోయఁగఁజూచుట, వంటవారిచేఁ
దావులుగ్రమ్ము భక్ష్యములు ♦ దారతసిద్ధముగా నొనర్చుటల్
గోవులమేఁకలన్ దినము ♦ గోష్ఠమునందునఁ గట్టుటాదిగా
నీవొనరించుకార్యముల ♦ నేడిదెలక్ష్యముసేయవేటికిన్.

ప్రభా- కలహాంసా! ఇదిబాగుగవినుము.

ఉ. ఐనదియేమొయయ్యెనిపు ♦ డాడినమాటమఱొక్కసారిన
జ్ఞానతఁబల్కెదేమొ కడు ♦ జాగ్రత; యగ్రజుఁడన్న బుద్ధిచేఁ
బూనితిశాంతమిందనుకఁ ♦ బూర్వజుఁ డన్న గురుత్వముంచుకోఁ
బూనితివేనిభాగమును ♦ బూర్తినొసంగుము స్వస్థచిత్తతన్.

కల-- ఔరా ప్రభాకరా? ఎంతటివాఁడవైతివిరా?

ఉ. చనవునఁబిల్చిపల్కరభ ♦ సంబుననాతలకెక్కినాఁడవే?
కననిదియేఫలంబుపలు ♦ గాకి! నినున్ గరుణావలోకనం
బునఁజననాఁటనుండినుతు ♦ పోలికఁ బోషణచేసినందుకున్
దినఁగఁదినంగ గారెలకుఁ ♦ దిక్తతవచ్చుట యట్టిదేకదా!.

ప్రభా- కలహంసా! చిన్ననాటనుండియు సుతుపోలిక నన్నునీవే పోషించితివిగా! నిన్ను సోదరుఁడని పిల్చుటకు సిగ్గగుచున్నది.

సీ. అవరజస్వాపతే ♦ యాంబుధినింకింప,
నందుఁబుట్టినబడ ♦ బాగ్నియనఁగ
సత్కులకల్ప భూ ♦ జశ్రేష్ఠమునకును,
మొదలమొల్చినగచ్చ ♦ పొదయనంగ
నతులకీర్తిప్రభా ♦ యుతుఁడగుజనకేత్సు,
కాండంబునకునెన్ను ♦ కణుపనంగ
సద్వంశదుగ్ధాబ్ధి ♦ జనితకీర్తిమృగాంకు
కరముఁబట్టినరాహు ♦ గ్రహమనంగఁ

గీ. బుట్టితివినీవు మాతోడఁ ♦ బుట్టినాఁడ
వనగలజ్జాకరంబదే ♦ మనఁగవినుము
భ్రాతృభాగంబునపహరిం ♦ పంగఁదలఁచు
చెనఁటినేమనిపిలువ వ ♦ చ్చునెయెఱుంగ.

కల--ఓరీ! నిన్నేమో విధేయుఁడవనుకొంటిని.

ఉ. ఎంతకు లేవునీవుగణి ♦ యింపఁగనింతటివాఁడవైతె ? నా
బంతిని భక్ష్యభోజ్యము ల ♦ పారముగాఁదినిచియ్యబట్టి కా
సంతభయంబులేక తెగ ♦ సాగెదవిట్టులుమూర్ఖబుద్ధి, నా
చెంతకుఁ జేరనీయనిఁక ♦ ఛీ! యెటుబోయెదొ చూతమీపయిన్.

ప్రభా- ఆ! యేమి యీకండక్రొవ్వుమాటలు!

ఉ. ఎంతకులేవునీవు గణి ♦ యింపఁగ నింతటివాఁడవైతె? ని
బంతిని భక్ష్యభోజ్యము ల ♦ పారముగాఁదిననేలనాకు? కా
సంతయుజాలిలేకయిటు ♦ లాడెదె! భాగముఁబంపకున్న ని
శ్చింత మెయిన్ జరించెదవె? ♦ ఛీ! చవిచూడవె మత్ప్రతాపమున్

కల--ఓరిమూర్ఖా! నీప్రతాపమునంతయు నామీఁద నేచూపెదవుగా! అయిననిప్పుడు నీకేమికావలయును?

ప్రభా- పితృమరణశాసనప్రకారము నాయావద్భాగము నాకుఁగావలెను.

కల-- అదియెక్కడనున్నదిరా? తీసుకొనిరమ్ము అట్టులనే చేసెదను.

ప్రభా-మరణశాసనమే నీయొద్ద లేదా? ఇంతద్రోహచింతయా?

కల-- ఓరితులువా? నీకుభాగమెక్కడిదిరా? నోరుమూసికొని పడియుంటివా నీకింతయన్నవస్త్రములిచ్చి కాపాడెదను.

ప్రభా-ఇఁకనీకు గౌరవము నెఱపనక్కరలేదు. నాశౌర్యము నెఱపి నాధనమును భూములును రాఁబట్టుకొందునులే.

కల-- ఓరిభ్రష్టా! నీకు ధనముగావలెనా? బంధనమిప్పించెదను. భూములుగావలెనా? బాములఁబెట్టించెదను.

[అని తోటమాలులను బిలుచుచున్నాఁడు].

తోట-(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! దండములు.

కల-ఈదండములకేమిగాని మీదండములతో నీపలుగాకినిగొట్టి బంధనములఁగట్టి పలుబాములఁబెట్టి నాయొద్దకుఁగొనిరండు. మీకు మంచి పసదనమిచ్చెదను.

తోట-(తమలో) పెత్తనము కలహంసప్రభువుగారిదిగదా. పాపము ప్రభాకరుఁడుగారును గడుమంచివారు. ఇప్పుడు ప్రభువుగారు చెప్పిన చొప్పునచేయకున్న మనపసిసరి. (ప్రకాశముగా) చిత్తము.

ప్రభా- ఓమూర్ఖులారా! బంగారుకత్తి దొరకినదని కుత్తుకలు దెగఁగోసికొందురా?

ఉ ఓపలుగాకులార! వినరో! జమునింటికిఁబోవఁ జూతురో
కాపురుషుండు పాపములకందువ ద్రోహపుఁబుట్ట వీనితో
మీపరమార్థముల్ సెడఁగ మీరును గూడెదరేకృతఘ్నులై
పాపమునాఁక మిమ్ములను బట్టెదఁగట్టెదఁ గొట్టెదర్ జుఁడీ.

తోట-చిన్నబాబుగారూ! మీరొక్కరు మమ్ములను గొట్టఁగలరా? ప్రేదీమాతము. [అని ప్రభాకరునిఁ గట్టఁబోవుచున్నారు]

ప్రభా-ఓరిసేవకులారా! నాహితబోధమీకు రుచింపదుగా!

పంచచామరము. ధనంబొసంగువాఁడె మీకు ♦ దైవతుల్యుఁడౌనొకో
ధనాధుఁ లోచుబంధనంబుఁ ♦ దక్షుణంబొనర్తురే?
ధనం బెటున్న నింధనంబు ♦ దారుణాగ్రహాగ్నికిన్
గనంగమీరలై తిరిప్డు ♦ కాచుకొందు జీవముల్.

మ. ననునాతండ్రినిఁదాతనున్గొలిచియి ♦ న్నాళ్లీరు సేవింపఁగా
ఘనవిశ్వాసకృతజ్ఞ బుద్ధులని లో ♦ గర్వించితిన్గాని యీ
దినముం జేసిన దుష్టకృత్యమునకా ♦ తిన్నం జెంది మీరందఱున్
ధనమీ నేపనినే నొనర్తు రనిసం ♦ తాపించి శిక్షించెదన్.

[అని గదతోఁ గొట్టుచున్నాఁడు].

(అందఱును బరుగువారుచున్నారు).

మ. అకటా! సేవకులార! యర్థమునకో ♦ యంజూతురే? రండుమీ
ప్రకటానర్గళశౌర్యజృంభణము స్వ ♦ ల్పంబయ్యెనే యింతలో
సకలానర్థకుఁడస్మదగ్రజునివాం ♦ ఛన్దీర్పఁగా లేరొకో!
శకలంబయ్యెనువానిపూన్కి; ధనన ♦ ష్టంబయ్యె మీకెంతయున్.

అయినను వాండ్రననఁబనియేమి? ఈయనర్థకారకుఁ డీపలుగాకి యేగదా? వీనికి జ్ఞానమున్న వాండ్రేమిచేయఁగలరు? వీనికి గట్టిపారము జెప్పవలెను. ఓయీ కలహాంసుఁడా!

ఉ. ఏటికి నీదుజీవనము ♦ లేటికిఁ బెద్దతనంబునీకు, నిం
కేటికిఁదండ్రిగౌరవమ ♦ దేటికినీదగు బుద్ధికాల్పనా?
బోటివె? పౌరుషంబనఁగఁ ♦ బూజ్యమె త్యాజ్యమె మానకీర్తులీ
పాటికి నిన్నుఁగాటికినిఁ ♦ బంపెదఁద్రెంపెద మోహబంధముల్.

కల.- (భయపడి) నాయన్నా! ప్రభాకరా! నన్నుఁజంపెదవా? కొంచెము శాంతింపుము.

ఉ. చంపకుమన్న నన్నలఘు ♦ శౌర్యధురంధర! రోషవహ్నినిన్
బెంపకుమన్న నాపయిని ♦ ప్రేమగణింపఁగదన్న! భాగముల్

పంపక మెట్లు చేయుమని ♦ పల్కెదొ యట్టులొనర్తునన్న, నా
లింపగదన్న నీవనఁ జ ♦ లించెదనన్న భయావహుండనై.

(అని చేతులు పట్టుకొనుచున్నాఁడు).

ప్రభా- ఓరీ? ఇది యేనా నీ పౌరుషము.

గీ. ఆడుదానిఁబోలె ♦ నాడెదు మాటల
నందుచున్న సిగయు ♦ నందకున్న
కాళ్లుబట్టుకొనెదు ♦ ఘనుఁడవీవారయ
నింతక్షుద్రబుద్ధి ♦ యెట్లుగల్గె.

శరణమన్నవానిని బాధింపఁగూడదు.

ఉ. మంచిదిచూతమీపయి స ♦ మంజసబుద్ధిఁ జరింపకున్న శి
క్షించెదనిన్ను నప్పుడెక ♦ సిన్; బెలువాఁడవుగామి నేయుపే
క్షించితినింతకున్ దొలుత ♦ సేగునకోర్చి; మదీయభాగమున్
బంచియొసంగి భ్రాతృజన ♦ పద్ధతిగాఁ జరియింపుమీపయిన్.

అట్లు చేయకుంటివేని,

మ. ఇదిగో! భీషణభీషణోత్కటమహా ♦ హీనప్రకాశంబునై
మదవద్దృప్యఖలారిదోర్బలసము ♦ న్మర్దాబ్ధిగర్భాగ్నియై
విదితాస్మత్ప్రథులాన్వయాయఖరదో ♦ ర్వీర్యాంకమై మత్ప్రభా
స్పదమై వెల్గెడు మండలాగ్రము భవ ♦ త్ప్రాణంబులంగ్రోలెడున్.

[అనికరవాలము ఝళిపించుచున్నాఁడు]

కల- (సాధ్వసముతో).

ఉ. ఓకరవాలమా! యిటుల ♦ నుల్లముఝల్లుమనన్ వినుంగనన్
బ్రాకటశౌర్యరాశివి కృ ♦ పాఖనివాపయి; నన్ను మ్రింగఁగా
నాకలియెట్టులయ్యె? శర ♦ ణార్థిని ఁబ్రోచుట లెస్సగాదె నే
నీకిడువందనంబుఁగొని ♦ నెమ్మిభవత్ప్రభుఁ దేర్చి కావవే.

(అని మ్రొక్కుచున్నాఁడు.)

ప్రభా--(నవ్వుచు).

చ. జనకసమిష్టకృత్స్మరణ ♦ శాసనకార్య మలంఘ్యమంచు నీ
యనుజవిభాగ సంప్రతిన్వ ♦ హానికి మూలమటంచువారితో
ననఁగి పెనంగి యేకమతి ♦ హాయిగనుండుట మేలటంచుహ్రా
ద్వనములరింపుమంచుఁగర ♦ వాలము! చెప్పఁగఁరాదెవీనితోఁ.

కల-- (తనలో) ఇంకనునన్ను వీఁడు భయపెట్టుచున్నాఁడు (ప్రకాశము
గా) ఓతల్లీ! శౌర్యవల్లీ! కరవాలమా!

గీ. నడచుకొనియెద నీచెప్పి ♦ నట్లనేను
నేఁడుమొదలుగ నాతప్పు ♦ నేఁడుగాచి
నన్నుఁబోనిమ్ము ప్రాణధ ♦ నమ్ముతోడ
నిన్ను మఱువను నాజన్మ ♦ మున్నవరకు.

ప్రభా- (తనలో) వీనికిఁబశ్చాత్తాప మంకురించినట్టులున్నది. దీనిఫలము
ముందుచూతముగాక (ప్రకాశముగా) కరవాలమా! క్షమించితి
ననియుఁ బొమ్మనియుఁజెప్పుము.

కల-- మంచిది తమ్ముఁడా! పోవుచున్నాను. [నిష్క్రమించుచున్నాఁడు].

ప్రభా- ఈసంగతియంతయుఁ గృతజ్ఞసేవకుఁడగు సారంగునితోఁ జెప్పవ
లసియున్నది నేనునుబోయెదను. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

రంగము 3- కలహంసునిగృహము.

కల--(తనలో) అన్నా! నాబ్రదుకింతవరకువచ్చె! మొన్నటివివాదము
లో నేశరణముజొచ్చుట మేలిచ్చినదిగాని లేకున్న నాతండ్రి క
డకు నేనును బోవలసినవాఁడనేగద! ఇప్పుడుమాత్ర మేమైనది?

ఉ. భాగముపంపకున్న ననుఁ ♦ బంపకతప్పఁడు కాలుపీటికిఁ
బ్రాగఘుమిట్లుపండెఁబిత్రు ♦ వాగనుశాసనమూలకంబుగా
నేగతినింకఁబోదునిఁక ♦ నేగతిఁ దమ్మునిసంహరింతు ; దు
ర్యోగమునాకు వానికిను ♦ యోగముఁగూర్చె విధాతకూళయై.

చ. కరమునగాండివిల్ దనదు ♦ కన్నుల ఫాలవిలోచనున్ హృదిన్
సిరిమగనిన్ గణించుకొని ♦ చిన్నెలవన్నెలఁ దేలు తమ్మునిన్
గరమరుదారఁజూచి ♦ ప్రతికార్యముఁ జేయఁగ లేక సిగ్గుచే
శరణముఁజొచ్చునాకునిఁక ♦ సౌఖ్యము లేడ? మరేడభాగ్యముల్.

చ సకలఫలప్రదాతల యు ♦ సౌఖ్యమొసంగెడు భూములార! వా
రకముదిరాక్షి గాఢపరి ♦ రంభతరంగవినోదరంగసాం
గకజనితోత్సుకంబులయి ♦ క్రాలెడు సౌధములార! నేటితో
నకట! ఋణంబుదీఱెనుగ ♦ దా! యిఁకమీకును నాకునిట్టులన్.

గీ. అతనిభాగంబునతనికీ ♦ యఁగనోప
దెసిరితోఁ బోరి ప్రాణంబు ♦ లీయనోప
దకట! నామానసంబిట్టు ♦ లడవివహ్ని
మృగయుమధ్యనుబడినట్టి ♦ మెకముపోల్కి.

ఈమనోరుజనుండి తప్పించుకొను నుపాయమేమియున్నది?

చ. కలుకుమనంబ! నీవిటుల ♦ గాఁతియ బెట్టుట న్యాయమా? సహో
దరుఁడనివానిభాగమును ♦ దప్పకవానికొసంగనౌనటం
చెలుగవా? తెల్వి లేదా! యిటు ♦ లీపగనుబూనుచు రాత్రులెల్లజా
గరమునుఁ జేసెదో? యిఁకవి ♦ కాసము లేదొకొ! మేలు లేదుకో?

అయినను దీనినిట్లు దూషింపనేల? ఇది నామంచి నే ఘోషించుచున్నది. పోనీ? కొన్నాళ్ళు పట్టణమువిడిచి పారిపోవఁదలంతునేని,

చ. జనములునవ్వరో? హితులు ♦ చాటునమాటునఁ గేళిసేయరో?
యనయము సేవకాళియుప ♦ హాస్యమునల్పదో? నాదుకామినీ
జనములుసిగ్గుఁజెందితమ ♦ సౌఖ్యము లేఁటను గల్గఁదిట్టరో
యనుపమవంశకీర్తినిటు ♦ లాఱడిపుచ్చఁగనేలకూళనై

ఎట్లైనఁ బ్రభాకరుఁడు చంపఁబడు నుపాయముదొరకిన సర్వశ్రేయోమూలముగనుండును. ఆకార్యము నాచేతులారఁగానోపదు. దీనికి సహాయమగు నుపాయమన్వేషించెద.

(అంత ఢంకారవము వినఁబడుచున్నది).

(మొగమెత్తి) ఈఢంకారవమేమియో! నాప్రయత్నము జయసూచకమయ్యెనా?

(అంత నొకసేవకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

కల— సేవకా! ఏమియీవాద్యఘోష?

సేవ-నివేదించెద. రేపుమహారాజుగారి గరిడీశాలలో మల్లయుద్ధముజరగునఁట. మనయూరఁప్రసిద్ధికెక్కిన రుద్రమల్లునితోఁ బోరఁ దగిన ప్రతివీరునకై చాటించుచున్నారు.

కల--(సంతోషముతో) అట్లులనా? మహారాజుగారు బాగుగనాలోచించి యీకార్యము సంకల్పించినారు.

సేవ- ఎందులకయ్యా!

కల-- సకలసుగుణాకరుండయిన మన కీర్తివర్మమహారాజును బదభ్రష్టునిఁజేసి తానురాజ్యభారము వహించిన పిదప రాజ్యములోని మహాశూరులకందఱకు నీరాజుపయినయిష్టముకలిగినది.

సేవ.. అది తెలిసిన విషయమే?

కల--వారందఱునుబనిలేక తీరికకూర్చుండిన యెడలఁ దనపై నెట్టియాలోచనలఁజేయుదురోయను నొకతలంపును నిట్టి మల్లయుద్ధముల నేర్పాటుచేసినయెడల వారందఱు బయలువెడలి యొకరివెంబడి యింకొకరు యుద్ధములయందుఁ జనిపోవుదురను నింకొకతలఁపునుగలిగి యిట్టులనేర్పాటుచేసినాఁడు అవునుగాని యీరుద్రమల్లు మంచిశూరుఁడేనా?

సేవ-దేవా? ఆయనమల్లులలో మంచిశూరుఁడు.

కల--మంచిది నీవు పోవచ్చును.

సేవ-చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

కల--(తనలో) ఆహా! దైవమునాయందేయున్నట్టులున్నాఁడు. ప్రభాకరునిఁ జంపించుటకు మంచిసమయముదొరకినది. అతనినిఁ జల్లనిమాటలనుబ్బించి వంశప్రతిష్ఠల నిలుపుమని బుజ్జగించి యీరుద్రమల్లుపైఁ బురిగొల్పితినా యీతఁడు నిక్కముగా వధింపఁబడును

ఇదియేమంచి యుపాయము.

మ. ప్రియుఁడా! యంచును జేరినమ్మికము ప్రా♦పింపంగ మాటాడి సం
శయముల్ మాని పిమ్మట్లు పైఁజనఁగను♦ త్సాహంబు సంధింతు; ని
శ్చయమాజిన్ మనత మ్ముఁడో డియను వుల్ ♦ చాలించుటల్ మల్లు చేన్
ప్రియముల్ సేకుఁ దానాకు భగవ♦ ప్త్రేరేపణం బిట్టిదే.
మఱియును,

చ. ముదమున మల్లుఁ జేరి మన♦ మోసము వానికెఱుంగఁ దెల్పి, స
మ్మదము ఘటింతు వేని బహు♦ మానము నీకు నొసంగు వాఁడనం
చెదఁ బెనునమ్మకంబు ఘటి♦యించి నుతించెద వానినెంతయుఁ
బిదపను దీరదే మన య♦భీష్టము; మల్లుఁ డసాధ్యుఁడే కదా?

ఇదియే మంచియుపాయము. ఇట్లుఁ జేసెదగాక. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

రంగము 4. ప్రభాకరుని సౌధము.

ప్రభా—(తనలో) సోదరుఁడగు కలహంసుఁడు మొన్న నాతో భాగము పంచియిచ్చెదనని నమ్మించిపోయి యింతవరకు నిశ్శబ్దమువహించి యున్నాఁడు. దీనినిఁజూడఁగా ముందపకృతినిఁ జేయఁదలంచి యప్పటిబాధానివారణమునకై యాపన్నాగముఁబన్ని తీపిమాటలతోఁ గాలముగడపినట్లున్నది.

గీ. అపకృతినిఁ జేయఁ బూనిన♦ యట్టి ఖలుఁడు
మేలిమాటలముందు న♦మ్మింపఁ జేయు
విషముఁ బెట్టఁదలంచు వి♦ద్వేషి మధుర
భక్ష్యముల దానినిమిడించి♦ వాడినట్లు.

అయిన నిది ప్రథమపర్యాయముగనుక మోసపోయితిని.

గీ. గట్టి నేలయటంచు నా♦ కండు కాలి
నూదినిలుపును నది దొంగ♦ యూబియైన

చరణమా వెన్కనిడు నే? మో ♦ సంబుఁబొంది
మరల నెటువిశ్వసింతు సో ♦ దరుని నైన.

కావున సారంగునితోఁ గలిసి కలహంసుఁడున్న యెడకుం బోయి వానిని సాధించియైన నాభాగమును సంపాదించుకొనెదనుగాక.

[అంతఁ గలహంసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

కల—తమ్ముఁడా! క్షేమమా? నిన్నటి నావిలంబమునకోర్చి క్షమింతు వని తలంచెద.

ప్రభా—క్షేమమే! విలంబమున కాత్రపడుచుంటినిగాని నీరాక నామన స్సున కుపశాంతి కలిగించెను.

కల—అట్లయినఁ బరమసంతోషము.

ప్రభా—ముందు జరుగవలసినపని యేమి?

కల—తమ్ముఁడా! వేఱె చెప్పనది యేమి? పెక్కుమాటలవాఁడఁగాను. పితృమరణశాసనప్రకారము నీభాగము నీవు తప్పక కైకొనవల సినదే. దానికేమియాక్షేపణ. ఇదిగో మరణశాసనము. (అని చూపుచు) నేనిదివర కాతంక పెట్టినకారణ మిదిసుమా!

ఉ. చిల్లరవాండ్రతోఁ గలిసి ♦ చిన్నతనంబునఁ గోడెగాఁడవై
పల్లవపాణులం గవిసి ♦ భాగ్యముఁ జాఱఁగఁ బుత్తువంచు నే
నుల్లమునం దలంచి యటు ♦ లూరకయుంటిని; సద్గుణుండవై
యెల్లయెఱింగినేఁడిదె త్వ ♦ దీయవిభాగముఁ బంచియిచ్చెదన్.

ఈసంగతి నిదివరకేల చెప్పకుంటివంటివేని,

చ. చనవుననుండుటల్ బెదరఁ ♦ జాలెదుమాటలనంచు నేనటుల్
గనలఁదలంచితిన్ బొలుత; ♦ గౌరవహాని ఘటించువేళ నీ
ధనమును నీకె పాలిడుచుఁ ♦ దమ్ముఁడు నన్నుయుఁబోలెనుండుటల్
ఘనమనినీదుకోరికప్ర ♦ కారమొనర్పఁగఁబూనితిన్ మదిన్.

భాగముఁబంచియీయ నీయకొనలేదను నపఖ్యాతి యొక్కటియే నన్నుఁ జెందవలసియున్నది మనముప్పురలోఁ బ్రియసోదరుఁడు గళానిధి విద్యాభ్యాసంగమునకై కాశికిఁబోయియున్నాఁడుగదా?

(కన్నీరుపెట్టుకొని)

గీ. బహుదినములాయెగా ప్రియ ♦ భ్రాతతరలి
కాశికై; కండ్లు కాయలు ♦ గాచె వానిఁ
జూడకునికిని నేనెట్లు ♦ చూడఁగలనొ
కాశికిని గాటికేగుటొ ♦ క్కటియెయండ్రు.

వాని భాగమును నాదానినిఁగూడ నీవే యనుభవింపవచ్చును. వంశ ప్రతిష్ఠల నిలిపినంజాలు. గతకార్యమునకువగచి యింతదూరము నీతో వివరింపవలసివచ్చినది. ఏమోయంటనని గమనింపకుము.

ప్రభా—(నమ్మి) భ్రాతా! నీవింతగా నాకడఁ జదువనక్కర లేదు.

గీ. బహుళపశ్చాత్తపనమొంది ♦ భ్రాత! నీదు
దుష్టహృదయంబుమాఱుచు ♦ దొడ్డదయ్యె
మలినహేమంబు కుంపటి ♦ మంటలోని
కాకచే వర్ణముల్ దేలి ♦ క్రాలినట్లు.

కల— తమ్ముఁడా! నీతో నొక్కసంగతి ముచ్చటింపఁదలఁచి సంశయ పీడితుఁడనై యున్నాను.

ప్రభా—సంశయమువలదు. తేటపఱుపుము.

కల— తమ్ముఁడా! నామీఁద నీకెట్టి సంశయమును లేదని నామీఁదనొట్టు పెట్టుకొని యొక్కసారి గాఢాలింగనముఁ జేసుకొమ్ము.

ప్రభా--మంచిది. (అట్లుచేయుచున్నాఁడు)

కల— వినుము. ఇప్పటి మనమహారాజు ధనవర్మ మన శత్రుకోటిలోని వాఁడు.

ప్రభా--అవును. మనతండ్రిగారప్పుడప్పుడాసంగతి నాతో వాక్రుచ్చు చు వచ్చిరి. అయిననేమి?

కల— అతని నిరంకుశప్రభుత్వతీక్ష్ణతకోడి మహాశూరులందరు మూల మూలల దాగుచున్నారు.

క. ఖరకిరణుఁడు దనతేజము
హరిదంతములందుఁబవలు ♦ వ్యాప్తము సేయున్

నెఱపొందితారకావళి
మఱుఁగునఁబడియుండుగాదె ♦ మహిమలడఁగఁగ.

ప్రభా-- నిజమే! అయిన నిప్పుడు చేయవలయునదియేమి?

కల— ఆమహారాజుతో సఖ్యమువాటించుకొనుటమన కెంతయుమంచిది.

ప్రభా--అది యెట్లు సంఘటిల్లును?

కల— దానినేఁజెప్పుటకు సంశయపడుచున్నాను.

ప్రభా—సంశయము వలదంటినిగదా.

కల — తమ్ముఁడా! గరిడీశాలలో రేపొక మల్లయుద్ధముజరుగును. రుద్రమల్లుఁడే యచట వీరుఁడు. వానితోఁబోరి జయించుశూరుఁడు గావలెనని పురవీధుల నీదినము చాటఁబంచినారు

ప్రభా—అట్టులనా అందుకుఫలము?

కల— మహారాజు దనకన్యనిచ్చి వివాహముసేయునఁట. ఇదిగో నా రతనాలబొమ్మ చిత్రపటము. (అని చూపుచున్నాఁడు)

ప్రభా—(అందుకొని యొకసారితిలకించి తలపంకించుచున్నాఁడు)

కల— నీవేమనినను సరేగాని యీకన్య నాముద్దుమఱందలుగానోచెనేని నేనెంతయు సంతసింతును. చూచితివా యీరామామణి సౌందర్యము.

గీ. రామగాదిది సుగుణాభి ♦ రామగాని
లేమగాదిది ముఖజిత ♦ సోమగాని
భామగాదిది సౌందర్య ♦ ధామగాని
రమణిగాదిది మరునిహ ♦ రమణిగాని

ఉ. మాకొరకై సృజించెవిధి ♦ మాన్యసదన్వయకీర్తిఁబెంపఁగాఁ
ప్రాకటశౌర్యధుర్యదృఢ ♦ బాహుబలాకరమూర్తిగానినున్
నీకొరకై సృజించె రమ ♦ ణీమణి బంగరుబొమ్మ సద్గుణా
నీకవిరాజితన్ రుచిర ♦ నీలసుకుంతల రాజపుత్రికన్.

ప్రభా—(తనలో) ఈపటము నన్ను మోహపెట్టుచున్నదే.

గీ. చిత్రగతయగుకన్యపైఁ ♦ జిత్తమెల్ల
కుదురువడియెను గోరికల్ ♦ కొనలుసాఁగెఁ
బ్రసవసాయకుఁడిట్టుల ♦ రాగబీజ
ములనువెదచల్లి తుదకునే ♦ ఫలములిడునొ?.

(ప్రకాశముగా) అన్నా! నీసంకల్పము తేటపడినది గాని మీాకోటి మహాశూరులు వేనవేలుండ నేనా యీాపనికిఁ బూనుకొనువాఁడను.

కల— (నవ్వుచు) నేనా పూనుకొనవలసినవాఁడను. సరిసరి. పురమెల్ల నిన్నే తగుజోడుగా నేర్పఱిచెను.

శా. ఔరా! రాష్ట్రమునందు నిన్మిగులు శూ ♦ రాగ్రేసరుండేడ? వి
స్ఫారోదారపరాక్రమంబునను దో ♦ స్సారంబువాటించి నీ
వారంగంబునఁ గల్వ మల్లుఁడఁటఁ దోఁ ♦ కాడించి వెన్నియ్యఁడే?
యీారాజాత్మజఁ జెట్టఁబట్టుటకు నీ ♦ వేకావె పాత్రుండవా.

మఱియు నన్ను రంగమునకుఁ బొమ్మనెదవా యది నీకేకాదు వంశమునకుఁగూడ నపఖ్యాతి గలిగించును. నీయెడల నాకేకాదు మనతండ్రికిఁగూడ నెట్టి యభిప్రాయమున్నదో నీవెఱుఁగవా?

చ. పలికెగతించువేళను బ్ర ♦ భాకర! మత్ప్రతివేమొగాని స
త్కులమునకెల్ల నీవలన ♦ గొప్పయశంబు ఘటిల్లునంచు; నేఁ
బలుమఱుఁ జెప్పనేటికి న ♦ పారపరాక్రమనిర్జితారివై
చెలఁగెదు నీకు; నాపయిని ♦ జిత్తముపోలినలీలఁ జేయుమా.

ప్రభా—అగ్రజా!

గీ. ఈవుపల్కినపల్కుల ♦ నెంచియెంచి
తండ్రిగారాడినవాక్యముల్ ♦ తలఁచితలఁచి
యధిపువియ్యంపుఫలముల ♦ నరసియరసి
పోయివచ్చెద మల్లుతోఁ ♦ బోరుటకును

కల— తమ్ముఁడా! బహుసంతోషము. కరవాలకవచాదుల సేవకులచే నాయత్తముచేయించుకొమ్ము. నీకువిజయమగుఁగాక. భాగముల సంగతి మెల్లుట మాట్లాడుకొనవచ్చును.

ప్రభా—మంచిది. (ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 5. కోటముందటి గరిడీశాల.

[ధనవర్మయు, సరసబుద్ధియు, దదనుచరులు నొకప్రక్క నాసనములమీదను, పౌరులొకప్రక్కను, నంతఃపురస్త్రీలు సౌధోపరిభాగమునను గూర్చుండియున్నారు.]

ధన—సరసబుద్ధీ! పౌరులందఱు వినోదావలోకనాభిలాషులై యున్నారు గనుక నిఁక రుద్రమల్లునిఁ బిలిపింపుము. జాగుచేయవలదు.

సర—చిత్తము. సేవకా! రుద్రమల్లుని వైళమగొనిరమ్ము. పొమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ధన—మంత్రీ! రుద్రమల్లుతోఁ బోరుటకెవరైననున్నారా?

సర—రంగభూమి మల్లుఁడు ప్రవేశించినంగాని పౌరుల పౌరుషాతిరేకములు బయల్పడవు.

ధన—అట్టులనా? మంత్రీ! నాకిట్టివినోదములయం దత్యుత్సాహము సుమీ.

సర—అతిబలభుజాదండప్రకాండులగు దేవరవారికిం దుత్సాహ ముండవలసినదే. అదుగో సేవకుఁడు రుద్రమల్లుతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.

ధన—అబ్బా! ఆమల్లుఁడు పేరునకుఁదగిన ట్లతిరౌద్రమూర్తియై వెలుగొందుచున్నాఁడు.

మ. కనులన్ గుంకుమరేఖలుల్లసిల న♦ల్కన్ భ్రూయుగంబెత్తి సా
ధనముఖ్యంబులఁద్రిప్పుకొంచు నతిరౌ♦ద్రంబిట్లు రూపొందెనో
యనగన్ భీషణరోషవిస్ఫురణ బా♦హాస్ఫాటనంబొప్ప సం
హననవ్యాప్తినిదుర్నిరీక్ష్యుఁడయి యా♦హా!మల్లుఁ డేతెంచెడిన్.

(అంత సేవకుఁడు రుద్రమల్లునితోఁ బ్రవేశించుచుఁన్నాడు)

రుద్ర--పంచచామరము. జోహారురాజవర్య! ధీర! శూర! మీకు దేవికిన్
జోహారుసభ్యపాళికెల్ల శుభ్రకీర్తిమంత్రికిన్
విహారమేనొనర్తు రంగవీధిఁజూచిమెచ్చిరా
రహాయసంగ శత్రువారమారఁదేరికేరెదన్.

(అని గదను ద్రిప్పుచున్నాఁడు)

(సభ్యులవంకఁదిరిగి)

ఉ. ఏనిబలాననైరివరు లెల్లరు స్వర్గసుఖంబుఁజెందిరో
యేని యవక్రవిక్రమ మహీనతనెందును మొక్కవోవదో
యానిశితప్రతాపుఁడను నందురు నన్నిల రుద్రమల్లుఁడం
చోనరులార! రండు చవి నూనఁదలంచిన మత్ప్రతాపమున్.

(అని కాలుదువ్వి బాహాస్ఫాటనము సేయుచున్నాఁడు)

[అంతనొకవృద్ధశూరుఁడు తనకుమారులుసువేగుఁడు, సుకాయుఁడను నిద్దరతో రంగభూమిఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

సువే-- మహారాజప్రభో! వందనముచేసెద. సెలవైన నొక్క సారి యీమల్లునితో రణరంగమందు విహరింపఁదలఁచెద.

ధన— మంచిది. పరమసంతోషము.

సువే-- (సన్నద్ధుఁడై) చిత్తము. (మల్లునిఁజూచి) ఓరిమల్లుఁడా!

సుగంధి॥ దంభమేల కూళ! నీప్రతాపమేపుచూపరా
సంభ్రమంబదేల సాక్షి శౌర్యమొందెదీన;నా
రంభమయ్యె సంగరమ్ము రమ్ము వమ్మొనర్తు నీ
శుంభదఖిలవిక్రమమ్ము; సొమ్ము నా జయమ్ముఁటన్.

రుద్ర-- ఓరీ ప్రేలరీ? నాదిదంభమా! జయమునీసొమ్మా!

పంచచామరము. బిరానఁబోరి కేగుదెంచి బిట్టుచుట్టిముట్టెదే
సరోషవహ్ని ప్రజ్వరిల్ల శౌర్యవార్ధిముంచెదన్
ధరాధినాథుఁడాత్మలోన దభ్రహర్ష మొందఁగన్
బోరింబోరిన్ రణానఁబారి పోకుమోరిశూరుఁడా!

సువే--నేనా పారిపోవువాఁడను. రమ్ము.

(అని డీకొనుచున్నాఁడు. మల్లుఁడు పైకురికి కత్తుకఁ బట్టుకొని నేలపైవైచి కొట్టుచున్నాఁడు. సువేగుఁడు రామరామాయని మరణించుచున్నాఁడు)

ధన-- హరిహరీ! (అనుచున్నాఁడు)

సరస-- ఎంతపాప మెంతపాపము.

సరో-- అక్కా! కమలినీ? ఎంత ఘోరము.

కమ-- సోదరీ! నిజమే. నాయొడలు ఝల్లుమనుచున్నది.

వృద్ధుఁడు-- (రోదనముచేయుచు)

మ. అకటా! దారుణకర్మమా! సుతుని బాహాటోపశౌర్యాబ్ధిమా
మకభవ్యాన్వయదీపకున్ వినయు సన్మాన్యున్ లసల్లక్షణున్
సుకృతిన్ గన్నుల చందమామ ద్రుటి నిచ్చోమల్లు చేఁజంపి కౌ
తుకమున్ నామదిలోనఁద్రెంపి జగమెంతో చీకటిన్ గప్పితే?.

(అని సుతునిపైఁబడి యేడ్చుచున్నాఁడు)

సుకాయుఁడు- (తండ్రినిఁజేరి) తండ్రీ! దుఃఖించి యేమిప్రయోజనము?

గీ. జనక! శూరులు వ్రాయిన సరణిఁబోయె
శూరవరుఁడైన మద్భ్రాత శోక మేల?
జగతిఁ బ్రాణంబునిత్యమే? సర్వమెఱిఁగి
యకట! శోకింపనగునె మీ యంతవారు

మఱియు గీ. కొదువయేటికి నాయంత కొమరుఁడుండ
నన్ను దీవించిపంపుఁడీ యన్న యున్న
యెడకుఁబంపెద నామల్లు నిపుడెమీర
లందరునుమెచ్చ ధరణీశుఁ డౌనసంగ.

వృద్ధుఁడు--కుమారా! శౌర్యనిధీ! నిజమే దుఃఖించుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. జాగ్రతగాఁ గృషిచేసి మల్లుని వధించిరమ్ము. నీకు జయమగుఁగాక.

సుకా--చిత్తము. మహారాజా! సెలవిచ్చెదరా?

ధన-- మంచిది.

సుకా--(రంగమునకుఁజేరి బాహాస్ఫోటనముఁ జేయుచు)

మత్తకోకిల. ఓరిమూఢ! మదీయసోదరు♦నుత్తమోత్తమశౌర్యదు
ర్వారధీరు నపారవీరప♦రాక్రమాన్వితుఁజంపితే
పోరనిల్వుము మద్భుజాంతర♦భూరిపంజరసీమనిఁ
గ్రూర! గ్రుచ్చుచుఁజంపెదన్నిను♦గూడఁబంపెదనన్నతోఁ

రుద్ర--పంచచామరము. అరేదురాత్మ! పోరఁజంప♦నోనెనన్ను నీకుర
మ్మెఱుంగవేత్వరగ్రజున్వ♦డెట్టిపాటుఁజెందెనో
సరేయటంచునత్తువేని♦జావునిక్క మిందునీ
శిరంబునుగ్గుచేసి పొట్టఁ♦జీల్చెదన్ క్షణంబునన్.

(అని పైకురికి వక్షస్థలముగ్రుద్ది మెడవిఱిచి చంపుచున్నాఁడు. సుకాయుఁడు కృష్ణకృష్ణాయని మరణించుచున్నాఁడు)

ధన--నరస- ఎంతపాప మెంతపాపము! వీఁడునుఁగూడనిహతుఁడయ్యెనా?

సరో-- కృష్ణాకృష్ణా! సంతాపము సంతాపము.

కమ-- సోదరీ! ఇదిభయనిదానమైనసంగతిగదా? ఈమల్లునిఁజంపువారుండిన సంతోషింతునుసుమా

వృద్ధుఁడు-(శోకించుచు)అయ్యయ్యో! ఎంతఘోరకర్మము. హా! సుకాయా! నన్ను విడిచి మాయన్నకడకుబోయితివా?

గీ. భ్రాతృవత్సలతాభావ♦రచనకొఱకు
మల్లునిజయింతునసుచు న♦న్నాయఁజేసి
యన్నతోడనుబోతెనా♦యన్న! మిమ్ము
విడిచినేనెట్టులింక జీ♦వింతునకట!

ఓరీ మల్లసాతకా!

గీ. వృషభములఁబోలునిద్దఱి♦పిల్లవాండ్రఁ
బెద్దపులివాచుఁబొట్టను♦బెట్టుకొంటి
ద్రోహిమల్లుఁడ! రణమందు♦నోర్చిసుతుల
జీవములతోడ విడుచుట♦సేగియానె?

అకటా! హావిధీ!

క. ప్రోడవు సుతులనుకొమ్మల
జోడును మల్లుఁడను గజమ♦నూయాపరతన్
జోడించివిఱిచివై వఁగ
మోడును ననుఁగాంచి చాల♦ముచ్చటపడెదే?

(అని యుద్ధమునకుటికి) ఓరోరి మల్లహతకా! నాతోడఁగూడఁబోరి నాసుతులున్నయెడకు నన్నుఁబంపుము- (అని యఱచుచున్నాఁడు)

[అంతటఁ గవచదేహియు గదాపాణియు నైన ప్రభాకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ప్రభా—ఓరీ మల్లుఁడా! మూఢచిత్తా! ఆవృద్ధుని కెంతయాపత్తు ఘటించితివి.

చ. అకట! కుమారరత్నముల♦నాహవదోహలులన్ వధించి యూరక యపకీర్తిఁగొన్న బలు♦రక్కసివే నినుఁజంపఁబాపమే?
ప్రకటమదీయగాఢతమ♦బాహుయుగాంతరలగ్నదేహివై
యిఁక మరణించువేళ గణి♦యింపవె? నీదగుదుష్టకృత్యముల్.

కాచుకొమ్ము (అని వృద్ధునిఁజేరి) పితృసమానా! శాంతింపుము శాంతింపుము. నీ కుమారసింహములకు జరగినదుర్మరణమునకేఁ బ్రతిక్రియ సేయఁ బూనుకొంటిని.

ఉ. జోడుగనున్న సోదరుల♦జోదులఁద్రుంపి పరాభవించి యీ
గోడునునీకుఁదెచ్చె నిది♦గో మదియించిన మల్లుఁడట్టి క్రి
గ్గాడినిఁజంపి నీమదికిఁ♦గల్గఁగఁజేసెద శాంతికొంత నన్
మూడవపుత్త్రుగాఁగ దల♦పోయుముపోయెదభక్తిమ్రొక్కెదన్.

వృ— (కౌఁగలించుకొని) అన్నా! విధి యాదరించువారిని నాకుఁగన్పరచెనా?

ఉ. వృద్ధునిఁబ్రోవవచ్చిన ర♦మేశుఁడవో పరమేశ్వరుండవో
బుద్ధికిసంతసించితి న♦పూర్వదయాళుఁడవీవుగూడ నీ
యుద్ధమునందుఁగూలుటకు♦నొల్లను మల్లుఁడవధ్యుఁడయ్య!నీ
వృద్ధపితల్ ననుంగుఱిఁచి♦యెద్వరో! జీవధనంబులొల్లవో.

ప్రభా-- గీ. నాకుఁబితలేఁడు పితవీవె నాకుఁగూడ
నన్నలిద్దఱు లేరను కొన్నవారె
బ్రహ్మచారిని నేకాకిఁ బౌరుషంబె
నాదుధ్వజసీమ వెలుగు చిహ్నంబుగంటె?

వృ—— నాయనా! నీయట్టి సౌందర్యమూర్తిని నామల్లహతకుని బారి బడఁజేయనొల్ల

ప్రభా--గీ. పడనుబడనయ్య! యామల్లు బారిఁబడను
గొడుకులిద్దరు పడుటచే నెడదఁగల్లు
శోకభరమున నీవిట్లు వ్యాకులంబుఁ
జెందెదింతియగాని నిర్జింతువాని.

వృ—— ఇఁక నేనేమి చెప్పఁగలను- దీవించిపంపెదను-

ప్రభా-- మంచిది- (రాజువంకకుఁదిరిగి) మహారాజా! సెలవు

ధన—— మంచిది- నీవు మూడవవాఁడవుగాఁబోలు

ప్రభా-- కాదు- నేను మొదటివాఁడనే

ధన—-ఎందునకు-

ప్రభా--మల్లుని గెల్చుటకు

ధన——అట్లులనా? మాత్రముగాక.. మంత్రీ!యీస్ఫురద్రూపియెవ్వఁడో? నిజముగా శౌర్యస్ఫూర్తిచేఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు

సరస-- దేవా? ఈతఁడెవఁడో నాకును దెలియదుగాని మీరు సెలవిచ్చినదిమాత్రము సరిగా నేయున్నది

సరో-- (తనలో) ఈమహానుభావుఁ డతిశూరుఁడును రుచిరాకారుండును నాభిజాత్యుఁడుగాఁ గూడ నున్నాఁడు- ఈతనిఁజూచినప్పటి నుండియు నేదియో యొకవిధమయిన వికారము నామనస్సున నంకురించినది- ఈతఁడీ యుద్ధమునుమానిన బాగుండునుగదా! (ప్రకాశముగా) అక్కా!కమలినీ? ఈతఁడెవ్వఁడే? ఈనుకుమారుఁడాకఠినకాయుని జయించునా?

కమ-- సోదరీ? ఫలితము చూడవలసియున్నది- ఈతఁడతిసుకుమారుఁడుగానేయున్నాఁడు

ప్రభా-- (సౌధగతులగు రాజస్త్రీలనుఁజూచి సగౌరవముగాఁ • దనలో ఆహా! ఈయంతఃపురవాసినుల చక్కఁదనము- శంపాలతికలవలె నిద్దఱుజవ్వనులా కామినీపఙ్క్తిలో వెలుఁగొందుచున్నారు. మఱియు నాయిద్దఱిలో వలప్రక్కనున్న రమణీలలామ నాహృదయము నెంతయు నాకర్షింపుచున్నది. ఈమెయే కాఁబోలు నాయన్న కలహంసుఁడు వర్ణించినయామె- ఆమెయు మధ్యమధ్య కటాక్షబాణముల నాపైనేయుచున్నది- అన్నా! నాయవస్థ యిప్పుడు మిక్కిలి చిత్రముగానున్నది-

ఉ- చూపులఁదూపులేసి నను♦ స్రుక్కఁగఁజేసెఁసునీలతాంగి; యా
టోపవిజృంభణంబునఁ బ♦ట్టుప్రదరంబుల మల్లుఁజేయుఁగా
యాపయి; రెంటికగ్గలము♦ నేనయి మారునితోడ మల్లుతోన్
బాపురె? యేకకాలమున♦ ఖండనమున్బొనరింతు నిచ్చటన్॥

(అని మల్లునిఁజూచి) ఓరిమల్లుఁడా! యుద్ధమునకు సిద్ధముగానున్నాఁడవా?

రుద్ర—(ప్రభాకరునిఁ గలయఁజూచి తనలో) ఆహా! యీతని ముఖవర్చస్సుఁజూడఁ గలహంసునిపోలికలున్నవి- ఈతఁడు ప్రభాకరుఁడుగానోపు- ఈతని వధింపుమనియే గదా కలహంసుఁడు నాకు బోధించినది- ఈకార్యము జరిగిన నాకు మంచి పారితోషికము లభించును- అయినను వీనిఁజూడ నసాధ్యుఁడుగానున్నాఁడే!

క. కడువెడఁదయైన యెడఁదయుఁ
బుడమిందుల లేని దీర్ఘ♦భుజయుగ్మంబున్
జడిపించునట్టి కనుబొమ
లడరఁగనితఁడొప్పు భీము♦నట్టులఁజూడన్.

-- (ప్రకాశముగా) ఓరీ తులువా? నీతోయుద్ధముఁజేయుట కాయత్తపడవలెనా? రమ్ము.

ప్రభా--ఓరిమల్లుఁడా! నీవునీచకుఁడవు. మా టలమర్యాద నేర్చుకొమ్ము

* కవిరాజవిరాజితము *

పలుకుల నేమిప్రయోజనముండును♦బాహుపరాక్రమ మొక్కటిగా
వలయు బలాఢ్యుఁడవై వెలుగొందినఁ♦బట్టుముపట్టులుమల్లుఁడ! నీ
యలఘుభుజాబలదర్పపరీతవి♦హారములందఱుచూతురుగా
విలసదుదారగుణాగుణమెంచఁగ♦విక్రముఁడుర్విపుఁడుండునుగా.

రుద్ర--ఓరిశూరుఁడా! బహున్యాయవాదివలె మాట్లాడుచున్నావు.

* మహాస్రగ్ధర *

అదిగో! నిన్నెంచువారల్♦యమగృహమునకా♦యత్తులై పోవలేదే?
మొదలన్ సంతోషచేత♦మ్మునసమరములో♦మూర్ఖ! నీబోంట్లుచేరన్
బిదపన్ దుఃఖాబ్ధిముగ్నన్♦విడుతురునసువుల్♦వీరధర్మంబిదేగా
కదనంబన్నన్ వినోదా♦కరమనిమదిలోఁ♦గాంచితే? వీతబుద్ధిన్

ప్రభా--(సౌధగతకన్యనుఁజూచి తనలో) ఈమల్లయుద్ధమే లేకున్నచో నీకన్యామణీసందర్శనముచే నానేత్రపర్వముఁ జేసికొనఁగలుగుదునా? అందులకే

చ. విమలగుణాకరంబులయి♦వింతలుగొల్పెడువస్తులెన్నొ నే
త్రములకగోచరంబగుచు♦దాగెడునయ్యయిచోట్ల వానినే
సమయమునందునైన♦గనఁజాలినచో మనమొందుహర్షమే
యమలసుఖంబటంచువిబు♦ధావళి పల్కుచునుండు నెంతయున్.

(ప్రకాశముగా) మల్లా! నీమాటలఁగట్టిపెట్టి కాలయాపనము సేయకరమ్ము. (అని యొండొరులు డీకొనుచున్నారు)

సరో— (తనలో) అన్నా! యుద్ధమునకుదిగినాఁడే. నేత్రసాఫల్యమైనదను సంతోషమునకుఁదోడుగా నీయుద్ధప్రచారమువలని దుఃఖముకూడఁ గల్గినది. ఏమిసేయుదును. ఈతని స్ఫురద్రూపమును గన్నులారఁ జూచితినిగాని సంభాషణసుధారసము గ్రోలఁగలుగుదునాయని సందేహించుచున్నాను.

రుద్ర-- ఓరిశూరుఁడా? ఏమయినదిరా?

ప్రభా--ఏమియుఁగాలేదు.

రుద్ర-- మంచిది. ఇఁక గదాసహాయమునఁబోరుదమురమ్ము-

ప్రభా--కానిమ్ము- నీయిష్టము [ఇండొరులు గదాసహాయులై పోరుకొనుచున్నారు]

రుద్ర--(తనలో) ఈప్రతివీరుని గెల్చుట కష్టముగానున్నదే. నాప్రాణములు తల్లడిల్లుచున్నవి.

గీ. బాహుబలమునమించె న♦వ్వాయుపుత్రుఁ
దనగదాప్రౌఢి నాసుయో♦ధనునిమించె
నౌర! నేనెడ! నాకు జ♦యంబదేడ!
పారిలౌకికఫలమేడ!♦బ్రతుకదేడ!

(ప్రకాశముగా) ఓరీ? ధైర్యముననిల్చితివా? ఇంకొకసారిరాఁగలవా?

ప్రభా--(కన్యనుఁజూచి తనలో)

ఉ. చూపు లపారమోహమును♦జూపినఁగాని స్మరప్రదీప్తశై
పాపము సారసోక్తుల కు♦పాయముగాంచమిఁ జింతనొందున
ట్లాప్రసవాంగి తోఁచెడును♦నాత్రతజెప్పలనప్పళించుటల్
దేవకుఁదేవ గెంబెదవి♦దీటున విచ్చుట నూర్పు పుచ్చుటల్

(ప్రకాశముగా) ఓరీ! యీసారి నాధైర్యముఁ గాంచెదవుగాఁక-

ఉ. చండరుషాగ్నికీల లతి♦సాంద్రత నిప్పులుగ్రుమ్మరింప వే
దండకరాభదీర్ఘ భుజ♦దండ సమావృతుఁ జేసి,నీవు బ్ర
హ్మాండము బొబ్బరించునటు♦లార్వఁగ శౌండతనుండనాచు నీ
ఖండనమందుఁజంపెదను♦బాపురెయంచు నృపుండు మెచ్చఁగన్.

(అని మల్లుని నేలఁబడవైచి పైనెక్కి ఱొమ్ముఁగుద్దిచంపుచున్నాఁడు. మల్లుఁడార్చుచు మరణించుచున్నాఁడు)

పౌరులు- వహ్వా మంచిపనిజరిగినది. దేవతలు నీశౌర్యమునుమెచ్చుకొందురుగాక.

ధన— . శబాస్- ఈశూరుఁడు నేఁజెప్పినట్లు గట్టివాఁడు.

సరస—ఈతఁడు వీరయోధుఁడు.

ప్రభా--(రాజును సమీపించి) దేవా సెలవు.

ధన-- (లేచి ప్రభాకరుని వీపుపైఁ జేయివైచి) నీవు మహాశూరుండవు.

చ. అతిబలశౌర్యమూర్తి వి । లతాభశరీరుఁడవయ్యు; మంధర
క్షితిధరగర్వభేదియగు । శ్రీసురనాథునిఁబోలె మల్లునిన్
హృతవరజీవయుక్తుని న । హీనబలాఢ్యు భవద్భుజాబలో
న్నతివధియించి సంతసము । నాకుఘటించితి వీసభాస్థలిన్.

ఓయి శూరాగ్రణీ? నిన్నుఁగన్న తలిదండ్రులను నామములనునీనామ ముఁజెప్పి నాకుఁ గర్ణపర్వంబొనర్పుము.

ప్రభా--అవధరింపుఁడు

ఉ పేరు ప్రభాకరుండు; పిత । పేరనఁగాధృతకీర్తి శౌర్యవి
స్ఫారితకీర్తిశేషుఁడు నృ । పాల! యతండిపు; డస్మదంబదా
పేరుగుణావలంబ, యతి । విస్తృతధర్మగుణావలంబయై
పేరువహించెనామె పృథి । వీతలమందున వన్నెకెక్కుచున్.

ధన-- ఓహో! నీ వాధృతకీర్తిపుత్రుఁడవా! చాలుఁజాలు ఇఁక నీ వంశప్రతిష్ఠలఁ జదువనక్కఱలేదు.

ఉ. ఖేదముగల్గెనాకు ధృత । కీర్తితనూజుఁడనంచుఁబల్కఁగా
నీదురదృష్టమేమనను । నీవువిరోధివి నాదుకూర్మి నీ
పైఁదనరారఁజేయుటకుఁ । బ్రాణములొప్పవు భవ్యచంపకా
మోదము బంధురంబునకుఁ । బోలె రుచింపవునాకు నీపసల్.

నేను నీకొనరించునుపకారము నిన్నుఁ బ్రాణములతోఁ బోనిచ్చుట యే. ఇఁకఁబొమ్ము. మంత్రీ! మనమిఁకఁబోవచ్చును.

సరస—చిత్తము. (అని ధనవర్మ, సరసబుద్ధియుఁ బౌరులును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రభా--(తనలో) ఎంతమందభాగ్యుఁడను. శత్రుకోటిలోనివాఁడనని మహారాజు నన్ను నిరసించె. నిరసింపకున్న మాయన్న యున్న

యట్లు తనకన్యారత్నమును బారితోషికముగా నాకుఁ బ్రసా
దింప నోపునుగదా? (ఆలోచించి) ఛీ! దీనికింతవిచారమేల?
ప్రాప్యవస్తువులెప్పటికినిఁ బోనేరవు.

గీ. దినము బాగున్నదదియె తో ♦ డ్తెచ్చుసకల
భాగ్యములఁ గన్యకామణిఁ ♦ బ్రమదమలర
మోహరాగాంకురముపుట్టె ♦ ముదితహృదిని
మదనుఁడే గూర్చు మోహసం ♦ బంధములను.

వృద్ధు--నాయనా! మల్లునివధించి నానేత్రచకోరచంద్రుఁడవై ప్రకా
శించుచుంటివా?

గీ. కంటకావృతబదరికా ♦ కాష్ఠము మృదు
కువలయదళాగ్రములచేతఁ ♦ గోయునట్లు
మొఱకు దృఢకాయు మదదీప్తు ♦ మోటు మల్లు
నెట్లుచంపితో! నీనవ ♦ మృదుకరముల.

ప్రభా--(సౌధపార్శ్వమునకుఁబోయి కన్యనుఁజూచుచు) ఎట్లా! భవదీ
యాశీర్వాదబలముచేతను మత్పితృవరప్రసాదముచేతను

గీ. దనుజవీరులఁజంపె న ♦ ర్జునుఁడొకండె
యొక్కహనుమంతుఁడెందఱి ♦ యుక్కడంచె
సేగిగల్గునె పెద్దలా ♦ శీర్వదింపఁ
బ్రబలదైవబలంబు నా ♦ పాలఁగలుగ॥

ఇఁకనీవువిచారింపక యింటికిఁబొమ్ము-

వృద్ధు--చిరాయురస్తు- నాతండ్రీ? నేనుబోయెదను-నన్ను మఱువకుము-

ప్రభా--మంచిది- (అంత వృద్ధుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

అందఱుస్త్రీలును గ్రమక్రమముగా సౌధమును దిగుచుండగాఁ

[సరోజినీ కమలినులిరువురు వెనుకకు నాగుచున్నారు]

సరో—(తనలో) ఈమానధనుని శౌర్యధురంధరుని జూచినప్పటినుండి
యు మనోవికారమునకు లోనగుటచే ముందునకుఁబోవఁ గాళ్లా

డకున్నవి- ఆగినచోఁ దోడిచెలులందఱు నపహసింతురుగదా?
ఇఁక నేను బోవలసినదే

గీ॥ డెందమా! నిన్ను నిట్టులఁ గుందఁజేసి
తరలుచుంటిని నామనో హారునివీడి
ప్రాప్తముండిన సౌఖ్యముల్ బడయఁగలవు
ఓర్పుమీ కాలమే సమ కూర్పునెల్ల॥

అయినను నీబాధాబోధకమైన యీముత్యాలహారమును నా మహా
మహుని కొసంగిపోయెద-

క॥ ముక్తాహారమ! యవ్యోద
ముక్తాహారమును నీవు వ్రాయినమొదలున్
శక్తిని యోగించుచు నను
రక్తిని శుభములనుఁదెమ్ము! రమ్మా త్వరలోన్॥

(అని హారమును గ్రిందనున్న ప్రభాకరుని యొడిలో వేయుచుఁ గ్రేఁ
గంటజూచుచు ప్రకాశముగా) అక్కా! కమలినీ! ఈమహానుభావుని కీ
పారితోషికము దగదా? నేమియోగాని యాతనిఁగాంచినప్పటినుండియు
నాకొకవిధమైన ప్రేమయును మనోవికారమును గలిగినవి-

కమ—(తనలో) సోదరి యీశూరునిఁజూచి మోహించినది- (ప్రకాశ
ముగా) సరోజినీ! పారితోషికముదగదా! చాలదనువు- మన
మిఁకఁ బోదమురమ్ము- (అనినిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రభా—(హారమునందుకొని)

ఉ. హారమ! యోయమూల్యమణి హారమ! మామకజీవనాంచితా
ధారమ! నేత్రయుగ్మసము దారమహద్ఘనసారమా! మనో
హారమ! నిన్నుఁబంపెనె య హా రమణీమణి మోహసూచనా
ధారముఁగాగమానదుమ దౌత్యమునల్పెదె యింకమీదటన్

నాకడకువచ్చిన నీకేమిసౌఖ్యము?

ఉ. సారపటీరభూరిఘన♦సారసుగంధపరీతమౌచు నిం
పారెడు నాలతాంగికుచ♦పాళిసుఖంబులఁ జెందునీవు దు
ర్వారమదీయతాపముఁ గ♦రంబునడంపఁగఁ జేయవచ్చితే?
హారమ! నిన్ను నెట్లుకొని♦యాడెదమెచ్చెద నీసువృత్తముల్.

చ. తరుణికి మాఱుగా నెడదఁ♦దాల్చెద నిన్నిఁక జీవరత్నమా!
సురుచిరమోహరాశియగు♦సుందరిఁగూర్చినదాఁక; నాపయిన్
సరసమనోజసౌఖ్యముల♦సందడిఁజిక్కులఁబడ్డగాని నన్
విరసునిగా గణింపకు మ♦వేలకృపాలలితాత్మకంబవై.

(అని హారమును మెడలో వేసికొని) ఈస్థలమునకు నేనెందులకు వచ్చితిని. ఇప్పుడు నేనెట్లుబోవుచుంటిని నాప్రస్తుతావస్థచిత్రముగా నేయున్నది

ఉ. ఇక్కడ కేనువచ్చుతెఱి♦నీప్సితమారణధీరు మల్లునిన్
జక్కడగించుటే, యదియు♦సాగినగాని కృతార్థతన్ మనం
బెక్కదు; పోవువేళఘటి♦యిల్లెను నింకొకయుద్ధమక్కటా
యక్కమలాక్షిఁగూర్చిప్రస♦వాస్త్రునితోనిది యెట్లుదేలునో!

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ఇది శ్రీమద్రమారమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యాన
పారీణ బంధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానురాగ
సూరమాంబా వేంకటామాత్యపూర్వతపఃఫల
రూప శౌనకసగోత్రప్రదీప తురగాన్వవా
యాంభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాభి
ధాన ప్రణీతంబైన సరోజినీనామ
నాటకంబునందుఁ
బ్రథమాంకము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

సరోజినీనాటకము

ద్వితీయాంకము.

రంగము 1. అంతఃపురములోనిగది.

[సరోజినీకమలినులు ప్రవేశించుచున్నారు].

కమ-సోదరీ? ఈదినముననీమోముఁదమ్మి వసివాళ్ళువాడియున్న దేల ?

సరో-అక్కా! నేనేమనిచెప్పను?

కమ-సరోజినీ! నిజమగుకారణము వచింపుము. సందేహింపకుము.

సరో-నీ వెఱుఁగనికారణమేమియును లేదు. నానోటఁబలికింపవలెనా?

కమ-నీజనకుని నిమిత్తమా?

సరో-అక్కా కాదు. నానిమిత్తమే?

కమ-(సంభ్రమముతో) నేనుండఁగా నీకు విచారమెందుకు?

సరో-కమలినీ! నాకున్న ధైర్యమదియొక్కటియేగాని నాసంతాప నివారణము నీవలనఁగూడ జరుగ నేరనియంశముగనుక విచారించుచున్నాను.

కమ-(ఆలోచించితనలో) ఆహా! జ్ఞప్తికివచ్చినది. నిన్న నామల్లునిఁజంపిన ప్రభాకరునిఁ జూచినప్పటినుండియు మాసరోజిని కామవికారమునకు లోనైనది. అందులకే,

గీ. తనదుకంఠస్థహారమా ♦ తనికిఁదీసి
నెయ్యపున్గుర్తుఁగా నిచ్చె ♦ నెలఁతయపుడు
హృదయమట్టులొసంగియా ♦ యింతియిపుడు
ప్రసవసాయకశరముల ♦ బాధపడెడు.

అక్కటా! ఈమెఁదేర్చునుపాయమేమి ? ఈమెవిన్నఁదనముననున్నచో నాకీప్రపంచకము సున్నగదా! (ప్రకాశముగా) అక్కా ! మోహవిషయముననా నీవు మనస్తాపముఁజెందునది సామాన్యుఁడగు ప్రభాకరునిఁగూర్చియేనా?

సరో-అవును. ఆతఁడు సామాన్యుఁడా?

గీ. ఆమహామహుజనకుఁడ ♦ నంతశూరుఁ
డర్థిజనదాత, మాతండ్రి ♦ ప్రాణమిత్రుఁ
డౌచుబిరుదులనెన్నియో ♦ యందుకొనియె
నతనిసామాన్యుఁడనఁగ న్యా ♦ యంబె చెపుమ.

గీ. అతనిమించెనుశౌర్యంబు ♦ నందునీతఁ
డందముననావసంతుజ ♦ యంతుమించె
సత్కులీనుఁడు శ్రీలుండు ♦ జవ్వనుండు
నితనిసామాన్యుఁడనఁగనీ ♦ కెట్లుచెల్లు.

కమ-సరోజినీ? ఇవియన్నియునిక్కమేగాని యీతనితండ్రి మాతండ్రికిఁ బరమవిరోధియే.

సరో-అయిననాకేమి? ఈకారణమున నాకును విరోధియేయనుకొనుము. మాతండ్రినిఁబట్టి నాకుస్నేహితుఁడేగద. ఆపైని మోహమునకును గులవిరోధమునకును దూరముసుమా!

గీ. పరమశాత్రవుఁడనిరుద్ధు ♦ పైనిబాణు
సుతయుషాకన్యమోహంబుఁ ♦ జూపలేదె?
వజ్రనాభాత్మజప్రభా ♦ వతిమదనునిఁ
బ్రేమగొనలేదెమానెనే ♦ ద్వేషియనుచు.

పోసి? నిజమువచింపుము. నీవాతనిఁ బ్రేమింతువా లేదా?

కమ-(నవ్వుచు) సోదరీ? చంద్రునిఁజూచి యానందింపనివారెవ్వరు?

సరో-అక్కా! నీవాతని వరునిఁగాఁగోరెదవా లేదా?

కమ-మొదట నేయీసంగతి యసాధ్యమని నేనెఱుఁగుదునుగనుక నాకట్టి కోరిక కలుగనేకలుగదు.

సరో-కలుగకున్న మంచిదేగాని నామీఁదిప్రేమచేనైన నాతని నిరసింపకుము. నేనుగామించినందులకైన నీవు ప్రేమింపుము.

కమ-సోదరీ? నీవుకామించినవస్తువును నేనుద్వేషింతునా? నీప్రాణములలోనియొక ప్రాణమును నేనుగానా?

కం. చలువలఱేఁడు ముదంబునఁ
గలువల వికసింపఁ జేయఁ గాంక్షించుతరిన్
జలమూని యతనికిరణము
లిలవానిని ముకుళనంబు సేటికిఁ జేయున్.

సరో-పరమసంతోషము.

కమ-చెల్లెలా? అవునుగాని నీలోనియిప్పటివిచారము పోవుమార్గమెట్లు?

సరో-అక్కా! నామనోరథమీడేరువరకు నాసౌఖ్యమింతయే.

గీ. ఆమనోజ్ఞభాషు నాలాపమధువాను
నాడెభుక్తిగొనుట నాకునిజము
ఆమనోహరాంగు నానందమొప్పారఁ
జూచునాడెకనుల చూడ్కి నిజము

కమ-సోదరీ? అట్టులయినచో నాకు నేటినుండియు నీతోసుఖించు దినములు పూజ్యమయ్యెనా?

సరో-అక్కా! అదియేటిమాట! నీవులేకున్నచో నాకుఁ బ్రాణమెక్కడ! నీసహవాసముచేత నేగదా చెఱఁబెట్టఁబడిన నేను నాతండ్రిని విడనాడి యిన్నాళ్ళు జీవములతో నిలిచినది. వేఱుగాభావింపకుము. నీతో నేనెప్పటియట్టులనేయుందును. ప్రాప్తియున్న నామనోరథ

మీాజేలుఁగాక.

కమ-మనకువివాహము లగునంతవరకయిన నీవునన్నువదలనని యొట్టు పెట్టుకొమ్ము. నాప్రాణములతోడుగా నీతోడుగా నేనెట్టికష్టము లనయిన నిన్నువిడువను. (అనిచేతిలోఁజెయి వేయుచున్నది).

సరో-అక్కా! నాయెడల నీకుసందేహమా? నీయిష్టమువచ్చినట్టులఁజేసెదను. (అని కమలినిచేతిలోఁజెయి వేయుచున్నది).

కమ-మనమిర్వురము నొకచోటనేయుండుట కనుకూలించు వివాహసంబంధములే మనకులభించునటుల సదాభగవంతునిఁ బ్రార్థించెద (అని ముఖముపైకెత్తి) అదుగో! నాతండ్రియేమియోగాని యతిరౌద్రాకారుఁడై యిటువచ్చుచున్నాఁడు

[అంత ధనవర్మమహారాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు].

ధన- (గంభీరముగా) సరోజినీ? ఏమియోయనుకొంటినిగాని నీప్రవర్తనమునాకు బాగుగాఁదెలిసినది. ఇఁక నీయంతఃపురమునవీవు క్షణముండఁదగదు. నీయిచ్చవచ్చినచోటికిఁబొమ్ము- నిన్నుఁబ్రాణములతో విడుచుటయే నీకునేనిపుడు చేయఁగలయుపకారము-

సరో- (విచారముతో) నాన్నా! నన్నా! నీవిట్లనునది.

ధన- నిన్నే! ముమ్మాటికి నిన్నే?

కం. పదిదినముల నీమధ్యను
గదలకయుఁటనుందు వేనిఁ ♦ గాంతా! నిన్నుం
గొదలేకయ చంపించెద
నిదివిని నీక్షేమమరసి ♦ యెటకేఁబొమ్మా.

సరో-పితృవ్యా! నమస్కారము. క్షమించి నానేరమేదియో స్పష్టపరచి పిదప నపరాధమువిధింపుఁడు.

కం. కలనైన మఱచియైననుఁ
దెలివిన్నైనను బితృవ్య! ♦ ద్వేషింపనినుం
ఖలవృత్తిఁబూన మీాపయిఁ
జలపడి నన్నిట్లుచెండ ♦ సరియేమీాకుం.

ధన-ద్రోహబుద్ధులందరిట్లే బొంకుచుందురు.

గీ. మాటలనుఁదేనెలూటాడు ♦ మంచికొరకె
చూచుచున్నట్టులుందురు ♦ చోద్యముగను
గోముఖవ్యాఘ్రములుగారె ♦ కువలయేశుఁ
జేరియుండెడుద్రోహులు ♦ చెనఁటివినవె.

ఇప్పటికింతియఁజాలు. నీపైనాకించుకయు విశ్వాసము లేదు.

సరో-పితృవ్యా! విశ్వాసము లేకున్న లేకుండనిమ్ము అంతమాత్ర నేను ద్రోహురాలనగుదునా? నాతప్పేవిషయముననో తెల్పుఁడు.

ధన-నీతండ్రికి నీవు పుత్రికవుగావా? అతఁడు నావిరోధికాఁడా? అది యేతప్పు.

సరో- అయ్యో!

గీ. జనకురాజ్యంబుమీరట్లు ♦ గొనినయప్పు
డతనిదేశంబువెలిజేసి ♦ యంపినపుడు
ద్రోహురాలనుగానె నే ♦ ద్రోహనెట్టు
లగుదునీనాడునాపయి ♦ నలుకయేల?

మఱియు.

కం. మాహితులు మీకురాజ
ద్రోహులుగానున్న నేను ♦ ద్రోహనగుదునే?
యూహింపుఁడు నాజనకుఁడు
ద్రోహియె? యెప్పుడైననతఁడు ♦ ద్రోహమెఱుఁగునే.

ఇంతకు నాప్రస్తుతదౌర్భాగ్యస్థితియె మీకీదుర్బుద్ధిపుట్టించినది.

కమ-ప్రియజనకా! ఆమెవలననేరమేమియును లేదు. నామనవివినుఁడు.

ధన-కమలినీ! నిన్నడుగలేదు. నీకొరకేగదా యీసరోజిని నిచ్చటనిలిపినది. లేకున్నఁదండ్రితోఁగూడ బహుదినములక్రిందటనే యడవుల వులకుఁ బోయియుండును.

కమ-నాయనా!

గీ. చెప్పుఁడ! నేఁగోరితినె సరో ♦ జినిని నిచట
నుంచుఁడంచును నప్పుడూ ♦ హించిమీరె
నిలిపితిరిపాపమించుకేఁ ♦ గలుషమామె
చేయలేదయ్యా! ననుఁగటా ♦ క్షింపరయ్యా!

ఆమెద్రోహురాలందురేని నేనుద్రోహురాలనే? ఏమియన,

గీ. ఒక్కకంచములోఁదిని ♦ యొక్కమంచ
మందుఁబన్నుండి యొకకాల ♦ మందెలేచి
యొకచదువె చదువుచునాడి ♦ యొక్కయాట
పెరుగువారికిబుద్ధుల ♦ భేదమున్నె?

మఱియు నోతండ్రీ!

గీ. చిలుకగోర్వంకలట్టులఁ ♦ జెలగుచుండి
కలిసిపోదుము పోవనె ♦ క్కడకునైనఁ
గాయములురెండు ప్రాణమొ ♦ క్కటియెమాకు
నట్టిమమ్ములవిడదీయ ♦ నగునెమీకు?

ధన- ఓసిబేలా? ఆమెపక్షము గట్టిగా వాదించితివే? ఆమెమాయనీకుఁదెలియకున్నది.

కం. తనముగ్ధత్వముచేతను
దనశాంతముచేతఁ గుత్సి ♦ తత్వముచేతన్
దననేర్పుఁ దనముచేతను
జనముల వశపఱచుకొనియెఁ ♦ జానా! వింటే?.

నీవు వట్టిబేలవు. ఆమెమూలమున నీపేరుపైకి రాకున్నది. ఇఁకనీ నోరెత్తకుము. నాయాజ్ఞయలంఘ్యనీయము. ఆమెతప్పకపోవలసినదే?

కమ- ఓ ప్రభువా? అలంఘ్యనీయమైనచో మీయాజ్ఞ నాపైఁగూడ విధింపుఁడు. ఆమెనువిడిచి క్షణమునయిన నేఁ బ్రదుకఁజాల.

గీ. కొమ్మకునుగల్గు రెండుచి ♦ గుళ్ళలోన
నొకటిత్రుంపంగ వాడు నిం ♦ కొకటిగూడ

నామెపోయిన నేబోయి ♦ నట్టైనాకుఁ
గానవిర్వురఁ బంపుఁడీ ♦ గడియయందె.

ధన-మూర్ఖురాలా? ఆమెకుఁగల చమత్కారమేయది. ఆమెనువిడిచి నీవు జీవింపలేవుగా! చూతము. సరోజినీ! తరుణమేప్రయాణము గమ్ము. ఆలస్యముచేసితివా నీకుమరణమే శరణము.

(అని ధనవర్మ నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

కమ-మందభాగ్యా! సరోజినీ! ఇప్పుడు నీవెక్కడకుఁబోయెదవు ? హావిధీ! మాస్నేహమున నీకన్నులుకుట్టెనా? సోదరీ! నీవలెనే నేనును విచారముఁబొందెదను.

సరో-నీకువిచారమెందుకు?

కమ-నన్నుఁగూడ మహారాజు బహిష్కరణముజేసెనుగనుక.

సరో-లేదే? నిన్ను జేయలేదే?

కమ-లేదా ? చేయలేదా ? అట్లయినచో సరోజినికి నాపైఁబ్రేమ శూన్యమే.

సీ. మఱచితేప్రాణముల్ ♦ మనకిద్దఱకునొక్క
టని యిర్వురముగూడ ♦ నానగొనుట
పోయెదేపోయెదే ♦ పోయెదేననువీడి
నాసరోజిని సద్గు ♦ ణప్రచార!
నేవీడఁజాలను ♦ నిమిషమాత్రంబైన
నాసరోజినినిన్ను ♦ నాధనంబ!
రాజునుబోనిమ్ము ♦ రాష్ట్రంబుఁబోనిమ్ము
సర్వంబుఁబోనిమ్ము ♦ సఖియనమ్ము

గీ. కలిసిరానిమ్ము నన్ను నీ ♦ కష్టమునను
బంచుకొననిమ్ము కొమ్ముకా ♦ వలసినట్టి
ధనకనకవస్తువాహనో ♦ త్కరమునెల్ల
చాన! ననువీడుదచో దేవు ♦ నాననీకు.

నిన్ను బహిష్కరణముచేయుటయేనన్ను బహిష్కరణముచేయుట

నీవన నేనన భేదమేమి?

సరో-అక్కా! నీకునాపైనట్టి ప్రేమాతిశయముండఁగా నేనుగాదందునా?
హా! హతవిధీ! మాకెట్టి యిక్కట్టులఁదెచ్చిపెట్టితివి?

చ. ఒకటికిఁ జేసియొగ్గెలుఁగ ♦ మోవిధి! యొండొరునీడలట్లుమే
మకట! తలంచియుంతిపుర ♦ మందునఁజాటుననుండమాకుఁ బి
చ్చుకపయి బ్రహ్మనారసము ♦ చొప్పునఁగూర్చితివిట్టిదుఃఖముఁ గ
వికలుఁడ! యిట్టిదేమరల ♦ నీవునుబొందెదుగాక మావలెన్.

హా! చెలీ! మనమెందులకుఁబోదము.

కమ-దండకారణ్యములోనున్న నాపితృవ్యుని సందర్శించుటకు.

సరో.హా కమలినీ! మనకదిసాధ్యమగునా?

గీ. అబల! మనమేడ? మహాదర ♦ ణ్యంబులేడ?
యంతదూరంబుపోఁగల ♦ మమ్మమనము
ధనముకంటెను సౌందర్య ♦ ధనమువలచి
దుర్జనులుదారి నపహరిం ♦ తురుగదమ్మ.

కమ-సరోజినీ! అట్టులయిన నీవుపురుషవేషమునుధరింపుము నేను జీర్ణ
వస్త్రములఁదాల్చి నీసోదరివలె నేయుందును.

సరో-సోదరీ! నీయుపాయము బాగున్నది. నీకన్న నేను బొడుగుగానుంటి
నిగనుక నాకుఁ బురుషవేషమునునయించును. పౌరుషమునకా,

గీ. పౌరుషాకృతిఁదాల్చి లో ♦ పలనుబిరికి
తనముచేఁగుందు మగవారు ♦ ధరణిలేరె?
యట్టులెచరింతు మగవాఁడ ♦ నౌచునేను
స్త్రీత్వమునుదాచి కొలవ ♦ శీకృతనయి.

ఒక గండ్రగొడ్డలినిబల్లెమును నాయాయుధములుగానుంచుకొనె
దను.

కమ-సోదరీ? మనమిర్వురమేయుండునపుడు మనపేర్లు మనము వాడుకొన
వచ్చును. పరులెవరయిననుండఁ దటస్థించినచో నేనునిన్నేమని

పిలువవలయును.

సరో-అక్కా! నన్ను రాజీవుఁడనిపిల్వుము నిన్ను నేనేమని పిలువను.

కమ-సోదరీ! పుష్కరిణియని పిలువుము.

సరో-అక్కా! బాగుగనేయున్నది. మనము నామాంతరములుగూడఁ గల్పించుకొనవలసినకాలమువచ్చినది. మనకుందోడుమవ్వమేనా?

కమ-అవును మనప్రచారములు నిగూఢముగానుండవలెను. మనకుఁగావలసిన ధనాధికములఁగొని తక్షణమేకదలవలయును. లేకున్న మనప్రయత్నములు విఫలములుకాఁగలవు.

సరో-నిజమే- కావలసినవస్తువుఁ జేకూర్చితిని. ఇదియే మంచిసమయము. ఈపద్యమీపలకపై వ్రాసి మఱిపోవుదము.

గీ. పోయెదము తండ్రి! మీరాజ్య ♦ భూమివిడిచి
యక్కచెల్లెండ్రమిర్వుర ♦ మొక్కతరిని
నాజ్ఞ యెప్పుడు లంఘ్యనీ ♦ యము గదయ్య
మఱువకుఁడు మమ్మునబలల ♦ మంచివేళ.

అక్కా! రమ్మి. (అని ఇరువురు నిష్క్రమించుచున్నారు).

రంగము 2- కలహంసుని గృహము.

(ప్రభాకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

ప్రభా- (తనలో) నాయన్న కలహంసుఁడు మల్లవిజయమునుబొందిన నన్నుఁజూచి పరమానందముఁ బొందునుగదా?

గీ. సోదరులుదాము తమలో న ♦ సూయఁజెంది
కలహమాడుచునుండిన ♦ కలఘుహర్ష
మొందుచుందురు వారిలో ♦ నొకఁడుపేర్మి
గొప్పకీర్తిఁ ఘటించుచోఁ ♦ గులమునకును.

(ప్రకాశముగా) ఎవరక్కడ?

సారం-ప్రభాకరప్రభో! ఏమి? విజయధురంధరుఁడవైతివా?

ప్రభా-సారంగా! అవును. నీకిదిసంతోషమేగద. మాయన్నకీసంగతి నివే

దింపవచ్చితిని. ఆతఁడేమిచేయుచున్నాఁడు?

సారం-ప్రభూ! నీవిజయమునాకు సంతోషమును దుఃఖమునుగూడఁగలిగించుచున్నది. ఆతఁడిప్పుడు నీవింటఁగలిసినచో నిన్నుఁజంపుటకుఁ దగినప్రయత్నములఁ జేయుచున్నాఁడు.

ప్రభా-అన్నా! యెంతమాటవింటిని? నిశ్చయమేనా?

సారం-ముమ్మాటికిని. నేనీద్వారముకడ వేచియుండునది నిన్ను సంరక్షించుటకే.

ప్రభా-ఈపాపబుద్ధిమరల వానికెట్లుజనించె?

సారం-ఒకప్పుడుపోయి మరలవచ్చినదనుకొంటివా? అసూయాపిశాచావేశుఁడై యాతఁడిట్లుచేయఁబూనుకొనెను.

ఉ. ఏటికినాకుఁదెల్పక యె ♦ యేగితిరాజికి? మల్లుఁజెంపగాఁ
నేటికి? నేటికీయశము ♦ దేటికినీదృఢబాహుశౌర్యమిం
కేటికి నీప్రజావినుతు ♦ లేటికినీదగు శాంతవృత్తిపే
రాటముఁజెందెనామనము ♦ హా! జగమెల్లనసూయనిండెగా.

ప్రభా-ఆతఁడిప్పుడేమి చేయఁబూనుకొనెను?

సారం-మందభాగ్యుఁడా !

ఉ. నీమహనీయశౌర్యమును ♦ నీజయలక్ష్మిని నీగుణంబులున్
నీమృదువాగ్విలాసమును ♦ నీరమణీయసురూపభాగ్యమున్
నీముదితప్రవర్తనయు ♦ నెమ్మినెఱింగి కృశించిపుట్టలోఁ
బాముపలెన్ బగంగొనుచు ♦ భ్రాతనినువ్వధియింపఁబూనెగా.

ఆతఁడు నిన్న చేసిన దురాలోచనలను నేను రహస్యముగానుండి వింటిని. చెప్పెదవినుము.

గీ. నీవునిదురించువేళను ♦ నీదుసౌధ
మెల్లఁగాల్పంగనిరువుర ♦ నేర్పరచెను
నద్దితప్పినవేఱొండు ♦ పాయమింక
నిన్నుఁజంపంగనాత్మలో ♦ నెన్నుకొనియె-

కావున నీవీగుప్పము త్రొక్కవలదు.

ఉ- అన్న యుగాఁడతండు మది♦ నారయఁదమ్ముఁడవీవుఁగావు పే
ర్వన్ని యఁగన్న సాధము ని♦ వాన సమాహారముగాదునీకు నా
యన్న! గణింపుమన్న! యిపు♦ డాడెడుమాటలు వేదవాక్యముల్
సన్నిహితంపుమృత్యువును♦ జయ్యన దాఁటగదయ్య నెయ్యమా!.

ప్రభా-(ఆశ్చర్యముతో) ఓరికలహంసా! భ్రాతృద్రోహి! నీతియ్యనిమా టల విశ్వసించి యామల్లునిఁ జంపితినే? రాజునకుఁగూడఁ బ్రబల విరోధినయితినే?

సారం-ఆమాటలు నిన్ను మల్లునిచేఁ జంపించుటకేర్పడినవే? సుకృత లేశ ముననీవు జీవించియుండుటవిని తానేజంపింప మీయన్న యుద్య మించెను.

ప్రభా—సారంగా! ఇప్పుడు నన్నెక్కడకుఁ బొమ్మనెదవు?

సారం—మీరెక్కడకుఁబోయిననునరే? ఇచ్చటమాత్రముండఁగూడదు

ప్రభా—సారంగా! దేశములపైఁబోయి బిచ్చమెత్తుకొనితినుమనెదవా? లేక మారుమూలలఁడాగి బాటసారులపైఁబడి దోచుకొని జీవిం పుమందువా? విప్రప్రాయుఁడైన నాయన్న బారినైనఁ బడుదును గాని యట్టిహీనకృత్యముల నేఁజేయనొల్ల.

సారం—అయ్యా! మీయన్న బారిమాత్రము బడకుము. కీర్తిశేషుఁడై న మీతండ్రినినుసరించి యార్జించినవేతనములో నేను వేయ రూప్యములివే సేకరించుకొంటిని. వీనినిఁదీసికొమ్ము. మఱియు,

గీ. విషయసుఖములనేవిట్టి♦ వీగలేదు
బాల్యదశయందు నందుచే♦ బలముగలదు
నేనువృద్ధుఁడనైనను♦ నీకుఁదోడు
నీడనైయుందుఁగొనిపొమ్ము♦ కూడనన్ను.

అతివృద్ధదశయందుమాత్రము నన్నుఁ గాపాడుము.

ప్రభా—సారంగా! నీవెంతసజ్జనుఁడవోయి!

కావున నీవీగుమ్మము త్రొక్కవలదు.

ఉ- అన్నయుగాఁడతండు మది ♦ నారయఁదమ్ముఁడవీవుఁగావు పే
ర్వన్నియఁగన్న సోదరము ని ♦ వాన సమాహారముగాదునీకునా
యన్న! గణింపుమన్న! యిపు ♦ డాడెడుమాటలు వేదవాక్యముల్
సన్నిహితంపుమృత్యువును ♦ జయ్యనదాఁటగదయ్య నెయ్యమా!.

ప్రభా-(ఆశ్చర్యముతో) ఓరికలహంసా! భ్రాతృద్రోహీ ! నీతియ్యనిమా
టల విశ్వసించి యామల్లునిఁ జంపితి నే? రాజునకుఁగూడఁ బ్రబల
విరోధినయితి నే?

సారం-ఆమాటలు నిన్ను మల్లునిచేఁ జంపించుట కేర్పడినవే? సుకృత లేశ
మునసీవు జీవించియుండుటవిని తానేజంపింప మీయన్న యుద్య
మించెను.

ప్రభా—సారంగా! ఇప్పుడు నన్నెక్కడకుఁ బొమ్మనెదవు?

సారం—మీ రెక్కడకుఁబోయిననున రే? ఇచ్చటమాత్రముండఁగూడదు

ప్రభా—సారంగా! దేశములపైఁబోయి బిచ్చమెత్తుకొనితినుమనెదవా?
లేక మారుమూలలఁడాగి బాటసారులపైఁబడి దోచుకొని జీవిం
పుమందువా? విప్రాయుఁడైన నాయన్న బారిమైనఁ బడుదును
గాని యట్టిహీనకృత్యములనేఁజేయనొల్ల.

సారం—అయ్యా! మీయన్న బారిమాత్రము బడకుము. కీర్తిశేషుఁడై
న మీతండ్రినినుసరించి యార్జించిన వేతనములో నేను వేయ
రూప్యములివే నేకరించుకొంటిని. వీనినిఁదీసికొమ్ము. మఱియు,

గీ. విషయసుఖములనేవిట్టి ♦ వీగలేదు
బాల్యదశయందు నందుచే ♦ బలముగలదు
నేనువృద్ధుఁడనైనను ♦ నీకుఁదోడు
నీడమైయుందుఁగొనిపొమ్ము ♦ కూడనన్ను.

అతివృద్ధదశయందుమాత్రము నన్నుఁ గాపాడుము.

ప్రభా—సారంగా! నీ వెంతసజ్జనుఁడవురాయి!

గీ. పసుపు సేనానినొక్కని ♦ వానిఁబట్టి
తెచ్చినాకప్పగింపఁగా ♦ దిట్టపరచి
వాఁడు లేకున్న తేఁబంపు ♦ భ్రాతనైన నఁ
బిదపఁదెప్పింతువానిచే ♦ వీరవరుని.

ఇదియంతయు నతిరహస్యముగా నడుపవలెను.

సరస— చిత్తము. అట్టులనే చేసెదను.

ధన— ఇఁక మనము పోవుదముఠమ్ము. (అనిసరసబుద్ధితో నిష్క్రమించు
చున్నాఁడు)

రంగము 4. దండకారణ్యము.

[కీర్తివర్మయు, సూక్ష్మబుద్ధియు, సులోచనుండును
ప్రవేశించుచున్నారు].

కీర్తి— హితులారా! నాతమ్ముఁడు నన్ను రాజ్యపదభ్రష్టునిగాఁ జేసి యీ
యరణ్యములకుఁబంపినను మీరుగూడఁ గృతజ్ఞులై నన్ను వెంబ
డించినందులకు నాకు సంతోషముగానేయున్నది. అంతియగాక

చ. మునివరులిచ్చటేగద త ♦ పోనియతిన్ జరియించి దివ్యపా
వనతరబ్రహ్మమున్గని య ♦ పారమహత్వముఁగంట నీడ జీ
వనములు భద్రమై చెలగుఁ ♦ బాపపురాజ్యములందుకన్న నే
మనెదరు మీరు దంభమున ♦ కాస్పదమక్కడ సత్వమిక్కడన్.

అయినను ఋతువులభేదము నాకుఁ గొంచెమాయాసము కలిగించు
చున్నది. చూడుఁడు.

చ. మలములమాడ్చి దేహములు ♦ మాకిఁకవద్దనుడాఁక వేడి కా
కలఁగఱిగించి చెమ్మటలు ♦ గాఱ శరీరమునన్ ప్రవాహమ
ట్టులు, దగఁబెంచియాపయిఁగ ♦ డున్ శ్రమముక్ ఘటియించుగ్రీష్మముల్
తలవునఁబాఱ నిప్పటికి ♦ దారుణవహ్నిసెకల్ రగుల్కొనన్.

మఱియు,

చ. శరదమునీరబాష్పచయ ♦ సంగతమాచుగుడారమట్టులం
బరము హఠాత్తుగానలమి ♦ భానునితేజమడంచి చొక్కపుఁ
మెఱుపులుగన్నులందు మిఱు ♦ మిట్లుగణింపఁగవర్ష వేళలన్
గుటిసెకు వానలద్భుతముఁ ♦ గూర్చుచునేనుగుతొండముల్బలెన్ ॥

ఇంతియగాక,

ఉ. సీతువు శీతకాలమునఁ ♦ జెక్కుఖులన్ బిగియించి మంచుతో
వాతపరంపరల్ తనువు ♦ పైఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయదానిచే
నాతనువెల్ల కట్టెబలె ♦ నానదృఢత్వముజాతె వృద్ధుగా
సీతటిమారిచేయునది ♦ యేమియులేక సహించికుందెదన్ ॥

ఈబాధలన్నియుఁ బడుటచేతనే నానిజస్థితి యేమియో నాకుఁ దెలియవచ్చినది. కష్టదశలనుభవించుటవలననే విజ్ఞానోత్పత్తియగును.

చ. శ్రమయిడి ప్రాణసంకటము ♦ సల్పుచు భీకరమైచరించు స
ర్పము క్రియ హేయమై ప్రబల ♦ బాధలఁ గష్టదశల్ ఘటించినన్
విమలుఁడు దానఁగల్గు గుణ ♦ విస్తృతినెంచుచు సర్పమస్తర
త్నముఁగనుగొన్నవానిబలె ♦ ధన్యతఁబొంది సుఖించునాత్మలోన్

అందుచేతనే,

చ॥ కలుషవిరోధకుత్సితవి ♦ కారమనన్యులపొందుపీడి ని
ర్మలతరమైన యీమాన య ♦ రణ్యనివాసమె హాయిఁగొల్పెడున్
జలజలబాఱుసేఱులను ♦ జల్లనినీడలనిచ్చు చెట్టులన్
బాలుపగు నీశిలాఫలక ♦ ముల్ గని నేత్రములుత్సహింపఁగన్ ॥

హితులారా! యీనివాస మెందులకైన నాకువదలవలయునని లేదు సుఁడీ-

నూ—దేవరవారు సెలవిచ్చినదంతయు నాకు జ్ఞానబోధకముగా నున్నది. తాము కష్టములయందైన సుఖములనే కనిపెట్టుచున్నారు

గీ. కష్టములనైన దుఃఖసం♦గతికిఁబోక
సౌఖ్యమునెయెన్ను చుందురు♦సత్పురుషులు
క్షారజలముల నింద్యమా♦సంద్రముఁగని
సుగుణి రత్నాకరుండంచుఁ♦బొగడునట్లు.

కీర్తి—సూక్ష్మబుద్ధీ! నీకు నాయందున్న ప్రేమచే నట్లుచెప్పితివి. క్షుధాతురులమైన మనమింక నీవనమందున నల్లాడుహరిణములఁ జేతులారఁ జంపవలసివచ్చినది. అక్కటా! యెంతకష్టము.

చ. వనములఁబుట్టి యేరికి న♦పాయముసేయక దైవమిచ్చు జీ
వనములఁగ్రోలి స్వేచ్ఛమెయి♦వారక కానలఁగొండలోయలం
దనయము సంచరించు చకి♦తైణమృగంబులఁ బాడుపొట్టకై
నెనరుదొఱంగి బాణహతి♦నే నెటులన్వధియింతు దైవమా!.

సూక్ష్మ—దేవా? యిది మిక్కిలి దుఃఖకరమైనసంగతి. క్రూరచిత్తుఁడై దేవరవారినిఁ బదభ్రష్టునిఁజేసిన తమ్మునికంటె నీమృగముల దినమును జంపుటవలన మనమే పాపమెక్కుడు చేయుచున్నారము.

సులో—అయినను మనము స్వోదరపూరణార్థమును నందువలన ప్రాణసంరక్షణార్థమును నీమృగములఁ జంపుచున్నాముగాని విలాసార్థముగాదుగదా.

ధన—మీరిరువురు వచించినది సత్యమే. ప్రాణిహింస పాపమే. మన మాహారమునుసంపాదించుకొని ప్రాణముల నిలుపుకొనకున్న మన ప్రాణములుమాత్రముపోవా? అప్పుడు జీవహింసకాదా? ఈ రెండుప్రాణిహింసలలో నేది తక్కువపాపము ఘటించును? నిశ్చయముగా హరిణప్రాణిహింసయే. ఏమన్న హరిణజీవనములకన్న మనజీవములు మూల్యతరములుగదా? దైవము జంతువులలో నొకదానికొకటి యాహారమగునట్లును నరులకుఁ జతుష్పాత్తులలోఁ దిర్యగ్జంతువులలోఁ గొన్ని యాహారమగునట్లును సృష్టించినట్లు ప్రకృతివలననే మనకు స్పష్టమగుచున్నది.

గీ. ఎలుక పురుగులఁజంపునా ♦ యెలుకఁబిల్లి
చంపుఁబిల్లి నిశ్వానంబు ♦ చంపునిట్లె
జాతివైరోద్ధ్యములఁబూని ♦ జంతుజాల
మెల్ల జీవించు నీదైవ ♦ సృష్టిలోన.

సాధనాంతరము లేమి మనమీ మృగములఁ జంపితిమేని దైవమువా త్రము మనయుద్దేశముఁ బరికింపఁడా?

సూక్ష్మ—దేవా! తాము సెలవిచ్చిన హేత్వహేతువిచారణ బాగున్నది తమచిత్తమే మాయిష్టము.

కీర్తి—అట్లయిన వేటకుఁబోవుదము రండు. కావలసినంతవరకే సేకరింతము.

సూక్ష్మ-సులో-చిత్తము. (అని యందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము 5- ఇంకొక యరణ్యభాగము.

[సరోజిని పురుషవేషముతోఁ గమలిని వెంటరాఁ బ్రవేశించుచున్నది]

సరో—దైవమా? నాశరీర మెంతయలసినది!

చ. వనజముఖిలలామలకుఁ ♦ బాదములబ్జములంచు సత్కవుల్
వినుతిసొనర్తు రట్టి మృదు ♦ పేశలసత్పదముల్ శిలాస్థలం
బునవిహరింప శోకఝరి ♦ భోరునఁబొంగెడుఁ బూరుషాకృతిఁ
గొనకొనియుంటనేనెటుల ♦ గోలునవేడ్చెద నాఁడుదింబలెన్.

కమ—సోదరీ? నీకుఁ గోపమువచ్చిననుసరేగాని యింకొక యడుగైన నిడనోప. పాదములఁ బొక్కులుబ్బినవి చూడుము.

సరో—ఆక్కా! మనము దండకారణ్యముఁ జేరితిమి. ఇఁక శరీరాయాసము నీవు పడనక్కరలేదు.

[అంత నానందుఁడు, గోవిందుఁడు అను నిద్దఱు గొల్లవాండ్రు ప్రవేశించుచున్నారు]

గోవిం—ఆనందా! నీవా సానందను మోహించినందులకు బాగుగాఁ జేసినదిలే.

ఆనం—గోవిందా! ఏమిచేసినది. నన్నామెయు మోహించినది. ఆమెను నేనెంత ప్రేమింతునో నీకుఁ దెలియునా?

గోవిం—దినదినముజూచుచున్నానుగా? ప్రేమలన్న నాకునుఁ దెలియునులే. చిన్నతనమున నాభార్యను నేనును ప్రేమించినవాఁడనే గదా.

ఆనం—అవునుగాని యిప్పుడు వృద్ధుఁడవగుటచేత మఱచిపోయియుందువు. అదిగాక నేను ప్రేమించినంత నీవు ప్రేమించితివని యనుకొనను. జగమంతయు నాకు సానందమయమే. దానిమూలమున నాపనిపాటలన్నియుఁ బాడగుచున్నవి. ఏదియేమైనను సరే దానినిఁ జూచినఁగాని నాప్రాణములు నిలువకున్నవి. వెదకుటకై పోయెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సరో—(తనలో) ఓరి యానందా! నీమోహావిషయముచే మఱచిపోయిన నామోహావృత్తము జ్ఞప్తికిఁదెచ్చితివా?

గీ. నీదుమోహంబుఁదలపెట్టి ♦ నీవువిరహ
తాపమునుబొందె నామది ♦ తల్లడిలెడు
నొకఁడు గాయంబుచే బాధ ♦ నొందుచుండ
నింకొకఁడు దన గాయాన ♦ కేడ్చినట్లు.

హా! ప్రభాకరా? నీవెందున్నావో! నాకయి యెంత తపించుచుంటివో.

కమ—సోదరీ!

గీ. ఆకలికిఁదాళలేక నే ♦ నలసియుంటి
ధన మొసంగిన నాహార ♦ మును ఘటించు
నేమొ యాగొల్లవానిని ♦ నీవడుగవె
దొరుకకుండిన ప్రాణముల్ ♦ తొలఁగునేమొ.

సరో—అక్కా! అడిగెదను. ఓగొల్లబోయఁడా? దయయుంచి యొకసారి యిటకురమ్ము.

గోవిం—(సమీపించి) ఎవరుమీరు? నన్నేలపిలిచితిరి?

సరో—మిత్రమా! మాసంగతి యావెనుకఁజెప్పెదముగాని యవసరముగా ముందు నేనడుగుదానికిఁ బ్రత్యుత్తరమిమ్ము.

చ. ధనమునఁగాని లేనియెడ ♦ ధార్మికవృత్తినిగాని మాకు భో
జనమును విశ్రమించుటకుఁ ♦ జల్లనినీడయునిచ్చు పుణ్యుఁడీ
వనముననుండెనేని నిర ♦ పాయత మమ్మటుచేర్పవయ్య! యీ
ఘనతవహించి పుణ్యమునఁ ♦ గ్రాలఁగదయ్య! దయాకరుండవై.

ఇదిగోచూడుము. ఆకలిచేబడలి నాసహోదరి యీమె యెట్లుపడియున్నదో!

గోవిం—అయ్యో! నిజముగా నామెనుజూడ నాకు జాలివేయుచున్నది. అక్కటా! నేనేమిచేయఁగలను. నేనొకయయ్యకడఁ గొలువుండి పొట్టఁబోసుకొనుచున్నాను. అతఁడు మిక్కిలికోపి. అంతియుగాక యాతనిమేకలును గోష్ఠమును నిల్లునుఁగూడ విక్రయించుచున్నాఁడు. అతఁడింటిపట్టున నుండకపోవుటచే నాతిండికే కష్టముగా నున్నది.

సరో—అట్లులయిన నీయజమాని స్వాస్థ్యమును గొనువారెవరు?

గోవిం—ఇందాఁక నాతోమాటలాడిన గొల్లవానికిఁ గొనవలెనని యున్నదిగాని యది సమ్మవలనుపడదు.

సరో—అట్లయిన దానిని మాకుఁగొనిపెట్టెదవా?

కమ—ఓరీ! నీకు వేతనము హెచ్చింతుము. మాకడనుందువుగాని యట్లు చేయుము.

గోవిం—మీకుఁగావలసినయెడల నాప్రదేశము వచ్చి చూచుకొనుఁడు. నేను మీకడఁ గొలువుండెదను. దానిని మీకుఁగొనిపెట్టెదను

సరో-కమ- మంచిది. ముందునడువుము. (అని గోవిందునితో నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము 6. ఇంకొక యరణ్యభాగము.

[ప్రభాకరుఁడు సారంగునితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

సారం—ఓయయ్యా! ఇఁక నేఁ గదలఁజాలను.

చ. తలబరువెక్కె నెండకును♦దయ్యెపుటాకలి నన్దహించెడున్
నిలువునఁ జెమ్మటల్ వరద♦నీరములట్లు స్రవించుఁ బ్రాణముల్
దళదళలాడుఁ బొక్కులు ప♦దంబులనుబ్బెను వృద్ధునోటచే
నలసితిఁ జాలనిఁక నడు♦గైనను నేనిడఁ జాల నక్కటా!.

(అని నేల వ్రాలుచున్నాఁడు)

ప్రభా—సారంగా! అలసితివా! అయ్యో పాపము! అక్కటా నామూలమున నీవుగూడ బాధపడుచుంటివి.

ఉ. ప్రాణములన్నఁ దీపిగద♦బల్మిని ధైర్యముఁ జిక్కఁబట్టి లో
నూనుము కొంత హెచ్చరిక;♦యుండదు తాపము చెట్టుచేమలున్
గానలఁ గల్గు చిత్రములఁ♦గన్నులవిందుగఁ జేసెదేని నా
ప్రాణమ! యోర్చియుండుము కృ♦పామతిఁ దెచ్చెద నీకు నాహృతిన్.

చ. ఇదె చని వన్యసత్వమును♦నేదయినన్వధియించి తెచ్చి స
మ్మదము ఘటింతు; నొక్కయెడ♦మాంసము నీ దురదృష్టరాశిచే
నదనునకందకున్న మఱి♦యన్విధి; నేనిటువచ్చు లోపలన్
వదలకు ప్రాణముల్ హితుఁడ!♦నాకొఱకై క్షణమాత్ర మోర్చుమీ.

ఇదిగో నీనీడ విశ్రమింపుము. ఇఁట నున్నట్లు వచ్చెద.

(అని చెట్టునీడకుఁ జేర్చి పోవుచున్నాఁడు)

రంగము 7. ఇంకొక యరణ్యభాగము.

[కీర్తివర్మయు, సూక్ష్మబుద్ధియు, సులోచనుఁడును, మరికొందరును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సూక్ష్మ—దేవా? నేడు దేవరవారి జన్మదినమహోత్సవము గనుక మన మీయరణ్యభాగముల నజ్ఞాతవాసులమైయున్నను మేమందఱ

ము సన్నిధానముననుండుటచే నాయుత్సవము నెఱవేఱెను. కొంచితి మి. సర్వము నాయుత్తమైనది. తాము దయజేసి భక్ష్యముల నారగింతురుగాక.

కీర్తి—హితుఁడా? మీయందఱకు నాయందుగల భక్తివిశ్వాసముల నీ యుత్సవము సూచించుచున్నది.

ఉ. ప్రాజ్యధరాధిపత్య మొడ ♦ బాటగు నీవనభాగమంతయుక్
భోజ్యములిందుఁగల్గెడు న ♦ పూర్వఫలాదికవస్తుసంతతుల్
పూజ్యులు దోషవర్జితులు ♦ బోయలు వన్యమృగంబులే ప్రజల్
రాజ్యము మంత్రులుక్ ప్రజలు ♦ రంజిలరేయిఁటఁబూర్వమట్టులన్?

కావున మనపరివారమును ప్రజలునుగూడి యీదినము సంతోష ముగాఁ గడపెదము.

సులో—అందఱిని బిలిపించితిని. సర్వము సిద్ధముగా నున్నది దేవర భోజనశాలకు వచ్చుటయే కొఱంత.

కీర్తి—(సంతోషముతో) అట్టులనా? మీయట్టి హితులుండఁగా నే నరణ్యమున నున్న నేమి? మృత్యుముఖమున నున్న నేమి?

గీ. దుఃఖరోగంబుల నడంచుఁ;♦దూల్చుహృదయ
తాపమును; సౌఖ్యబలమును♦ దా ఘటించు;
దేహమెప్పుడు నిల్పు ను♦ త్సాహమునను;
వీర! నెయ్యంపుమందు జో♦డవనిఁగలదె?

హితులారా! పోదమురండు. (అని ముందున్న భోజనశాలకుఁ బో వుచున్నారు)

సూక్ష్మ—(నిలుచుండి) స్నేహితులారా! ప్రజలారా? మనమందఱ మీ దినమిఁటఁ జేరినకారణము మీకుఁదెలియకపోదు. ఈదినమున సకలసుగుణసంపన్నులగు మన కీర్తివర్మమహారాజుగారి 55 వ జన్మదినమహోత్సవము నెఱపఁబోవుచున్నారము. కావున మీ రందఱు శ్రీవారి యాయుర్వృద్ధిఁగోరి సుఖమతులై యిఁకజరు గఁబోవు విందారగింతురుగాక.

అందఱు--మాకందఱకుఁ బరమసంతోషము. దేవరవారు వెయ్యేండ్లు జీవింతురుగాక. రాజ్యలక్ష్మి స్వల్పకాలములోఁ దిరిగివలచుఁగాక.

సులో--ఇఁక మనమందఱము విందారగింపవచ్చును. దేవా! తమపీఠము ను దామలంకరింపుదురుగాక.

కీర్తి--మంచిది. (అని సిద్ధపడుచున్నారు)

[అంతఁ బ్రభాకరుఁ డొరదీసినకృపాణముతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

ప్రభా--(తటాలున సభామధ్యమున కుఱికి) ఆగుఁడు- ఆగుఁడు-

గీ. నాదుకోరిక తీరునం ♦ దాఁక మీర
లించుక భుజింపరాదు గ ♦ ర్వించి తినఁగఁ
జాలుదురయేని నాకర ♦ వాలమునకు
నెఱయగుదురయ్య నిశ్చయ ♦ మింతనుండి.

సూక్ష్మ--(తనలో) ఎవ్వఁడీమహాశూరుఁడు (ప్రకాశముగా) మేమిదివర కు భక్షింప లేదు- నీవెవరవు?

ప్రభా--ముందుగూడ భక్షింపవలనుపడదు. నేనెవఁడనో చెప్పెదను.

కీర్తి--(ఆశ్చర్యముతో) ఓయీ! నీవెవ్వఁడవు- ఏమి యీదౌర్జన్యము?

గీ. పీతమర్యాదకుఁడవొ క్షు ♦ ధాతురుఁడవొ
శాతదీర్ఘకృపాణంబుఁ ♦ జేతఁబూని
ఘాతుకత్వంబు నెఱపెదు ♦ నీతిమాలి
యింతసాహసమిందు నీ ♦ కెట్లుగలిగె?

ప్రభా—ఓయయ్యా!

మ. శిరమంటెన్ భవదుగ్రవాక్యములు గా ♦ సిల్లెన్ మనంబెంతొ యా
తురతన్ గాలి క్షుధాగ్ని బాధనిఁటకున్ ♦ దోతెంచి మర్యాద లి
త్తరి దూరంబుగఁ బెట్టితిన్; దెలియు స ♦ ద్ధర్మంబు త్యాగంబు; నా
గరికుండన్ విమలాన్వవాయజుఁడఁ బ్ర ♦ జ్ఞాయుక్తుఁడన్ శూరుఁడన్

కీర్తి--ఓయీ! నీశూరత్వమునకు భయపడువాఁడను గానుగాని

గీ. నీప్రతాపంబుకంటెను ♦ నీసురూప
సంపదయె నామనంబున ♦ నింపునింపు

లలితకరుణను నీకిందు వలయుఫలము
లిత్తు నీశౌర్యమునకోడి ♦ యీయఁజుమ్మి.

ప్రభా—అట్టులైన నోయయ్యా!

గీ. కడుపుమండెడు నాకు నా♦కలినిగాన
భక్ష్యములనిచ్చి కావవే♦ ప్రాణములను

కీర్తి— కొదువయేటికి రమ్మిందుఁ♦ గూరుచుండి
కలఫలంబులు గొనుము స్వా♦గతమునీకు.

ప్రభా—మహాత్మా! మీయాదరణంబునకు సంతసించితి; నాతీవ్రంబునకు లజ్జించితి. నన్ను క్షమింపఁగోరితి.

చ. వనమిదియాటనిందుఁ గల♦వారలు మూర్ఖులెకాఁగణించి బా
ధ నపనయింప శౌర్యమె ప్ర♦ధానముగాఁదలపోసి తొల్తనేఁ
జెనకితి నజ్ఞతన్ మిము వ♦శీకృతసర్వగుణా! క్షమించి భృ
త్యునిగతిఁజూచి నాకుఁ బరి♦తోషముగూర్పుఁడుభూతతృప్తిగన్

చ. తెలియదు నాకుమీరెవరొ;♦ తెల్లము సద్గుణులంచు నాభిజా
త్యులెయసి; రాజభోగముల♦ నూతననొందినవారలేని ని
ర్మలభగవత్ప్రసేవన వి♦రాజితమానాతుల్ లరేని జాలి దీ
నులఁగడుఁబ్రోతుఁరేనియున♦నున్ బ్రదికింపఁగదయ్య జాలిమై॥

కీర్తి-- గీ. బ్రదికిచెడినారమయ్య స♦ర్వజ్ఞసేవ
మాకుఁగలదయ్య! దీనుల♦శోకహతులఁ
జేతనై నంతవరకు ర♦క్షింతుమయ్య
నిన్నుఁజూడంగజాలి మా♦కున్నదయ్య.

కాఁబట్టి యిందున్న భక్ష్యములఁదిని ముందునీయాకలినే తీర్చుకొమ్ము

ప్రభా--నాయనా? నామనోభీష్ట మింకొకటియున్నది. అది తీరినంగాని నేనీభక్ష్యముల చవిచూడనొల్ల.

కీర్తి--అదియేమి?

ప్రభా-- గీ. ఎట్టులభుజింపఁగలవాఁడ♦ నేనునాదు
తోడువనమున మలమల♦ మాడుచుండ

కీర్తి-- కలఁడె యింకొకఁడీవన ♦ స్థలమునందు
నెందునున్నాఁడతండు రాఁ ♦ డేలయిఁటకు?

ప్రభా--అయ్యా! ఆతఁడు

చ. కడుబడలెన్ బథశ్రమను ♦ గాలుమెదల్పఁగలేక కానలో
నొడలినిఁ వ్రాల్చి ప్రాణమిపు ♦ డో యికనో చనునంచునుండె; వృ
ద్ధుఁడనగు టాపయిన్ బలము ♦ దూలెను సోలెనుజాల; జీవముల్
విడిచెనొయేమొ యింతకుఁజ ♦ లించెడు నామది వానికై కడున్.

ఆహారము తెత్తుననియుఁ బ్రాణములుగ్గబట్టి యుండుమనియుఁ జెప్పి వచ్చితిని. పాప మాతఁడేమయ్యెనో?

కీర్తి--ఓయీ! నీవు సత్వరముగాఁబోయి యాతనిఁ దీసుకొనిరమ్ము. నీవు వచ్చువరకు మే మిట్టులనేయుందుము.

ప్రభా--చిత్తము. (అని పోవుచున్నాఁడు)

కీర్తి--హితులారా? ఆలస్యమైనది. పెట్టినయన్నముఁ దినినదాఁక నమ్మకములేదనుట కిదియే దృష్టాంతము. అయినను మనకు భూతదయ ప్రధానము. అది యటుండనిండు. చూచితిరా యీలోకమున మనమే దుఃఖభాజనుల మనుకొంటిమి. మనల మించెడు వారుగూడఁగలరు.

ఉ. చూపఱకార్తిఁగొల్ప మన ♦ శోకరసంబున మాఱువేషముల్
ప్రాపుగ నస్మదాదులను ♦ పాత్రములాడ వికారమై మన
స్తాపముఁగూర్చునీవిపిన ♦ దారుణరంగముఁగాక పెక్కులన్
జూపెడు లోకనాటకము ♦ చోద్యముగా నతిదుఃఖరంగముల్.

సూక్ష్మ--దేవా? సత్యమువచించినారు.

సీ. ఈప్రపంచకమెల్ల ♦ నింపైననాటక
శాల స్త్రీపురుషులు ♦ సరసపాత్ర
కములు ప్రవేశని ♦ ష్క్రమణంబులయ్యావి
యొందుచుండును; సమ ♦ యోచితముగ

నొకపాత్రయేయెన్ని ♦ యోవేషములఁదాల్చి
నన్నియుఁజేర్పనే ♦ డగునుజూమ్మి
ప్రథమంబుశైశవా ♦ వస్థ;యప్పుడుతన
యంబచేతులఁబ్రాకు ♦ లాడుచుండుఁ
బిదపమాఱెడుబడి ♦ పిల్లకాయగ;నప్పు
డేగెడుబడికి న ♦ యిష్టముగను
దరువాతఁగామత ♦ ప్తశరీరుఁడై మోహ
పాశంబులంజిక్కి ♦ పాట్లుపడెడు
నామీఁద దుఃఖలో ♦ కానుభవంబొంది
సంసారయుద్ధంబు ♦ సలుపఁదివురు
నాపిదపనునందు ♦ నాఱితేఱుచుఁదెల్పు
మంచిచెడ్డలనుగా ♦ మారదశను
నాపయిఁదనదుదే ♦ హపటుత్వమునశింపఁ
గనుచూపుమాంద్యమై ♦ కష్టపెట్ట
నడువంగఁబోఁగాళ్లు ♦ తడబడకంఠస్వ
నంబుజీరలుపోవ ♦ నవసియుండు

గీ. నంతికావస్థనాపయి ♦ నతఁడువెండు
నదిమెుమగియించుఁ గథయెల్ల ♦ నబ్బురముగ
రసనరుచిలేక కనుచూపు ♦ మసకగ్రమ్మఁ
బన్నులూడంగ సర్వాంగ ♦ పటిమసెడఁగ
మరలఁబొందెడు శైశవాం ♦ తరమునతఁడు.

కీర్తి-సూక్ష్మబుద్ధీ! నీవుసూక్ష్మబుద్ధివేయగుదువు. ఈజగన్నాటకమును నెంతచక్కఁగా వర్ణించితివి? నీమాటలునాకుఁ బురాణవైరాగ్యమును గలిగించినవి.

(అంతఁబ్రభాకరుఁడు సారంగుని వీపుపైఁబెట్టుకొని ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

ప్రభా-అయ్యో!

గీ. ఇటుగొనా ప్రాణమిత్రుండు ♦ వృద్ధమనుజుఁ
డాకలికిడస్సి మాటాడ ♦ లేకయుండెఁ
బదములిడలేమి నావీపు ♦ పైని బెట్టి
మోసుకొనివచ్చినాఁడఁబే ♦ రాసతోడ.

కీర్తి- ఓయీ! నీకాతఁడు భారముగానుండును.

గీ డింపియాతనినా వెన్క ♦ డింపుకొమ్మ
దేహమానసభారముల్ ♦ ధీవిశాల!

ప్రభా- అట్లె చేసెదమీదగు ♦ నతిథిపూజ
కలరివందన మిడెదనే ♦ నతనిబదులు.

(అనిసారంగునిడింపుచున్నాడు).

సారం-(నేలఁజతికిలపడి కీర్తివర్మకుఁ జేతులతో మ్రొక్కు నభినయించుచున్నాఁడు).

కీర్తి-మీకిరువురకును స్వాగతము. ఇఁకజాగుసేయక మీయాకలిని దీర్చుకొండు. మేమునుభుజియింతుము. పిదప మీవృత్తాంతముఁదెలిసికొందునుగాక.

(అని యందఱు భుజించుచున్నారు).

ప్రభా-(భుజించి) అయ్యా! తృప్తిపడినారము. మాప్రాణములునిల్పిన మహాపుణ్యులరగు మీఋణమెట్లుతీర్చికొందును.

కీర్తి-నీమాటయేచాలు. నిన్నుఁగని కృతార్థుఁడైన నీజనకునినామమెయ్యది?

ప్రభా-అవధరింపుఁడు.

కం. అతిశౌర్యధురంధరుఁడయి
యతులయశఃకామినీము ♦ ఖాంబుజరవియై
ధృతిఁగీర్తివర్మఁగొలిచిన
ధృతకీర్తియెనాదుతండ్రి ♦ దేవా! వింటే.

కీర్తి-(తనలో) ఈతఁడు మనధృతకీర్తిపుత్రుఁడా? ఓహో! ఈతనిఁ జూచి నామనమానందముచే నుప్పొంగుచున్నది. (ప్రభాకరునిఁ

గాగిలించుకొని (ప్రకాశముగా) నాయనా? నీవు ధృతకీర్తిపు
త్రుఁడవా! నిన్నుఁజూడఁగానే మానాయననుఁజూచినట్టులున్నది.

చ. మనమలరారెధన్యుఁడను ♦ మాన్యుఁడనో ధృతకీర్తిపోలికల్
కనఁబడునీముఖంబున ను ♦ గంటిమికిం బ్రతిబింబమా వెయా
తనికిని; ప్రాణమిత్రుఁడుగ ♦ దాఘనుఁడాతఁడు నాకుఁ; గీర్తివ
ర్మనృపుఁడనే నెయిట్టుల న ♦ రణ్యము లేలుచునుంటినిచ్చటన్.

ఓయీ! నీవాతని మూఁడవపుత్రుఁడవుగాఁబోలు. నాకాతఁడప్పు
డప్పుడు నీశౌర్యమునుగురించి ముచ్చటించుచువచ్చెను. నేను దానినిఁ
బ్రత్యక్షముగా నీదినమునఁజూచితిని.

ప్రభా- (భక్తిసూచకముగా) అయ్యా! తామేనా కీర్తివర్మమహారా
జుగారు?

గీ. సుదినమయ్యెను నీనాడు ♦ సుదినమయ్యె
మామహారాజదర్శన ♦ మహిమవలనఁ
దొల్తనేఁ జేసినట్టి దు ♦ ర్దోషమునకు
నన్ను క్షమియింపవయ్య ప్ర ♦ సన్నహృదయ!

పరమవిధేయుఁడను, భృత్యుఁడను, నేనుధృతికీర్తి మూఁడవపు
త్రుఁడనే. నాపేరుప్రభాకరుఁడు.

కీర్తి- పరమసంతోషము. నాప్రాణపదముగు ధృతకీర్తి జీవించియు
న్నాఁడా?

ప్రభా- (విచారముతో) లేఁడు.

కం. గతియించెను నక్షత్రము
గతినాజనకుండు జీవ ♦ కాంక్ష నెడలి, మా
రతిదుఃఖవశత రాజ్య
చ్యుతులైయిటురాఁగ నేను ♦ శోకాబ్ధిఁబడన్.

కీర్తి-(దుఃఖముతో) హా! శౌర్యరాశీ! ధృతకీర్తీ! ఇంకను నీపైనెంత
యాశపెట్టుకొంటిని. నీవును గతించితివా? హతవిధీ! నన్నేలమి
గిల్చితివి.

ప్రభా-దేవా? గతించినదానికి వగవనేల? శాంతింపుఁడు. మాతండ్రికి బదులు నేనున్నాఁడనుగదా!

కీర్తి-హా! శౌర్యదురంధరా!

గీ. నాకుడిభుజంబ! ధృతకీర్తి! ♦ నాయనుంగ
నాదుశౌర్యాబ్ధి! గుణరాశి! ♦ నాకొఱకును
విడిచి తేనీదు ప్రాణముల్ ♦ విడువలేను
నీహతాన్మరణంబును ♦ నేనువించు.

ఇఁక నాకు ధృతకీర్తి కనఁబడఁడుగదా! ఓయీ! యీవృద్ధుఁడెవఁడు?

ప్రభా-అయ్యా! ఈతఁడు మాజనకుని ప్రియసేవకుఁడగు సారంగుఁడు. కారణాంతరముచే నాతోడునీడయై యిటువచ్చినాఁడు.

కీర్తి-అట్టులయిన నీవృత్తాంతమానుపూర్వికగా వినవలతును. ఆతనికిఁ జేయూతనిచ్చి నీతోఁగూడఁగొనిరమ్ము. నీచేయి నాకందిమ్ము.

గీ. ఏనునివసించుగిరిదరి ♦ లోనికేగి
నీసమాచారమంతయు ♦ నేనువినెదఁ
బూసగ్రుచ్చినవడువున ♦ బోధపఱుప
రమ్మునాతోడవృద్ధమి ♦ త్రమ్మతోడ.

హితులారా! మీరందఱును బోవచ్చును నేనునుబోయెదను.

(అనియందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

ఇది శ్రీమద్రమారమణీరమణచరణారవిందనిరంతరానూనధ్యానపారీణ బంధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానురాగసూర మాంబా వేంకటామాత్యపూర్వతపఃఫలరూపశౌనకసగోత్రప్రదీప తురగాన్వయాంభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాభిధానప్రణీతంబగు సరోజినీనాటకంబునందు
ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

సరోజినీ నాటకము

తృతీయాంకము.

రంగము 1. ప్రాసాదములోని యొకగది.

(ధనవర్మయుఁ గలహంసుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు)

ధన- (కోపముతో) కలహంసుఁడా? నీతమ్ముఁడు ప్రభాకరుఁడెక్కడ నున్నాఁడు?

కల- (సాధ్వసముతో) మహాప్రభూ? మల్లయుద్ధమయిన పిదప నాతఁడు నాకుఁ గనఁబడనే లేదు.

ధన. (తిరస్కారముగా) నీకట్లు చెప్పుటకు సిగ్గులేదా?

చ. అరివిజయంబుఁ గాంచి కల ♦ హంసుఁడ! నిన్ను గనంగ వచ్చు సో
దరునినిఁ గాంచ లేదనఁగ ♦ దాసిని నమ్మెదరంచు నెంచెదో?
పరుసఁదనంబో! లేక పృథు ♦ భాగ్యమదంబో! తిరస్కృతంబో! నిన్
దఱిమెద నూరి బైటకును ♦ దథ్యముఁ బల్కకయుంటి వేనిఁక౯.

కల- (తనలో) ఈతమ్మునివలన నాకెప్పుడును గష్టములే. నిజముగా వానిని నేనుజూడలేదు. ప్రభువు నామాటల నమ్మకున్నాఁడు. అన్నా! దైవమా! నాపాలిట్లున్నవో (ప్రకాశముగా).

చం. ఎఱుఁగను స్వామితోడు జగ ♦ దీశునితోడుగ నాదుతమ్ముఁడి
త్తెరి నేఁటనున్న వాఁడొకట! ♦ తథ్యము పల్కఁగ స్వామిసన్నిధి౯

గరువమొ? నేవిధేయుఁడను ♦ గాన్ప్రభూ! యిటువల్కఁ బాడియే?
తలుముటకూరిబైటకును ♦ దప్పెటుచేసితినయ్య మీరొడర్.

ధన- ఇవియే మదించినమాటలు. సోదరభాగమును నపహరించిన నీవెట్టి యొట్టులనయినఁ బెట్టికొనఁగలవు. వేయేల!

ఉ. మిండఁడునీదుతమ్ముఁడెల ♦ మిన్ వసియించెడుతావుమాకుఁ బం
డ్రెండునెలల్ గతించకయ ♦ నీవువచింపకయుంటివేని నీ
యిండులుమేడమిద్దెలును ♦ నెల్లధనమ్ములు మమ్ముఁజేరుసీ
వుండవుమత్పురంబున న ♦ నూనబహిష్కరణాజ్ఞబల్మిచేన్
మఱియు,

గీ. తెమ్ముపానినినీఁటకువ ♦ ధించియైన
బ్రదుకుతోనైన గడువులో ♦ పలనుమాకు
తేకయుండిననీపాట్లు ♦ తెల్లముగద
కడకవెదకుమి కంచుకా ♦ గడలవాని.

కల- (తనలో) ఆహా! నాచావిందునిక్కము. మాతండ్రిగారిపైఁ గోప మీ ప్రభాకరపలాయనవ్యాపారమునఁజూపి నన్నీప్రభువు బాధింపఁబూనె.

గీ దేవుఁడైనను బ్రాణముల్ ♦ తీయువేళ
నేదియోకారణముగణి ♦ యించిచంపు
నవరజపలాయనవ్యాజ ♦ మరసియిట్లు
ప్రభువువిధియించె నాకుఘో ♦ రంపుశిక్ష.

(ప్రకాశముగా) దేవా! సత్యమునుదెలిసికొనకయే నాకుఁగఠిన శిక్షవిధియించితిరి. నాతమ్ముఁడు పరమదుర్మార్గుఁడు. మల్లయుద్ధమునకు ముందు నన్నుఁజంపుటకే ప్రయత్నించినాఁడు.

కం. ప్రేమింప నతనినెప్పుడు
కామింపనువానిపొత్తు; ♦ కన్నులఁబడుచోన్
సామీప్యమునకుఁబోవను
స్వామీ! విద్వేషినాకు ♦ వాఁడుతలంపన్.

అట్టివానియునికి నాకుఁ దెలిసియుండిన దేవరతో మనవి సేయుటకే మిసందేహము? ఇది యొక్కటే యేచూడుఁడు.

ధన- (కోపముతో) ఓహో? నీవునన్నాగుఱించవుకాంబోలు మేమువిధించినశిక్ష యక్రమమే గదా! అట్టులయిన నీకిందాఁక నిచ్చినగడువు తీసివేయుచున్నాను సేవకులారా?

గీ. త్రోయుఁడీవీనినవలకు ♦ ద్రోహమునక
ద్రోహిపాపాత్ముఁడు కడు ♦ దుర్జనుండు
స్వామిద్రోహంబుఁబూనిన ♦ వానిధనము
నాక్రమింపఁగనెద్దాన ♦ నఘము లేదు.

కావున సేనానితో వీనిస్వాస్థ్యమునంతయు నాక్రమించుకొనుమంటినని నాయాజ్ఞగాఁ జెప్పుఁడు. వీనిని నూరిబైటకుఁదఱుముఁడు.

(అనిపోవుచున్నాఁడు).

సేవ- చిత్తము (అని కలహంసునిఁజూచి) నడు, నడు (అనిత్రోయుచున్నారు).

కల- ఇదియేనా న్యాయము!

గీ. పాపభూయిష్ఠమయ్యెఁ బ్ర ♦ పంచకంబు
నాకుఁదమ్ములకునుగాక ♦ నాదుస్వాస్థ్య
మెల్లనీభూధవుఁడు సంగ్ర ♦ హింపనెంచె
ననుజుఁడీఁటలేనిలోపంబు ♦ గనఁగనయ్యె.

(అని సేవకులవెంటరాఁబోవుచున్నాఁడు).

రంగము 2- అరణ్యభాగము.

(ప్రభాకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

ప్రభా..(తనలో) హాసరోజిసీ! నిన్ను మరలఁజూచుటకిఁదెచ్చెడు గడియలు చోరంబాఱినవి. నాకొఱకై మోహసముద్రమునఁబడి నీ వెట్టులీదులాడుచున్నావో గదా? నీహార మొక్కటియే నాకుఁగలజీవితాశ.

గీ. నేభవద్దర్శనానంద ♦ లాభ మొంద
నీమహారణ్యసీమ మ ♦ దిష్టదేవు
స్మరునిఁగూర్చి తపంబును ♦ సలుపువాఁడ
నతఁడు కూర్చఁడె నాయీప్సి ♦ తార్థములను

మంత్రదేవతవైన నిన్నే ముందుధ్యానించి వర్ణించి పిదపఁగామభగవానుని సేవించెదఁగాక. నిన్ను వర్ణించి వ్రాయుట కిచ్చటసాధనములేవియుఁ గనఁబడవే. (ఆలోచించి) ఇట్లుచేసెదను.

ఉ. ఈవనమందువర్ధిలుమ ♦ హీజములేనికి వ్రాయుగ్రంథముల్
పావనవృక్షచర్మములె ♦ పత్రములందు; నఖాళిలేఖినుల్
పావని! యోసరోజిని! భ ♦ వద్గుణరత్నకదంబమెల్లనిం
పావహిలంగ వ్రాసెదవ ♦ నౌకసులందఱుజూచిమెచ్చఁగన్.

(అని ముందునకుఁబోయి యొకపొన్నచెట్టుపై నీక్రిందిపద్యము వ్రాయుచున్నాఁడు).

చం. సరసకటాక్షబాణముల ♦ సారెకుగాఢఁగ నేసిమల్లసం
గరమునమందహాసములఁ ♦ గన్నులవిందొనరించి హారముల్
గుఱుతుగనాకొసంగి యెటఁ ♦ గోచనుదెంచినయోసరోజినీ!
నిరతమునిన్నుఁజూప స్మరు ♦ నిర్వనమందునవేడెదన్ జుమీ?

ఓపద్యమా! నామోహసాక్ష్యముగా నీవిఁటనిలిచియుండుము. (అని యొకరసాలవృక్షముకడకేగి).

మత్తకోకిల॥ గున్నమామిడి! నిన్నుఁబోలెడు ♦ కోమలాంగిమనోహరా
భ్యున్నతంబునఁ; ద్వ్రదపంబులఁ ♦ బోలునా చెలివాక్యముల్
చిన్నెవన్నెమిటారిమారుని ♦ చిల్క, కన్నియ, యాపదా
ర్వన్నెబంగరుచాయమేనిది ♦ వారిజాక్షితలంపఁగన్.

(అనుపద్యమునువ్రాసి) ఓపద్యమా! నీవిఁటనిలిచి శాశ్వతకీర్తిఁ బొందుము

(అనియొకచంపకభూజమునుజేరి).

గీతిక చంపకభూజమ! నాసరోజినీ♦ చారువిలాసపునాన
సొంపులునింపుచు నింపుపెంపునీ♦ నూనమునాదగునాన.

(అనివ్రాయుచు) ఓగీతికా! నిన్నుజనులుచదివి యానందింతురుగాక.

(అనియొక చందనమహీజమును డగ్గఱి).

కీర్తన. చందనభూజము! సౌరభరాజమా
సుందరితేజమా- నందతరాజిలు॥ చం॥
కుందరదన జి- తేందువదనగుణ
బృందసదననా- మందగమనయో॥ చం॥
సారకుసుమతను- సౌరభములనిను
సారసాంగియను- సరణముసేయును॥ చం॥
సారముపల్కు-కా- సారమునాభి, వి
సారమత్సులు శ్రీ- కారమువీనులు॥ చం॥

ఓగీతమా! మానవులు నిన్నువిని సంతోషింతురుగాక. (అనిముందునకునడచుచు) ఆహా! ఇక్కడనొకకాసారము నేత్రోత్సవము చేయుచున్నది.

ఉ. కాంచితిలోచనోత్సవము♦ గానవనీతలనాకముఁ సుధా
ప్రాంచితనిర్మలోదకవి♦ రాజితరమ్య మరందపాకముఁ
గంచరజంతుజాలయుత♦ కంకణరక్షిత పాంథలోకమ
భ్యంచితఘోరకాననను♦ ఖాకరచారుమహత్తటాకముఁ

దానివలప్రక్కనున్న పర్వతరాజమునుండి వెడలెడునూటనీటివలన నీకమలాకర మేర్పడియుండును. ఆహా! ఈప్రదేశ మెంతరమణీయముగానున్నది. ప్రకృతిసౌందర్యమన్ననిదియేగదా! ఇందవగాహన సుఖంబుఁబడసి ముందునకుఁబోయెద.

(అట్లుచేసి) ఇఁకసాయంకాలము గూడఁబడుచున్నది. ఇంతలో నీసరస్సునం దెంతమార్పు పొడఁగట్టుచున్నది.

గీ. ఐంద్రజాలికుఁడొకహస్త ♦ మందునున్న
వస్తువునుమాయఁజేసి యా ♦ హస్తమునను
జూపునట్టులఁగాలమి ♦ చ్చోటఁగమల
శోభనునడంచి కుముదాళి ♦ శోభఁబెంచె.

ఆహా! సూర్యాస్తమయమును జంద్రోదయమును గమలాకర స్థితియుఁజూడ బహుచిత్రముగానున్నది.

చ. ఖరకరుఁడస్తమింపఁదమ ♦ కంబునఁజల్వలతేఁడుపద్మినీ
తరుణిని రాగవేషుఁడయి ♦ తాఁగలియంజననామెనామనో
హరుఁడిటుచల్లనౌనెయని ♦ యాస్యముఁవంపఁగఁదెల్లతెల్లనై
కరముచెలింగెఁజందురుఁడు ♦ కైరవిణీసతిసవ్వఁబక్కునన్.

జారులయొక్కయుఁ, బతివ్రతలయొక్కయు ధర్మములిట్టివియే గదా (కొంచెమునడచి) ఈసరస్సమీపమున మనశ్శాంతి కలిగించెడు కదళీవనమొండుగలదు. ఇదితనయంతటఁ దానుబెరుగుట చేతఁ బోషితవనములకన్న మిన్నయైశోభిల్లుచున్నది. మఱియు,

గీ ఇచటికదళీకుజంబులూ ♦ హింపనతిథి
పూజసలిపెడుకైవడిఁ ♦ బోవునన్నుఁ
బిలుచుఁగరపత్రసంజ్ఞచేఁ ♦ బిల్లవాయు
వులనుఁబంపెడునన్నుఁగొం ♦ పోవుకొరకు.

ఆహా! యేమి యీయతిథిభక్తి? ఒక్కసారి యీవనములోనికిఁబోయి యేదైనయొకవృక్షవృత్తముపై నొకపద్యమువ్రాసిపోయెదను. (అనియొకచెట్టుకడకేగి).

చ. ఉరుకదళీకుజంబ! సతి ♦ యూరువులన్ దిలకింపనేమియు
క్కఱయిఁక నాకు నిన్నుఁగనఁ ♦ గామదితృప్తినిఁజెందెదనుమ్మి; యా
తరుణికపోలభాగముల ♦ ధన్యతగిల్లస్రవించునీవ లెన్
సరసహయస్సుమజ్వకుమి ♦ చానసరోజిని నీదుబంధువున్.

(ముఖమెత్తి) అదుగో! సారంగుఁడిటకేవచ్చుచున్నాఁడు.

సారం-(ప్రవేశించి) అయ్యా! ప్రభాకరా? మహారాజుగారు మీకొరకై యెదురుచూచుచు నన్నుఁబంపినారు. వేగరండు.

ప్రభా-మంచిది నడువుము. నీకుదేహస్వాస్థ్యము బాగుగనున్నదా?

సారం-మీదయవలన. (అనియిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

రంగము 2. ఇంకొకయరణ్యభాగము.

(గోవిందుఁడు దమనుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు).

గోవిం-దమనా! నిన్నుఁజూచిచాలదినములయినది. ఈమధ్యనుగనఁబడుటలేదేమి?

దమ-గోవిందా? నీవునాకెందుకుకనఁబడుటలేదో నేనునునీకందుకే కనఁబడుటలేదు.

గోవిం-బాగుగఁజెప్పితివే! రెంటికి నేకకారణమెట్లగును.

దమ-కాకున్న నీకారణముఁజెప్పుము.

గోవిం-నాపూర్వయజమాని తనస్వాస్థ్యమునంతయు విక్రయించి వెడలిపోయెనుగదా?

దమ-ఎవరికి విక్రయించెను?

గోవిం-ఈమధ్య మనయరణ్యమునకు నొకసుందరపురుషుఁడును నాతనిసోదరియువచ్చి దానినిఁగొని నన్నువారిదగ్గిరనే యుంచుకొన్నారు.

గీ. వారియాదరణంబును ♦ వారిరూప
గుణవిశేషంబులునువారి ♦ గొప్పమనసు
వారిలాలిత్యమునుజూడ ♦ వారురాజ
బంధువులటంచునాకుఁగ ♦ న్పట్టెసఖుఁడ.

దమ-ఓహో! నీదినము బయలుపడినదే! ఇఁక నాతోమాటాడవుకాఁబోలు.

కం. చెప్పకపోతివిగదనా
కెప్పుడునీదారహస్య ♦ వృత్తాంతము నే
నప్పురుషునిఁ దత్సోదరి
నొప్పులకుప్పలనుఁజూచి ♦ యుండుదుగాదే.

గోవిం-అవునిది నాయదృష్టమే. కనఁబడలేదుగనుకఁ జెప్పలేదు. నీసంగతి యేమియో చెప్పుము.

దమ-మిత్రమా! నాకునునట్టిప్రాపక మేలభించినది. ఈమధ్యమాపట్టణము నుండి మారాజుగారిమిత్రుఁడగు ధృతకీర్తిగారిపుత్రుఁడు ప్రభాకరుఁడనుశూరుఁడిచ్చటకు దయచేసినారు.

గీ. మొదలశత్రుఁడుగావచ్చి ♦ పిదపఁ బ్రాణ
మిత్రుఁడయ్యెనుమాదుభూ ♦ మీధవునకు
మొదలఁగష్టంబుదోఁచినఁ ♦ బిదపనౌష
ధంబుసేవింపసుఖదమై ♦ తనరుకరణి.

గోవిం-నీవాప్రభువును నాకునుజూపింపలేదుగదా, తరువాత.

దమ-మారాజుగారు నన్నాతనిసేవకైకొనియోగించిరి. నాకది జన్మతారకముగాఁదోఁచి యీయరణ్యమునందాతనితోడనే తిరుగుచున్నాను.

గోవిం-అంతగొప్పవాఁడేమి?

దమ-సందియమేమి? కానియాతనికేదియోమనఃక్లేశముగలిగినది. అందువలనఁ గొంచెముత్సాహము తగ్గియున్నాఁడు. అయినను నాతనిశౌర్యమును సుగుణసంపత్తియు వెల్లడియగుచునేయున్నవి.

గీ. అగ్నికణములనూఁకలో ♦ నణఁచియున్నఁ
బుష్పములఁదెచ్చి బట్టలో ♦ మూసియున్న
వానితేజంబుఁబరిమళ ♦ వ్యాప్తిచుట్టు
నున్నవారికిఁదెలియురా ♦ కున్నె చెపుము.

నిన్న నేయొక్క పెద్దపులిని నిముసములోఁజంపినాఁడు. నాకు బహుమానము చేసినాఁడు.

గోవిం- అట్లయిన నీదినములు నాదినములుకూడ బాగున్నవి. ఇఁకఁబోదము రమ్ము.

(అని దమనునితో నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

రంగము 3- అరణ్యమునందలి కమలాకరము.

(సరోజిని ప్రవేశించుచున్నది).

సరో- (తనలో) నామనోహర సందర్శనాభిలాషమగు హృదయము తెల్లవారునంతవరకాతని యలీకరూపమును గల్పించుకొని సౌఖ్యపడుదానివలెనుండి నిద్రాసుఖము దొఱఁగుటచే నాకుశరీరకష్టము కలిగించినది. ప్రభాతవాతపోతంబులచేఁ గొంతశరీరతాపమపనయించుకొనన నొంటరిగా గట్టుమీద నిటుబయలుదేరివచ్చితిని. మనఃఫలకమంతయుఁ జెదరియుండుటచేఁ గాయమున్నచోటనేయుండి పదచలనమున కిష్టపడకున్నది.

గీ. హృదయమానందమెఱుఁగక ♦ యెపుడు వేగు
చుండఁగాయంబు సౌఖ్యంబు ♦ నొందుటెట్టు
లంతరస్థితచక్రంబు ♦ లాడకున్న
కదలునేసుంత యేఘటి ♦ కారవంబు.

ఇఁకనామనోహరునిఁజూచుట యెప్పుడో యప్పుడే నాకు హృదయానందమును దానివలన శరీరసుఖమునుగలుగుట. అదియంతయుఁగామభగవానునిచేతిలోనున్నది. ఓయిక్షుధన్వ? నీకుమ్రొక్కెదను.

సీ. నామనోధనహరణచ ♦ ణప్రచారు
గుఱుతుపట్టినసాక్షివి ♦ పురుషవరుఁడ
వగుటనాహత్తఁబట్టినా ♦ కప్పగింప
వలదెయబలలఁబ్రోవభ ♦ వ్యంబుగాదె?

(మొగమెత్తి) అదిగో సూర్యోదయమగుచున్నది. నావలెనే రాత్రియంతయు వియోగతాపముచే దురటిల్లిన యీకమలాకరమందలి సరోజిని తనప్రాణనాథునిఁజూచి సుఖవికాసమొందుచున్నది.

చ. తనపతిశత్రుసంహరణ ♦ తావిభవంబుననుంటఁజూచి యా
వెనుకసమక్షభాషణను ♦ వీక్షణసౌఖ్యమొసంగకున్కిలోఁ
గనలెడునీసరోజినికిఁ ♦ గన్నులవిందొనరింపవచ్చెనో
యనఁగఁ బ్రభాకరుండు పొలు ♦ పారెడుఁబ్రాగ్పృథివీధరంబుపై.

ఓకమలాకరసరోజినీ? ఇప్పుడునీముఖమెంత వికాసముగానున్నది. నాకెప్పుడయిన నిట్టిశుభము ప్రాపించునా? నిన్నుఁజూడఁగా నొకవేళఁ బ్రాపించుననియేతోఁచుచున్నది. ఏమియన మనమిరువురమేకనామధారిణులమయి యింతకుముందువరకు సమావస్థలోనుంటిమి. అందుచే సోదరీప్రాయులముగదా. ఇంతలో శుభకాలమురాఁగా నీకష్టముగట్టెక్కినది. ఇఁక నేనే మిగిలితిని. అయినను.

గీ. అదివరకు దుఃఖమున్నవై ♦ యలయునిన్ను
నేనుగనఁగానె శుభమొందు ♦ నీకుఁగలిగె
శుభశకునమయ్యె నాకట్టి ♦ శుభముగూడఁ
గలుగుగాఁబోలు సత్యాల్ప ♦ కాలముననె.

నన్ను మఱువకుము. పోయివచ్చెద. (అని కదళీవనముఁజేరి యందొక చెట్టుపైనున్న "చం॥ ఉరుకదళీ ... ... బంధువున్" అను పూర్వోక్తపద్యమునుజూచి చదువుచున్నది) ఆహా! ఇది యేమి చిత్రము? మన్మథమాయగాఁబోలు? దీనినిఁబఠింపఁగా నాకుఁ బ్రాణము లేచివచ్చినది. శకునఫలము వెంటనే తలసూపుచున్నదే? ఇందు నా నామముగూడ లిఖితమయ్యెనే? పరమాశ్చర్యము.

గీ. బీదకు హఠాత్తుగానబ్బు ♦ పెన్నిధిబలె
వాడుపైరునఁ గురిసెడు ♦ వానఁబోలె
శోకహతనొచుఁగ్రుమ్మఱు ♦ నాకునమిత
హర్షమొదగూర్చె మధురప ♦ ద్యంబుఫణితి.

ఆహా! దీని నెవ్వరు వ్రాసియుందురు. పురుష వేషము నుధరించి కృశించియున్న నన్నును నా పేరును నిం దెవ్వ రెఱుంగుదురు. నేను దేశమునుండి బహిష్కరింపఁబడితి ననివిని యొక వేళ నా ప్రభాకరుఁ డిఁటకు వచ్చెను గాఁబోలు. లేకున్న నీమహారణ్యమునం దీకదళీవృక్షముపై నింత సొగసుగా నా పేరుఁగూర్చి యీపద్య మెవ్వరు వ్రాయుదురు? మందభాగ్యనైన నాకంత యదృష్టము పట్టునా? అయిన నీకదళీవృక్షమునే యడిగి తెలిసికొందునుగాక.

ఉ. ఓకదళీకుజంబ! విన ♦ వో! యిటు స్వరశ్రుసుఖంబొనంగి శో
భాకరమూర్తిఁగాని నను ♦ హాత్తకుఁ డెవ్వఁడొ నర్చె? రంభయన్
బ్రాకటనామముం గొనిన ♦ భాగ్యము చేతలభించెనో క్కా! వే
నాకది తెల్పి శోకము న ♦ ణంపుము నింపుము కూర్మి నాపయిన్.

(మరలఁ బద్యముఁజదువుకొని నవ్వుకొనుచు)

గీ. చుట్టమును జేసె నాకునిన్ ♦ సొగసుకాఁడు
ఔను నాపన్న బంధువు ♦ వైతి కాదె?
మఱువకుమి నన్ను నిన్ను నే ♦ మఱువ నింకఁ
దెలియఁబలుకుము చుట్టమా! ♦ కల తెఱంగు.

నా ప్రభాకరుఁ డిందు వచ్చెనా? అదియొక్కటిమాత్రము చెప్పుము. (కదలుచున్న రంభాపత్రమును జూచి) అదిగో! వచ్చెననికాఁబోలుఁ గరపత్రముతో సూచించుచున్నది. (అని ముఖమెత్తి) అదిగో వాడుకప్రకారము నా సోదరి కమలిని కాల్యకృత్యంబులకుఁగాఁబోలుఁ గమలాకరంబునకు వచ్చుచున్నది. నేనుముందిటువచ్చినందులకునిందించునేమో

(అంతఁ గమలిని "చ॥ సరసకటాక్ష ... ... వేడెదఁ జూమీ"
అను పూర్వోక్తపద్యమును చదువుచుఁ బ్రవేశించుచున్నది]

కమ — సోదరీ? ఈపద్యమును వింటివా?

సరో — అక్కా! ఏదీ! చక్కఁగా విప్పి మరలఁ జదువుము.

కమ — అట్టులనే (అని మరలఁజదువుచున్నది)

సరో—అక్కా! నీవెంత దానవైతివి? కవిత్వ మెప్పుడు నేర్చుకొంటివే? ఆహా? నీపద్యము ముద్దులు మూటగట్టుచున్నది. మరల వినవలయునని యేయున్నది.

కమ—నీవెఱుఁగకయే నేనెప్పుడు కవిత్వము నేర్చుకొంటిననుకొంటివి- రాత్రి సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమయ్యెననుకొంటివా? లేక ప్రభాకరోదయమున ముఖవికాసముగలిగి యాశుధార పుట్టెననుకొంటివా?

సరో—అక్కా! ప్రభాకరోదయ మేమి? ముఖవికాస మేమి?

కమ—మఱేమియు లేదు- పఱువాత ముఖప్రక్షాళనముచేఁ గలిగెడు వికాసము.

సరో—కాదు- నీవుచదివిన పద్యమునుబట్టియు నీవుప్రయోగించిన శబ్దములంబట్టియు నాయర్థము సరిపోదు-

కమ--(నవ్వుచు) అంతకన్న నాకేమియుఁ దెలియదు- నీకు సర్వము ప్రభాకరమయముగానుండుటచే వేఱొకయర్థము స్ఫురించినది కాఁబోలు- అవునుగాని యీదినమున నాతోఁజెప్పకయే ముందు లేచివచ్చితి వేమి?

సరో-- అక్కా! క్షమింపుము- ఏమియుఁదోచక యిటువచ్చితిని- దయచేసి నీవుచదివిన పద్యమెక్కడిదియో చెప్పవే? నన్నుఁ బీడింపకుము-

కమ-- అన్నినాళ్ళనుండి ప్రభాకరుఁడుపీడింపఁగా నేనొక్కగడియ పీడింపఁగూడదా?

సరో-- ఇఁకఁజాలదా! ఇది వ్రాసినది నరమాత్రుఁడేనా? ఇందు నా రహస్యవృత్తాంతమెల్ల నున్నదే-

గీ. పూసగ్రుచ్చినగతిని యు♦ పూర్వపద్య
కము వచించెదు నాపూర్వ♦కథను దీని
నరుఁడెటురచించునా ప్రభా♦కరుఁడుదక్క-
నాప్రభాకరుఁడెటువచ్చు♦ నమ్మయింటకు.

కమ—సోదరీ? ఆప్రభాకరుఁడేటికు రానేలేఁడా? అడుగోచూడుము-

సరో—(తత్తరపడుచు) ఏడీ! యేఁడీ-

కమ—(నవ్వుచు) ఏఁడా! అడుగో తూర్పుదిక్కునందు

సరో—అక్కా! నన్నింకను బీడించెదవా?

గీ. పుట్టెదను నీదుకడుపున♦ముందుభవము
నందు దయబూని నీమనం♦బందునున్న
సర్వమువచించినాకు హా♦స్యంబుఁగూర్ప
వమ్మ! పీడింపకమ్మ నా♦యమ్మయింక॥

కమ—(తనలో) ఇంకను గొంచెముసేపాడించెదను- (ప్రకాశముగా)
దీని నొక కవి వ్రాసినాఁడు-

సరో—తిరిగి మొదలుపెట్టితివా! పోనీ!ఏకవి వ్రాసినాఁడు

కమ- నారాయణప్రసాదలబ్ధకవితామహనీయుఁడైనకవి

సరో—ఏనారాయణుఁడే?

కమ— సూర్యనారాయణుఁడు

సరో—అన్నా! త్రిప్పిత్రిప్పికొట్టుచుంటివే? ఆసూర్యనారాయణుఁడెవఁడే?

కమ— ఆహారమొసఁగుటచే స్తుతిపాత్రుఁడైన సూర్యభగవానుఁడు-

సరో—(నవ్వుచు) ఏహారమే?

కమ— హారముకాదు. ఆహారము. సూర్యనారాయణుఁడు లోకముల
కాహారమునిచ్చు వరమఁడేగదా?

సరో— అబ్బా! నామనోవికారముకన్న నీశబ్దార్థబాధ యెక్కువ
యయ్యెనే?

కమ— పోనీ. సోదరీ? ఈపద్యమువినెదవా?

సరో— చదివినదిచాలులే.

కమ— కాదుకాదు. ఇదియొక్కటివినుము. అని “మత్తకోకిల॥ గున్న
మామిడి ... ... తలంపఁగన్” అను పూర్వోక్తపద్యము
ను జదువుచున్నది

సరో-- (సంతోషముతో) అక్కా! ఇది యెక్కడిదే.

కమ-- ఇదియునక్కడదే. ఆకవి వ్రాసినదే.

సరో-- నీకెక్కడదొరకినదే? చప్పునఁజెప్పవే.

కమ-- వ్రాసినచోట.

సరో-- ఇఁక నేమాటాడను. నీయిష్టమువచ్చినట్లు పీడింపుము.

కమ-- (తనలో) మా చెల్లెలకుఁ గోపమువచ్చుచున్నది. ఇఁక నీమెను సంతోషపెట్టెదను (ప్రకాశముగా) సరోజినీ! నేనడుగు రెండు ప్రశ్నలకు బదులుపలుకుము. పిదప నంతయు వాక్రుచ్చెదను.

సరో-- అబ్బా! నాకు వికారముగానున్నది. ఊరకొననిమ్ము.

కమ-- ఇదిగో! నీవీదినమున నేదేవునికైన మ్రొక్కితివా?

సరో-- (ఆశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఈమె కెట్లు తెలిసినదో (ప్రకాశముగా) మ్రొక్కితిని. కామభగవానునకు.

కమ-- మంచిపని చేసితివి. నీ కేమైన నీదినమున శుభశకునములైనవా?

సరో--(సవిస్మయముగా) అయినవి. అయిన నేమి?

కమ-- సాఫల్యమైనది.

సరో-- (ఆతురతతో) ఏమిటి?

కమ-- నీమనోరథము.

సరో-- (ఉత్సాహముతో) ఎట్లు.

కమ-- నీమనోహరుఁడు ప్రభాకరుఁడే తెంచుటవలన.

సరో-- (కమలినిఁ గౌఁగలించుకొని) నిజముగా వచ్చినాఁడా? ప్రభాకరుఁడే నా? నీవు చూచినావా?

కమ-- చూచినట్టే జ్ఞాపకము.

సరో-- ఎప్పుడు?

కమ-- ఇంతకుముందే.

సరో-- నీ వెక్కడఁ జూచితివి? అతఁడప్పుడేమి చేయుచుండెను? నీతో నేమనెను? అతఁడేలాగుననున్నాఁడు? ఇఁటకాతఁడేల వచ్చినాఁడు?

నాక్షేమమడిగెనా? తిరిగి యాతని నెప్పుడుచూచెదవు? అతఁ
డెక్కడకుఁ బోవుచుండెను?

కమ-- నీప్రశ్నలకు త్తరమిచ్చుటకు నేనిఁకఁ జదువుకొనవలెను. యెన్ని
ప్రశ్నలు వేసితివే?

సరో-- (ఉత్కంఠతో) పోనీగాని,

గీ. ఎఱుగునే నామనోహరుం♦డీయరణ్య
మందు నేనుంట; శోకంబు♦నొందుచుంట

కమ— ఎఱుఁగకెట్టులు నీమనో♦హరుఁడువచ్చె
నమ్మ నీకింతభయమేటి♦కమ్మకొమ్మ!

ఆతఁడెక్కడ నెట్టులుండెనంటివేని,

ఉ. ఇమ్ముగఁ గమ్మదెమ్మెరల♦నింపలరారువనాంతరమ్మునం
దమ్మహనీయుఁడాసరసుఁ♦డాప్రియుఁడొక్క రసాలవృక్ష పా
ర్శ్వమ్మునవ్రాలి లేఁబయిరు♦పాన్పునహాయిగనుండి కర్ణప
ర్వమ్మగు కూజితమ్ముల న♦పారముగా వినుచుండెనెచ్చెలీ॥

సరో-- ఆహా? కామభగవానుని బాణమునకు నెఱిగియున్నాఁడుకాఁ
బోలు.

కమ-- కాఁబోలును. యుద్ధమునందు విముఖుఁడైవచ్చిన శూరునివలెనే
పడియున్నాఁడు.

సరో-- ఎంతమాటాడితివే? ఒకవేళ మన్మథునితో యుద్ధము చేసియులసి
యుండును. తరువాత

కమ-- ఇఁకనేమియున్నది. (ఆలోచించి) ఆన్నా! మరచితిని. ఉన్నది.
ఆవిదప,

చ. మఱిమఱిఁజిత్రసృష్టిమహి♦మంబులకత్తులుపల్లవింప నా
దరమునఁబూర్ణ సౌఖ్యములఁ♦దాఁగని దేహముసంతసింపఁ జి
త్తరువుబలెన్ నిజాకృతి ని♦దానముగాఁబడియుండనాప్రభా
కరుఁడు 'సరోజినీ' యనుచు♦గట్టిగఁబిల్చుచునుండెనెచ్చెలీ॥

సరో.-- (మూర్ఛిల్లి కొంతవడికి లేచి తనలో) అన్నా! ఆమహానుభావుఁడు నాకై యెంతతపించుచున్నాఁడో! అనుదినమునలె నాయక్కతో నుండిన నాతఁడీపాటికి నాకంటఁబడియుండును గదా (ప్రకాశముగా) అక్కా! నేనాతని గష్టపెట్టుటవలన మహాపాతకిని.

కమ.-- ఆతఁడు నిన్నుఁ గష్టపెట్టుట లేదా?

సరో.-- బాగున్నది. అప్పుడు నీవేమంటివి?

కమ.-- ఒక్క చిత్రము చేసితిని. ఏమన, సమీపమునను౦డెడు పొన్న చెట్టుఁ జాటునడాగి "సరోజిని కమలాకరమందు" అని యంటిని. అక్కడనున్నపుడే పొన్నచెట్టుపై వ్రాయఁబడి మొదట నీకు నేను జదివియుండిన పద్యమును నల్లించితిని.

సరో.-- అక్కవైనందుకు నాకు గొప్పయుపకారము చేసితివి. తరువాత

కమ.-- తరువాత నాతఁడా పొన్నచెట్టువైపునకు గిరుక్కున బాణమువలె వచ్చుటఁ జూచి నేను బొదలలో దూరి యాతఁడు వెనుకఁ బండి కొనియున్న రసాలవృక్షమునకుఁ దటాలునఁ బారితిని.

సరో.-- (నవ్వుచు) అక్కా! ఎంతయుక్తి నెఱపితివమ్మా! తరువాత

కమ.-- తరువాత నా రసాలవృక్షముమీఁద వ్రాయఁబడియున్న రెండవ పద్యమును జూచి యబ్బురపడి దానిని లెస్సగాఁ బఠించితిని. నీ మీఁది రెండుపద్యములను నీ కప్పగించితినిగదా- ఆతఁ డిటులనే వచ్చుచుండును.

సరో.-- (ఆనందముతో) పద్యములనే కాదు. నామనోహరునిఁ గూడ నప్పగించితివి. చూచితివా యీ కదళీవృక్షముమీఁది పద్యము. ఇది యెంతసొగసుగానున్నది. (అని చూపించుచున్నది)

కమ.-- (సంతోషముతో) బహుసరసముగానున్నది. (తలనెత్తి) యడుగో! ప్రభాకరుఁ డిటువచ్చుచున్నాఁడు.

సరో.-- (చూచి) ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము.

[అంతఁ బ్రభాకరుఁడు దమనునితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

ప్రభా--(తనలో) అన్నా! తిరిగి కమలాకరముకడకువచ్చితిని. ఫలమేమి? సరోజినియెక్కడ? నేనురసాలవృక్షముక్రిందఁ బండుకొనియున్న పుడేదియో యొక యదృశ్యవాక్కు "సరోజిని కమలాకరమందు" అని చెప్పుటచే నాసగొని యిటుచేరితి. ఈ కమలాకరమందలి సరోజినితప్ప మానవసరోజిని నాకుఁగనఁబడదు.

గీ. ఈసరోజిని గాన్పింప ♦ నెంత యేని
నరుసమొప్పారు నాప్రభా ♦ కరునికరయఁ
గానినాకెట్లు సంతోష ♦ కరము తాప-
కరము గాకున్నఁజాలు నీ ♦ కంతుశర్మము.

(ప్రకాశముగా) దమనా? నేనుదీయమావికడఁ బరుండినపుడునిన్నుఁ బుష్పములఁ దెమ్మంటిని. తెచ్చితివా?

దమ-- స్వామీ! తెచ్చితిని. ఇవిగో (అని యందించుచు) అయ్యా! వీనితో నిచ్చట నేమిసేయుదురు?

ప్రభా--ఓరీ! ఈకమలాకరమునఁ దానమాడి సూర్యనమస్కారము లొనర్చి యాభగవానునిఁ బూజింపవలెను.

దమ-- నిన్ననునట్టులనే చేసితిరి ఎందులకయ్యా?

ప్రభా--ఓరీ! మాతల్లిదండ్రులకు నేను సూర్యనారాయణ వరప్రసాదమున జన్మించితిని. అందుచేతనే నాకుఁ బ్రభాకరుఁడని నామకరణముచేసిరి. తరువాత నాతండ్రిగారు నన్నుఁ బ్రతిదినమును సూర్యోపాసన సేయుమనియు దానివలన శౌర్యవృద్ధియు మనోరథసిద్ధియుఁ జేకూఱుననియు నాజ్ఞాపించిరి. అందుచే వీలున్నంత వరకీ యుపాసనాకృత్యమును జేయుచుందును.

దమ--దేవా! మీశౌర్యవృద్ధి నేను జూచితిఁగాని మనోరథసిద్ధియెట్లో నా యని యడుగవెఱచుచున్నాను.

ప్రభా--అయినచో నింకేమి? కాఁగలదు.

సరో—(చాటుననుండి) నిశ్చయము.

కమ—(జనాంతికముగా) ఈసారి సూర్యనమస్కారములతోఁ బ్రత్యక్ష ప్రమాణమగుఫలముకలుగును.

దమ—అయ్యా! మీమనోరథ మేమి? నిన్నఁ జెట్టులనిండను నేమియో వ్రాసితిరే? ఎవరినిగుఱించి?

సరో—దమనుఁడు చక్కని ప్రశ్న వేసినాఁడు.

ప్రభా—సరోజినీమంత్రదేవతనుగూర్చి. ఆమెనుబొందుటయే నామనోరథము.

సరో—(తనలో) డెందమా! శాంతింపుము. నీమనోరథ మీడేరఁగలదు?

దమ— ఆమె యెక్కడనున్నది?

ప్రభా—అదియే తెలియకున్నది. అందులకే యీతపము. (అని స్నానమాడి యొంటికాలిపైనసూర్యనమస్కారములు చేయుచున్నాఁడు)

సరో—(తనలో) గీ. నన్నుఁ దనుఁగోరుదానిఁ బొం ♦ దంగఁబూని
యెండలో నొంటికాలిపై ♦ నిట్లునిలిచి
పద్మబాంధవుఁగూర్చి త ♦ పంబుసలుపు
నార! నేనేడ! యీతపో ♦ భార మేడ!

గీ. మంత్రదేవతగాఁ జేసె ♦ మారుఁడకట
నన్ను సేవకురాలి నా ♦ పన్నహృదయ
మాంత్రికుఁడు రోగికిని మంత్ర ♦ మహిమఁజూపఁ
దృణముఁగొనుగాదె మంత్రసా ♦ ధనముగాఁగ.

ప్రభా—(ఉపాసనముగించి) ఈదినమున నాయందుభగవానుఁడు వికాసముఖుఁడై యున్నాఁడు. నామనోరథ మేమగునో? దమనా! ఇఁక నీవు పోవచ్చును. నేనును గొంచెముతాళివచ్చెదను.

దమ—చిత్తము. (అనిపోవుచున్నాఁడు)

[అంత సరోజినీకమలినులెదుటఁబడుచున్నారు].

సరో—(తనలో) ఈమనోహరునితో సంభాషణసుధారసము చవిచూచుటకై చాలకాలమునుండి నామనము ముట్టులాట లూరుచున్నది.

పురుషవేషముతో నుండుటచే సిగ్గుబోc ద్రోచిమాటాడవలెను. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా? నీవెవ్వరవు? నిన్నుc జూడcగా నాకు సంతోషమును దుఃఖమునుగూడcగలుగుచున్నవి.

గీ. ప్రసవసుకుమారమగు శరీ♦రమును నిట్టు
లెండలోగాసి బెట్టంగ♦నేల నీకు?
దివ్యతారుణ్యలావణ్య♦దేహ మేడ?
భానుకరతప్తఘోరత♦పంబ దేడ?

ప్రభా—(చూచితనలో) ఈసుందరపురుషుcడెవ్వcడో యీ మహారణ్యమందొక స్త్రీరత్నముతో నాకుc గనువిందు సేయుచున్నాcడు. ఆహా! ఏమి యీతనిసౌకుమార్యము. ఈతcడు నాకుమిత్రుcడు గానోపు. (ప్రకాశముగా) నానియమమట్టిది. నానివాసము రాధికాపురము. కారణాంతరమున నీయరణ్యభాగమునకు వచ్చితిని. అయ్యా! మీరిరువు రెవరు?

నరో—మేమీయరణ్యమందు నివసించువారమే. (కమలినినిcజూపి) ఆమె నాసహోదరి. ఇక్కడ గొఱ్ఱెలతోc మేకలతోc గాలక్షేపము సేయుచున్నారము. అవునుగాని మీనియమమేవిషయమై?

ప్రభా—మిత్రుcడవై నసీతో దాcచనేటికి?

క. స్మరమోహబంధనంబుల
నిరతము నేcగట్టువడుచు♦నీరసపడితిన్
మరుబారిగొఱ్ఱెనైతిని
దరమే నాకింకవానిc♦దప్పించుకొనన్.

నరో—అక్కటా! నిన్నుc జూచినాకు జాలివొడముచున్నది. గొఱ్ఱెలను నాదరించుపని మాకు బాగుగcదెలియునుగాని నీవే స్త్రీమోహమునc జిక్కుపడితివి?

ప్రభా—మిత్రమా! నీప్రశ్నలు నాయాయువుcబట్లు అంపములవలెc గ్రోయుచున్నవి. అయిన నడిగినదాని కుత్తరము చెప్పవలెనుగదా.

గీ. మాపురంబేలియుండెడి పన్నాన్యవరుఁడు
కీర్తివర్మనృపుండు తత్కీర్తికళయ
సంగఁజెలఁగు సరోజినీనామధేయ
సుగుణగణగేయ, యామెకై చొక్కినాఁడ.

సరో—అట్టులనా? గొప్పకోరిక యేనీకుఁగలిగినది. ఆమెనిన్ను వలచెనా?

ప్రభా—మిత్రమా! ఎంతమాటాడితివి!

చ. సరసఫలంబొసంగునె విచారమెగాని ప్రయత్నముల్ పర
స్పరమనురాగహీనమగు పట్టునఁజంద్రునియాస పద్మినీ
తరుణిపయిన్ రహించునె వెతల్ బెరయించుటెకాక; నామనో
హరయును నన్నుఁగోరి యుపహారము హారముబంపె దీనినిన్.

(అని కంఠహారముఁ జూపుచున్నాఁడు)

సరో—ఏదీ యిటుచూపుము (అని స్పృశించి తనలో)

క. హారమ! నేటికినీయా
కారముగాంచితిని మరలఁ గనుపండువుగాఁ
జేరితివినన్ను వనమున
సార్థ్యమునడపిమోహ సంబంధమునన్.

(ప్రకాశముగా) అట్లైన నిశ్చయమే. మఱియు నీవువరించిన సరోజిని యంతసౌందర్యవతియా? యప్సరసయా?

ప్రభా—మిత్రుఁడా! నాకన్నులకామె యప్సరసలను మించియుండెను. ఆమెను ధాత ప్రత్యేకముగా సృష్టించినట్లు తోఁచుచున్నది. ఏమందువేని,

చ. చిలుకయు దాడిమీఫలము సింహము నాగము జంద్రుఁడున్ దమం
బ్రబలియునుం జంపకంబు బింబము మారఁగ సఖ్యతనుంచఁగోరి యా
చెలువకుఁబల్కు పల్కుదురు చిన్నికటిస్థలి యూరుసీమలన్
లలితముఖంబు వేనలి విలాసపుదృక్కులు [illegible]
[illegible] ప్రియుప్రత్తిఘటించెనేర్పునన్.

సరో.-- (తన్నుఁజూచుకొనుచు) ఆమె యంత చక్కనిదా?

ప్రభా.-ఏలకాదు.

గీ. చాన శృంగారరసమను ♦ సరసులోన
మొలిచి వికసించు తామర ♦ పువ్వుగాన
నామెకు సరోజినీ సార్థ ♦ నామకరణ
మును ఘటించిరి జనకులు ♦ జననమందె.

సరో.-- మిత్రమా! నీ వెఱ్ఱిగాని యామె నిజముగా శృంగారరసకమలా కరమందలి సరోజమగునా?

ప్రభా.-నెయ్యమా! అట్టులనకుము. ఆమెకటాక్షబాణములిప్పటికి నాపైఁ బ్రసరింపుచున్నవి. హా సరోజినీ!

గీ. రాజసభలోన నేను దు ♦ ర్వారశౌర్య
బాహుబలమున మల్లునిఁ ♦ బట్టి చంపు
చున్న వేళ నను త్సాహ ♦ మొసగఁ బఱపి
నట్టి నీచూడ్కులను మర్వ ♦ నగునె నాకు?

సరో.-- నీవు మల్లునిఁ జంపితివా? ఆమె నిన్నపుడు చూచెనా? అది నీకుత్సాహమయ్యెనా? ఆమె చూడకున్న నీవు చంపవు కాఁబోలు.

ప్రభా.--ఆహా మిత్రమా? ఏమి నీప్రశ్నలు? నీవు వనవాసుఁడనని చెప్పెదవే? నీమాటలు విన నతిరసవంతములై నాగరికుల మాటలఁ గూడ మించుచున్నవే.

సరో.-- (తనలో) ఈతఁడు గట్టివాఁడు (ప్రకాశముగా) దానికిఁ గారణము కలదు. నాపినతండ్రియొకఁడిక్కడనుండి పోయి చాలకాలము పట్టణమందుండి నాగరికతాగుణంబులలవడఁ దిరిగి యిచ్చటకు వచ్చి నపిమ్మట నాకీమాటలు చదువు నేర్పినాఁడు.

ప్రభా.--అట్టులనా? హా సరోజినీ? నీవు నాకెన్నటికిని మఱపు రావుగదా?

చ. కురగవిలోల నేత్రములు ♦ కోమల నవ్యమృణాళ బాహువుల్
నురుచిర చంద్ర వక్త్రమును ♦ సొంపలరారెడు కుందదంతముల్

సరసిజహస్తముల్ దనరఁ ♦ జక్కనిమారునిముచ్చుపిట్టయై
తిరిగెడునాసరోజిని ను ♦ దీర్ణదయానిధి నెట్లుమర్చెదన్.

సరో — (తనలో) ఈతఁడు నన్నెంతచక్కఁగావర్ణించుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) అవునుగాని యీకమలాకరముదగ్గఱనున్న కదళీవృక్షముపై సరోజినిఁగూర్చి పద్యము వ్రాసినదినీవేనా?

ప్రభా — మిత్రమా!

గీ. రంభతరువునఁబద్యంబు ♦ వ్రాసినట్టి
మందభాగ్యుఁడనేనె య ♦ మందమోహ
శరవశతచేతనట్టులు ♦ వ్రాసినాఁడ
నాసరోజినిమీఁదఁబే ♦ రాసచేత.

సరో — ఒకవేళ నీసరోజిని చూచియుండినను సంతోషింపఁజేయఁగల పద్యమే.

ప్రభా — సంతోషమో! దుఃఖమో! ఏదైననేమి?

కమ — మిత్రమా! రసాలవృక్షముమీఁదను బొన్నచెట్టుమీఁదను వ్రాసినదియెవరు?

ప్రభా — వానినిరచించి వ్రాసిన దురదృష్టవంతుఁడనుగూడ నేనే. మీరు చూడలేదేమో? వానిసమీపముననే చంపకచందనవృక్షముల మీఁదను బద్యములు లిఖించియుంటిని. అవియన్నియు మీరొంట్లుచూచి యానందించుటకేగాని నాసరోజిని యిఁటకువచ్చి చదువుకొనుటకు వ్రాయఁబడినవికావు.

సరో — ఒకవేళ సరోజిని యిఁటకువచ్చియుండిన,

ప్రభా — అంతభాగ్యమా! నావంటివానికేనా?

సరో — నీకొఱకులందఱకు వేమి?

క. శూరుఁడవు కవివి రుచిరా
కారుఁడవు కులీనుఁడవు వి ♦ కాసవిలాసా

దారుండవు ధీరుండవు
నేరీనీపాటివార ♦ లింతివరింపన్.

ప్రభా—అవునుగాఁబోలు. నాకుఁదెలియదు.

సరో—ఆమె నీవు నిరసించితివని యనుకొన్న దేమో?

ప్రభా—మిత్రమా! లేదు. నేనా నిరసించువాఁడను.

సరో—నీవు నిరసింపలేదని నా చేతిలోఁ జేయివేయుము.

ప్రభా—ఒకసారి కాదు. లక్షసార్లు వేసెదను.

సరో—నీమోహముజూడ నమితముగానున్నది. నీకు మతిభ్రమకలుగునేమోయని నాకు భయము వేయుచున్నది. కాన నేనొక్కయుపాయమునుజెప్పెదను విందువా?

ప్రభా—మిత్రమా! విన కేమి?

సరో—నీకుఁ బ్రపంచమంతయు సరోజినీమయముగానున్నదిగనుక నన్ను సరోజినిగాభావించి యాపేరుననే పిలుచుచుండుము. నీమోహము క్రమక్రమముగా డింపెదను.

ప్రభా—నేను నిన్నుఁబిల్చుటకు నాకభ్యంతరములేదుగాని నామోహము డింపుట నీతరముగాదు.

సరో—నీవిట్లు చేయుము. నీమోహముతగ్గును.

గీ. అహరహము నాదు బీదగృ ♦ హంబునకును
రావలయునీవు నీవుండు ♦ తావుగూడ
నాకుఁజూపింపవలయును ♦ ననుసరోజి
నీ యనుచుఁబిల్వవలయు మ ♦ న్నించి ప్రేమ.

ప్రభా—మిత్రమా! అట్టులనే- మాయిల్లుచూపింపుము. దారిలోనా నివాసమును నీకునుజూపెదను.

సరో—నీపేరెవరంటివి- మరచిపోయితిని.

ప్రభా—ప్రభాకరుఁడు.

సరో—సోదరీ! రమ్ము. ప్రభాకరా! రమ్ము.

కమ—గీ. కామభగవానుఁడా! నీకుఁ గనులవిందు
గల్గెనే నేటికిని ప్రభాకరసరోజి
నులు వనంబున మోహానం కలనవృత్తి
కలిసి పోవంగఁజూచు భాగ్యంబువలన॥

(అని ముగ్గురు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము 4- ఇంకొకయరణ్యభాగము-

[ఆనందుఁడు సానందయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

ఆనం—సానందా! నన్నెన్నాళ్ళిట్లుపీడించెదవు? నేను జక్కనివాఁడను గానా? నీకంటికి బాగుండనియెడల బాగుండలేదని చెప్పవుగాని నిష్కారణముగా నన్ను నిరసింపకుము- నీకుజాలిలేదే?

గీ॥ వధ్యశిలమీద వధ్యుఁడౌ వానిఁగూడ
హంతకుమియింపఁ బ్రార్థించి యవలఁజంపు
నంతకంటెను నేనేమి యఘముఁజేసి
నాఁడ నాపయి విషవీక్షణంబదేడ॥

సానం.ఉ. చూపులలో విషంబుఁగల జోటినినన్వరియింపనేల? నా
చూపులు మృత్యుగర్భములె సుందరుఁడా? యెటకేనిబోయినీ
తాపమడంచుసుందరిని దక్షణమే వెదుకంగ సుఖంబగుంగ
గోపముదెచ్చినాఁడవిటు కూడనిమాటలనాడి తీవ్రతన్॥

ఏదీ నావిషవీక్షణమువలన నీకుఁగలిగినగాయము.

గీ. చాలుఁజాలురా! నీస్నేహసరణిచాలు
వలదువలదన్న నాదు పలుకులనువినవు
యెంతకునుదగుబొంత యేదైనదొరకు
విడిచినన్నిఁట సుందరి వెదుకఁబొమ్ము.

ఆనం—మన్మథబాణములగు నీకటాక్షములు నాకుఁజేయుబాధ నీకెట్లు తెలియును? ఇన్నాళ్ళాశ్రయించుకొన్న నన్నుఁ బొమ్మనెదవా? నీకుజాలి లేదా?

సానం—(నవ్వుచు) నీపైనాకు జాలిగలదు.

ఆనం—(దైన్యముతో) అట్లైన నన్ను ప్రేమించెదవా?

సానం—అట్లునే ప్రేమించెదనుగాని నిన్ను మోహింపను.

ఆనం—అయ్యో! దైవమా? చిన్ననాటనుండియు నీమీదనే పంచప్రాణములునిలిపి నిన్నే యాధారముగాఁజూచుకొనుచుంటిని. అట్టి నన్నుఁద్రోసిరాజందువా?

సానం—ఓయీ! మొదట నీవన నాకుఁజాల నసహ్యముగా నుండెను. ఈమధ్యనుగొంచెము నీవు సరసముగామాటలాడ నేర్చుకొంటివి గనుక నీమీద నాకిప్పుడు ప్రేమకలుగుచున్నది. మోహముగలుగుటకింకను నెంతకాలముపట్టునో? చివరకుఁగలుగునో లేదో?

ఆనం—శివశివా? ఎంతపాపము ఇదివరకే యీ విరహసముద్రమీద లేక కొట్టుకొనుచుంటిని.

గీ. కలికి! నీకోపమే తరంగంబు; నిరస
నంబె మకరంబు నవ్వెర త్నంబుగాఁగ
నెంచి విరహాబ్ధిమున్గుచు నీదులాడు
చుంటి నీకూర్మి తెప్పన న్నొందనిమ్ము.

సానం—కొంచెముతాళుము. అవునుగాని మనగోపాలునిస్వాస్థ్యమున్నంతయుఁగొన్న పిన్నవానినిఁజూచితివా?

ఆనం—(తనలో) పులిమీదఁబుట్టవలె నాకితఁడొకఁడు తటస్థించినాఁడే? అయ్యో! నాకు సౌఖ్యదినములు గడుదూరమగుచున్నవే. (ప్రకాశముగా) చూచితిని. నాకంటె నీకంటికాతఁడెక్కువబాగుగానున్నాఁడా?

సానం—(నవ్వుచు) నీకాసంగతియిప్పుడేల? నేనతనినిఁజూచి మోహించితినను కొంటివా యేమి? ఆతఁడు దర్శనీయుఁడుగానున్నాఁడని చె

ప్పుచున్నాను. మఱేమియు విశేషము లేదు. ఇఁకఁబోవుదమురమ్ము.

(అని యానందునితో నిష్క్రమించుచున్నది)

ఇది శ్రీమద్రమాకాంత[?]రమణీరమణ చరణారవింద నిరంతరానూనధ్యాన
పారీణ బంధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానురాగసార
మాంబా వేంకటామాత్యపూర్వతపఃఫలరూపశౌనక
సగోత్రప్రదీప తురగాన్వయాంభోధిసుధానిధాన
వేంకటాచలాభిధానప్రణీతంబగు సరో
జినీనాటకంబునందుఁ
దృతీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

సరోజినీనాటకము

చతుర్థాంకము.

రంగము 1. అరణ్యభాగము.

(సరోజిని కమలిని సూక్ష్మబుద్ధియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు).

సూక్ష్మ-రాజీవా? నీసద్గుణములును స్నేహపాత్రతయుఁ బ్రభాకరునివలన వినినీతోఁబరిచయము కలుగఁజేసికొనవలెనని వచ్చితిని. నేనీ యరణ్యమందునున్న కీర్తివర్మమహారాజుగారి స్నేహితుఁడను.

సరో-(తనలో) ఆహా! మాజనకుని పవిత్రనామమునువినియు క్షేమమును దెలిసికొనియు నేనీపూరుషవేషమును ధరించుటచే నాతని యండనివసించుటకు మొగము చెల్లకున్నది. ఆతనిసందర్శనాభిలాషమున మనసాతనిఁజేరఁద్వరపడుచున్నది. అయిన నిప్పుడు సమయముకాదు.

గీ. తండ్రికెడబాపె నన్నిన • తండ్రిమొదట
పిదపనెడబాపె నన్ను నీ • వేషమిటుల
నకట! యింకెన్ని విఘ్నంబు • లబ్బనో యిటు
లనతిదూరంబునందున్న • జనకుఁజూడ.

(ప్రకాశముగా) ఓయయ్యా! మీరాక నాకుబహుసంతోషదము.

గీ. నీగుణగణంబు నేనును ♦ నెమ్మివింటి
నిన్నుఁగాంచెడు వేడ్క నా ♦ కున్న దిమదిఁ
గాలమహిమను లభ్యంబు ♦ గాకయుండె
నధిపు, మిమ్ముఁగాంచు భా ♦ గ్యంబు నాకు.

అయ్యా! సర్వము మిథ్యయను వేదాంతమును మీరు బోధింతురఁట నిజమేనా?

సూక్ష్మ-నిజమే. నేను బోధించు మతమదియే. అదియే యద్వైతసిద్ధాంతము.

సరో-అవును గాని యీ దినములలో నంత యెక్కుడు వేదాంతమును గూడదు. అంతగా సాంసారికతుచ్ఛసుఖములపై నాశయును మంచిది కాదు.

గీ. సర్వమును మిథ్యయంచును ♦ జాటియతివి
రాగులై యుండుటయు నను ♦ రాగ మొకటె
బ్రహ్మమని యెంచుటయుఁ గూడఁ ♦ బాడిగాదు
మిశ్రమమతంబె నాకు స ♦ మిద్ధమరయ.

సూక్ష్మ-ఏమీ? ప్రపంచకము శూన్యమని తలంచి మౌనవ్రతముఁ దాల్చి యుండుట శ్రేయము కాదా?

సరో-అట్టులయినచో దీపస్తంభముగా నుండుట మంచిది.

సూక్ష్మ-నాకదియే యుత్తమమని తోఁచును.

గీ. శాస్త్రవాదిశబ్ద ♦ సౌష్ఠవతర్కంబు
గాయకుని మనోవి ♦ కారగరిమ
శూరవరుని రాశ ♦ సుందరీమోహంబు
న్యాయవాదియుక్తి ♦ నాకు లేవు.

సరో-అట్లయినచో నీకున్న దేమిటి?

సూక్ష్మ- గీ. దేశసంచారమును జేసి ♦ దివ్యతలము
లన్నియును జూడ నబ్బిన ♦ యనుభవంబె

నాకుఁగలదెల్ల; దానినే ♦ యేకతంబ
నేనుగూర్చుండిదినము ధ్యా ♦ నింతునయ్య.

సరో-దానివలన సుఖమా! దుఃఖమా!

సూక్ష్మ-రెండునుగాదు. ఒకవిధమయిన మనోవ్యాకులత.

సరో- మీకున్న ధనమెల్లవెచ్చపెట్టి దేశయాత్రాకష్టములనుభవించి కడకుసంపాదించుకొన్నది మనోవ్యాకులత యేనా!

సూక్ష్మ.మీకన్న నాకెక్కుడు లోకానుభవములేదా?

సరో-ఆయనుభవముండుటవలన వ్యాకులత యేగదాఫలము.

గీ. స్వానుభవబోధచేతనా ♦ స్వాంతమెల్ల
వ్యాకులముచేసిపీడించు ♦ వానికన్న
మూర్ఖుఁడైననుసంతోష ♦ మునుఘటించు
వాఁడెనాప్రాణమిత్రుండు ♦ వలతువాని.

[అంతఁ బ్రభాకరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు].

ప్రభా-ప్రేయసీ! సరోజినీ! నీకుసుఖమా!

సరో-సూక్ష్మబుద్ధీ! కావున నీపద్ధతిమార్చి మాబోంట్లసహవాసమున సుఖింపుము. నీకుశుభమగుఁగాక పొమ్ము.

సూక్ష్మ-దయయుంచుము. పోయివచ్చెదను (అనిపోవుచున్నాఁడు).

సరో-ప్రభాకరా! రాకాచంద్రు నిరాకవలన గుముద్వతికిబలె నీరాకవలన సరోజినికేల సుఖమబ్బదు. అవునుగాని యేమియిట్లు చేసినాఁడవు?

గీ. ఇదిగోవచ్చెదనంచుమో ♦ హించిపోయి
మోసవుచ్చితివెచటకుఁ ♦ బోయినాఁడ
వకట! కాముకధర్మంబె ♦ యట్లొనర్ప?
లేదెమోహంబునాపయి ♦ లేదెకూర్మి.

ప్రభా-సరోజినీ! ఒకగడియయాలస్యమయినది. దానికింతచదివెదవా?

కం. కమలినిపై సూర్యునకును
కుముదినిపైఁ జంద్రునకును ♦ గోమలి! సమ్మో
హము లేనియెడల నామో
హము నీపయి శూన్యమగును ♦ నంబుజనేత్రా!

సరో-అట్టులయిన నాసూర్యచంద్రములు దమప్రాణేశ్వరులఁగలియుటలో నిముషములో శతాంశమయిన నాలస్యము చేయుదురా!

ప్రభా-చేయకపోవచ్చును. అదియేగదా దైవములకును మనకునుగల భేదము.

సరో-నీవు నీసరోజినితో నెప్పుడైన మాటాడియుంటివా?

ప్రభా-అయ్యో! నాయదృష్టమా? ఒకముహూర్తకాలమామెను రణరంగమునఁగాంచి నేత్రానందముగావించుకొంటిని. అప్పుడేయామె నాకీహారమును దయచేసెను. అంతటిదియే నాపరిచయము.

సరో-అప్పుడు సరోజిని యెట్టిశృంగారమును దాల్చియుండెను.

ప్రభా-వర్ణించెదవినుము.

సీ. అట్టెవిచ్చెడునబ్జ ♦ మట్టులనరసగం
బైననేత్రము తెర ♦ యవలనుంచి
మల్లెమొగ్గలదండ ♦ మాడ్కి నోష్ఠద్వయ
మధ్యదంతావళి ♦ మసలుచుండఁ
బండుతమలపాకు ♦ పగిదినున్న మొగంబు
పైనినీలవుఁజుక్క ♦ పరిఢవిల్ల
నంజనరేఖను ♦ నవఘళించెడుభ్రూయు
గముమధ్యఁగుంకుమ ♦ కాంతిదనర

గీ. సంస్కరించిన వేనలి ♦ జారుముడియు
నిగనిగలఁదేరుజాళువా ♦ నీటుచీరఁ
దాల్చిమెఱుపట్లు మేడపైఁ ♦ దళుక్కుమనుచుఁ
దొంగిచూచుచునవ్వేళ ♦ భాంగియపుడు.

సరో- (నవ్వుకొనితనలో) అప్పుడు నేనున్న తీరచ్చుగ్రుద్దినట్లు వర్ణించి

నాఁడే! [ప్రకాశముగా] ఆమె ప్రతిబింబమునప్పుడు తీసుకొంటి వా యేమి?

ప్రభా-నామనస్సు నేత్రసహాయమునఁదీసుకొన్నది.

సరో-నిన్ను వదలిపోవునపుడామె యాకృతియెట్లున్నది?

ప్రభా-దుఃఖదేవతవలెనున్నది. ఆమెయప్పుడనునయించిన యంగవైఖరిని స్వభావోక్తిగావర్ణించిన నాకును దుఃఖముకలుగును. కావున నలంకారపరిభాషలో వర్ణించెదను.

మ. కదళీస్తంభమునందునాళవిలస ♦ త్కంజాతమొుడొప్పెఁ, బై
నుదయించెన్విధుఁ; డందునన్ బొడమెనీలోద్ప్రభావీచిహా
ర్దదకాళింది; స్రవించెనంజనపుధా ♦ రావ ర్జిహేమాద్రిపైఁ
జెదరన్ జిందరవందరై పిదపనన్ ♦ జింతాబ్ధిలోఁద్రోయుచున్.

సరో-[నవ్వుచు] మిత్రమా! ఎంతబాగుగవర్ణించితివి? ఆమెపోయిన తరువాత నీవేమనుకొంటివి?

ప్రభా-దురదృష్టమనుకొంటిని. పిదపనామెనెప్పుడు చూతునోయని యువ్విళులూరుచుంటిని. ఆమెను దలంచుకొనుచుంటిని.

సరో- ఎట్లు?

ప్రభా-మిత్రమా? మాటమాటకుఁ బ్రశ్నవేసి పీడించెదవా? వినుము.

ఉ. ఎప్పుడునిన్నుఁజూతుఁదర ♦ళేక్షణ!?నిండుగఁగౌగిలింతుని
న్నెప్పుడు? నీవిడెంబుఁగొని ♦ యేమనసారరుచింపఁజూచుటెం
కెప్పుడు? మోహలీలలన ♦ హీనసుఖాంబుధిఁదేలుటెప్పుడో
యొప్పులకుప్ప! యంచువగ ♦ నుల్లమునందలపోసితిన్ జెలీ

సరో-(తనలో) ఈతనికినాపై నెంతమోహముగలదు. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా? ఆమెలభించుట యెప్పుడెప్పుడని యువ్విళ్ళూరుచుంటివి. ఒకవేళనీనాటి వెన్నెలరాత్రియామెయిక్కడఁదటస్థించినచో నీకోరికలెట్లుపారును.

ప్రభా—అయ్యో! నాకంతయదృష్టమా? అట్లుగలిగినచో,

సీ. ధరణీజములనీడ ♦ దాగియొండొరులకై
వేడ్క మైవెదకెడు ♦ విధముసొంపు
పూర్ణచంద్రోదయ ♦ స్ఫురితదేశంబుల
సలలితోత్సాహహా ♦ సముల పెంపు
నానాముఖవిరచ ♦ నాకౌశలముఁజూపు
విడియంపుమడుపుల ♦ వేయుతీరు
మన్మథోద్దీపిత ♦ మంత్రయుక్తములైన
పద్దెముల్ పాటలఁ ♦ బాడుసొరు

గీ. గలుగశృంగారరసభావ ♦ కలితమగుచుఁ
గ్రమపంచేంద్రియోత్కరా ♦ కర్షణమగుచుఁ
గ్రాలువెన్నెలరాత్రినే ♦ గడువఁజూతు
నాసరోజినితోడఁబే ♦ రాసతోడ.

సరో——నేను సరోజినినిగానా? నన్నట్లేల సేయవు?

ప్రభా—కావని నేనంటినా? అట్లేచేయుదును.

సరో——సరేగాని పిదపనామెను నీవుమరల నేలకలిసికొనలేదు.

ప్రభా—అయ్యో? గ్రహచారమా? మల్లయుద్ధమున జయించితినను న సూయచే నాయన్న కలహంసుఁడునన్నుఁజంపింపఁబ్రయత్నింపగాఁ గృతజ్ఞసేవకుండగు సారంగునివలనఁ దెలిసికొని యాతనితో నేనీ యరణ్యములఁబట్టితిని. ఆమెయచ్చటఁజెఱలోనుండనోవు. ఇట్టు లన్యోన్యమువియోగాబ్ధిలోఁబడియుంటిమి.

సరో——(తనలో) కలహంసుఁడు నాపాలిటిప్రాణబంధువుఁడే. అతఁడట్లు చేయకున్నచో నీతఁడెట్లు నాకంటఁబడఁగలఁడు (ప్రకాశముగా) ధనవర్మయుఁ గలహంసుఁడును బరమదుర్మార్గులనుమా? ఎంత ద్రోహకర్మమొనర్చిరి? తరువాత

ప్రభా——తరువాతనీయరణ్యమునఁ గీర్తివర్మమహారాజుగారి ప్రాపుగని యాసరోజినిపైఁ బద్యములువ్రాసికొనుచుఁజివరకు నీస్నేహము సంపాదించితిని.

సరో—నా స్నేహము నీకిష్టమేనా?

ప్ర —ఇష్టమే. సందేహమేమి?

సరో—అయినచో మనమిర్వురమిచట గాంధర్వవిధిగాఁ బెండ్లిచేసుకొందమా?

ప్రభా—సంతోషము.

సరో—పుష్కరిణీ! వింటివా? ఆయన ప్రభాకరుఁడఁట. నేనుసరోజినినఁట మావివాహమునకు నీవేసాక్ష్యము.

కమ—రాజీవా? పురుషులలోఁ బురుషులకు వివాహములు నేనెప్పుడు చూడలేదు. అయినను మీరిష్టపడిరిగనుక నాకుసంతోషమే.

సరో—మనమిద్దఱము మనయుంగరముల మార్చుకొందము.

ప్రభా—మంచిది. (అనియట్లు చేయుచున్నాఁడు).

సరో—జీవితకాలమంతయు నన్నునీవు విడువవుగదా.

ప్రభా—సరోజినిని విడుచుటయేనా?

సరో—సరోజినినే! మంచిది.

ప్రభా—సరోజినీ! నేనువచ్చిచాలసేపైనది. కీర్తివర్మప్రభువు నాకైయెదురుచూచుచుండును. పోయివచ్చెదను.

సరో-ఎంతకాలములో?

ప్రభా-జాములోపల.

సరో-తప్పకరావలెనుసుమా! వెనుకఁజేసినట్లుచేయకుమా?

ప్రభా-మంచిది. (అనిపోవుచున్నాఁడు).

కమ—సోదరీ! ఎంతగట్టిదానవే! ప్రభాకరునిచే సాక్ష్యముపుచ్చుకొనినట్టులన్నియుఁ బలికించితివే.

సరో—ఆతఁడంతయు సత్యమునేపలికినాఁడు. ఆతనికి నిజముగాఁ బ్రేమయున్నదోలేదో కనుగొనుటకైయట్లుచేసితిని. (తనలో) ఓ యిక్షుధన్వీ! నీకు మ్రొక్కి-సందులకుఁ గొంతయుపకారముఁ జేసితివి. నీపరాక్రమమపూర్వమయినదిగాన నన్నుఁబూర్ణమనోరథను గానిమ్ము-

గీ. ఎల్లవిలుకాండ్రలోనస ♦ మిద్ధకీర్తి
యెసఁగునీకొక్కనికెయది ♦ యెట్టులనిన
నొకటిరెండుగఁజేతురా ♦ యోధవరులు
రెండునొకటిగఁజేయుధ ♦ ర్యుండవీవు.

(ప్రకాశముగా) కమలినీ! ప్రభాకరునిరాకకై యెదురుచూచుచు మనగృహంబునకుండుదము రమ్ము. (అని కమలినితోఁ నిష్క్రమించుచున్నది).

రంగము 2. ఇంకొకయరణ్యభాగము.

(కీర్తివర్మయు సూక్ష్మబుద్ధియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు).

కీర్తి.—మిత్రమా! ధృతకీర్తిపుత్రుఁడగు ప్రభాకరుఁడీయరణ్యమునకు వచ్చినప్పటినుండియు నాకుసంతోషముగానున్నది.

చ. చక్కనివాఁడురూపగుణ ♦ సంపదలంగడుఁజొక్కువాఁడు పే
రెక్కినవాఁడుశౌర్యమున ♦ నిద్ధకుమారునిఁబోలువాఁడు నా
యక్కఱకందువాఁడుదర ♦ హాసముఖాబ్జముగల్గువాఁడు స
మ్యక్కరుణాంతరంగుఁడన ♦ మానకళానిపుణుండుచూడఁగన్.

సూక్ష్మ-స్వామీ! నిజమే. ఆతఁడట్టివాఁడే.

కీర్తి-కాని యాతనికేదియోమనఃక్లేశము సంభవించినట్లాతని మొగము చెప్పకయ చెప్పుచున్నది.

సూక్ష్మ-ఎందులకో యామనఃక్లేశము?

కీర్తి-ఆతఁడు నిద్దురలోఁగూడ "సరోజినీ? సరోజినీ?" యనిపలువరించుచున్నాఁడు. నాతో విస్పష్టముగాఁ జెప్పలేదుగాని నాకుమాత్రే సరోజినిని మోహించినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఆతనిజామాతగాఁ బడయుటకు నాకుఁబరమసంతోషమే. అయినను నాకుమారికామణిని జేతులారఁ బ్రభాకరునికి సమర్పించుభాగ్యము నాకుఁగలుగునా? హా సరోజినీ?

చ. నను వెలి జేసి దేశము వ♦ నంబుల పాలొనరించి యాపయిన్
నినుఁ జెఱఁ బెట్టఁ జేసెనతి♦ నిర్దయుఁడై విధి? యేమి సేయుదున్
దినమును నేత్రపర్వముగ♦ నిన్గను భాగ్యము నాకు లేమి నే
వనటను గుందుచుంటి గ్రహ♦ పాటిటులుండెఁ గుమారికామణీ?.

సూక్ష్మ-దేవా! శాంతింపుఁడు. కాలచక్రము తిరుగదా? సుదినములు రావా?

కీర్తి—రావచ్చును. హా సరోజినీ! నీవెంత కష్టపడుచుంటివో?

చ. వరనృపపుత్రిగా జనన♦ భాగ్యము నొందితివమ్మ! యాపయిన్
సురుచిర సౌఖ్య సంపదలఁ♦ జొక్కితి; ప్రాగ్భవమందు నెట్టిదా
దురితముఁ జేసినావొ పిత♦ తోడ వియోగము నొందఁగాఁ బయిన్
బరమ కిరాతు బారిఁబడఁ♦ బల్లవపాణిరో! నా సరోజినీ?

సూక్ష్మ-దేవా! మీరట్లు దుఃఖింపఁగూడదు.

కీర్తి—నిజమే. ఎఱింగియుండియు దుఃఖమడఁచుకొనలేకయున్నాను. సరోజినీ? నీవెప్పుడైన నాకంటఁబడు యోగముండిన నది ప్రభాకరునివలన నేసుమా?

సూక్ష్మ—స్వామీ? నిజము. ఆతనితో నీసంగతి ముచ్చటింపవచ్చును.

కీర్తి-చూతము.

చ. సరసతరాంగి, భృంగకచ♦ సర్వజనాదరణీయ, సద్గుణన్
శరదమలాబ్జవక్త్రి, నవ♦ చారుకురంగవిలోలలోచనన్
దరుణశశాంకఫాల సత♦ త ప్రియమైన సరోజినిన్ ప్రభా
కరునకొసంగి పెండిలిసు♦ ఖంబుగఁ జేసెదు భాగ్యమబ్బునే?

సూక్ష్మ- దేవా! ఆతఁడిక్కడకువచ్చుటయు మీకట్టియుద్దేశము కలుగుటయుఁ జూడ మీమనోరధసిద్ధియగునని తోఁచెడును.

కీర్తి—దైవము రక్షించుఁగాక. పోవుదము రమ్ము.

(అని సూక్ష్మబుద్ధితో నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

రంగము 3- వేటకోకయరణ్యభాగము.

(సరోజినీకమలినులు ప్రవేశించుచున్నారు).

సరో-కమలినీ! ప్రభాకరుఁడు మనలవీడి జామకాలేదా? ఇంకనురాలేదే?

గీ. గడియయుగమయ్యె నాప్రభా♦కరుఁడురామి
మనసువగఁగూరిత ప్రహ్వ♦కనలుచుండె
నేనరోజినిగానంచు♦నాసవీడి
యున్నవాఁడేమొ యతఁడురా♦కుండమాని.

కమ—సోదరీ! జామయినదికాని,

గీ. విల్లునమ్ములఁజేఁబూని♦వేఁటకొరకు
వెడలిబడలుచు నిడుములఁ♦గుడిచినిదురఁ
బడియెనోయేమొ చింతింప♦వలవదమ్మ
యతఁడురావచ్చునింతలో♦వెతయదేల?

సరో-ఇఁకఁగొంచెముసేపు నీచెప్పినట్లవేచియుందును.

క. విరహులకాలంబులు బహు
విరసములైయుండుఁగాదె♦ప్రియుఁడుండినచోఁ
జరచరబాలునుగడియలు
భరమగువత్సరములట్లు♦పతిలేనియెడన్.

అన్నా! నాప్రేలియుంగరముపాటిభాగ్యము నాకులేకపోయె. అది యిప్పటికి సుఖమేయనుభవించుచున్నది.

చ. సరసమనోహరాంగుఁడని♦సద్గుణభాసితుఁడంచునెంచినే
ర్పరులగతిన్ దటాలునఁ నగ♦రగ్రహణంబొనరించినారమి
ద్ధ్వరమును నుంగరంబ! యతి♦పుణ్యమవీవగుటన్ సుఖంబునన్
వరలెదు; నేనభాగ్యనయి♦బాధనలంగెదదూలుచున్విధిన్.

నాకందిన యాతనిప్రేలియుంగరము నావలెనే వియోగదుఃఖమును బొందుచున్నది.

గీ. అంగుళీయమ! ననుఁ జేరి ♦ నంతనుండి
దుఃఖమునుబొందుచుంటినా ♦ తో టిపాటె
యవునునిర్భాగ్యతోడిస్నే ♦ హంబుకలిమి
సుఖముగలిగించు నేయట్టి ♦ నుజనునకును.

నా ప్రభాకరుఁడింకనురాలేదే?

గీ. అదిగొ చంద్రోదయంబంచు ♦ నలరిజనులు
నేత్రకుముదాళివికసింప ♦ నింగిఁజూడ
శరదసంఘన్నుఁడై కను ♦ మొఱ గినట్లు
మొగముఁజూపించిచనియెనా ♦ సొగసుకాఁడు.

ఓప్రభాకరా!

ఉ. సూరిజనంబుఁబొత్తముల ♦ సుందరులర్గ గుసుమాంగులంచునిం
పారఁగఁబల్కుటల్విని య ♦ పారమనోవ్యథఁదావిలేనిమం
దారమునాకుఁబోలికరుఁ ♦ దట్టిఁగఁజింతిలుదానఁగానని
చారుకృపా ప్రసారముభృ ♦ శంబుగఁగల్గగులాబిగానొకో?

కమ—సోదరీ? ఎంతవిచారించుచుంటివే? ఎవరో యిటులవచ్చుచున్నాఁడు
చూడవే.

సరో—అక్కా? కమలినీ? ఏఁడే.

కమ—అడుగో. (అంతఁగలహంసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

సరో—(కలహంసునిఁజూచి అకటా? మందభాగ్యురాలను. (తనలో)

గీ. నయనపర్వంబుగాఁ బ్రాణ ♦ నాథుఁడీఁటకు
వచ్చెనంచునునాసింప, ♦ వచ్చెనెవఁడొ
మృత్యుచేవిఘ్ను నాథునా ♦ కృతినిఁజేయ
బూన, వానరమద్దానఁ ♦ బొడమినట్లు.

కల—ఓయయ్యా? మీకుశుభమగుఁగాక.

గీ. ఈవనాంతరమందున ♦ వెటులఁబోవఁ
గ నెదనోమాధవీలతా ♦ కలితమగుచు

రమ్యమై యొప్పుచుండెడు కుటీర రాజమొండు
చెప్ప లేనాకు దయఁజూపి శీఘ్రగతిని.

సరో- గీ. పడమరకు బోయి యూపయిఁ గుడికి తిరిగి
యెడమకై మీదుగాఁ బోవ నెదురువడును
నొక్క సెలయేఱు దానినిఁ జక్క దాట
నీవు గోరు కుటీరంబు నెగడుచుండు.

అయిన నిప్పు డెవ్వరు నందుండు సమయము కాదే!

కల-(ఇర్వురను గలయఁజూచి తనలో).

గీ. స్త్రీముఖాభఁ దాల్చి చెన్నారు నీతఁడా
యతివ భగినిఁ బోలె నమరియుండె
నామెయును దలంప నన్న చాయను మించి
యెక్కుడెలుపు గల్గి యొసఁగుచుండె.

(ప్రకాశముగా) ఓయయ్యా? మీరెవరు? ఇప్పుడు నేను జెప్పిన కుటీరమున కు యజమానులు మీరేనా?

కమ-అడిగినప్పుడు మేమేయని చెప్పకొనుట దంభము గాదుగదా? మేము ప్రస్తుత మీయరణ్యవాసులము. ఆతఁడు నాతమ్ముఁడు.

కల-అట్టులయిన సంతోషము. ప్రభాకరుఁడు సగౌరవముగా నామూలమున మీకొక సందేశము బంపినాఁడు.

సరో-(తనలో) హా? దైవమా! ఈతఁడేమి చెప్పనోగదా. (ప్రకాశముగా) ఏమని!

కల- గీ. ఎవనిని సరోజినీయంచు నిందుఁ బిల్చు
చుండెనో వానికిఁ బ్రభాకరుండు పంపె

సరో-(ఆతురతతో) దేనిని?

కల- రక్తసంకీర్ణమైన వస్త్రంబు దీనిఁ
దెల్లముగ వాని బాధను దెల్పు దాని.

(అనియిచ్చుచున్నాఁడు)

సరో-(అందుకొని) ఓయయ్యా! నన్నే యాతఁడుసరోజినియని పిల్చుచుం డును. ఇప్పుడాయన కేమి యాపత్తుసంభవించినది? దాచక తక్షణము తెల్పుఁడు,

కమ-సత్వరముగా.

కల-ప్రభాకరుఁడు మిమ్ముఁబీడ్కొనునపుడొక జాములోవచ్చెదనని చెప్పెనఁట

సరో-నిజమే. తరువాత.

కల-తరువాతఁబోవుచు మార్గమధ్యమునఁ దనచూపొక ప్రక్కకు నిగుడించెను.

సరో-అయిననేమి- తరువాత.

కల-తరువాత,

చ. కనియెనుదృష్టిభీకరము♦ గానొకమఱ్ఱికుజంబుక్రిందనా
ఘనుఁడొకపాతకిన్ భయద♦ కాయునుషు ష్టినిమగ్న దేహునిన్
జినిఁగినవస్త్రఖండముల♦ చేఁదనువున్ భరియించువానిభీ
షణఫణిరాజకుండలిత♦ సంకటకంధరుఁగాలవక్రతన్.

సరో-(దుఃఖముతో) అక్కటా! ప్రభాకరుని కెంతగండము తటస్థించెను? తరువాత

కల-తరువాత నాసర్పరాజ మా ప్రభాకరునిఁజూచినతోడనే తనచుట్టవిప్పుకొని యామనుజునివీడి జఱ్ఱుజఱ్ఱునఁ బారి యొకపొదలోదూరెను.

సరో-పరమసంతోషము. తరువాత,

కల-తరువాత నేమని చెప్పుదును?

సరో-పాపము శాంతించుఁగాక. ఏమిటయ్యా! అట్టులంటివి?

కల-ఉ. ఆపొదనీడక్రిందఁ బర♦ మాద్భుతభీకరకాయ మొప్ప, ను
ద్దీపితకోపమాననము♦ తేజరిలన్ గను గ్రుడ్డులందు, నా
టోపముమీఱ నాకలిక♦ దుర్దహియింప శిరంబు నేలపై
నాపుచునొక్కసింహము న♦ రాధమునిన్ గబళించునాసతోన్.

సరో—(దుఃఖముతో) అక్కటా! సర్వము వ్రాయిననుసింహామెదుర య్యెనే? అయ్యో! ఆపాడుసింహామేమిచేసెను?

కల-చ. మఱుఁగునఁబొంచియుండి యుల ♦ మానిసినిద్దురనుండి లేచునా
తరికయి వేచియుండె నది ♦ తాఁగని యానరుఁ బోవనా ప్రభా
కరుఁడురయంబునంజనుచుఁ ♦ గాంచెను నాతని నన్న గాఁగనా
హారియుఁ బ్రభాకరుంగనుచు ♦ నాగ్రహవృత్తినిఁ బైఁబడెన్వడిన్.

సరో—అయ్యో! హాతవిధీ! ఎట్టియిక్కట్టు తెచ్చి పెట్టితివి? (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది)

కమ—రాజీవా? ఆతనికై ప్రాణహత్య చేసికొందువా? (అనియొడలిపైఁ జేయివైచి) ఓయయ్యో! ఈమెను దేర్చుటయెట్లు. (అని దుఃఖించుచున్నది)

కల—(కమలినినిఁ గలయఁజూచి) త్వరపడకుము. ఆమె క్షణములో లేచును.

సరో—(మూర్ఛఁదేఱి) ఓయయ్యో! ఆపిదప మీరు చెప్పఁదగినది లేదు. అంతయు నీరక్తవస్త్రమే తెల్పుచున్నది. అన్నా! ప్రభాకరా! శౌర్యరాశీ! సరోజినీముఖసరోజప్రభాకరా?

గీ. నా ప్రభాకర! నా ప్రాణ ♦ నాథ! నీదు
శౌర్యకిరణౌఘ తేజంబు ♦ సమసిపోవ
నీసరోజినిమాంగళ్య ♦ మేటఁగలిపి
యస్తమించితె ధరఁగప్ప ♦ నాతిమతము.

కల—సరోజినీ? త్వరపడకుము. ప్రభాకరునిపైనీకుఁగలవెట్టిప్రేమ ముందే కీడెంచుచున్నది.

సరో—ఓయయ్యో! చెడువార్త నీనోటవినుటకు నామనసొగ్గదు.

కల— పాపముశమించుగాక. చెడువార్తయేమైన నాతఁడీవస్త్రమును బంపెనని చెప్పియుండునా?

సరో— అట్టులనా? నీవు వెయ్యేండ్లుజీవింతువుగాక. ఒకవేళనాతనికి మహాకష్టమునంభవించునపుడీ రక్తవస్త్రముఁజూపించుమని చెప్పి

యుండఁగూడదాయని యనుకొంటిని. ఆమహామహానుభావుఁడు జీవిం
చియున్నాఁడా?

కల— జీవించి సురక్షితముగానున్నాఁడు.

సరో— అదృష్టమత్యాష్టము. ఆపాదుసింహమట్లు పైఁబడినతరువాత,

కల-గీ. ఇరుతడవులాతఁడపుడు వెన్నియుఁజొచ్చె
గానిసోదరుపైఁగల కరుణయొకటి
సహజశౌర్యంబునొకటి ప్రోత్సాహపఱుప
దుమికె సింగంబుమీఁదికి దోర్బలమున.

సరో-- తరువాత శుభమువచింపుము.

కల-- తరువాతనాసింహము నడగొండవలె నేలఁగూలెను. అంత నా
మానిసి మేల్కాంచెను.

సరో-- వస్త్రాబహువంతో షమ్ము.ఏ చోసివస్త్రముకు రక్తమెట్లువచ్చె?

కల-- మొదట సింహము పైఁబడినపుడాతని భుజములఁ బట్టుకొనుటలోఁ
గొంచెమురక్తముచిమ్మినది. అది యుత్తరీయమునకంటినది.

సరో-- అన్నా! ప్రభాకరా! నీప్రాణేశ్వరి నీరక్తమునుజూడవలసివచ్చెను
గదా? ఆకష్టసమయమున నన్నెంతతలఁచుకొంటివో. (అని
మూర్ఛిల్లెను)

కమ-- అయ్యో! మాతమ్ముఁడు మరలమూర్ఛిల్లెను (అనిదుఃఖించుచున్నది)

కల-- (కమలినిఁజూచుచు తనలో) ఆహా? ఈమె కడుసుందరముగా నున్
న్నది. (ప్రకాశముగా)

క. మానిని! దుఃఖంబేటికిఁ
బ్రాణేశ్వరుదైన రక్తవస్త్రముఁజూడఁగా
జానలు మూర్ఛిల్లరె తా
మానిషిబలె నుంట నితఁడు మఱిగించునటుల్.

ఇది మూర్ఛాభినయముగాదా! ఇతఁడు పురుషుఁడుగాఁడా?

కమ-- (కలహంసునిఁజూచు) నేనును దుఃఖమభినయించుచున్నాను. త
మ్ముఁడా! రాజీవా! ఇఁక లెమ్ము అంత సరోజినిమూర్ఛదేఱుచున్నది)

కల-అదిగో మీయాతమ్ముఁడు లేచుచున్నాఁడు.

సరో-అన్నా! ప్రభాకరా! నీకెంత దుఃఖము ప్రాప్తించెను.

ఉ. ఏటికి నీవు పోయితివి ♦ యిందుల మ్ముటుపడి? పోయినన్
బాటనుఁ బోక సర్పవృత ♦ మానవుని న్గన నేల? కాంచినన్
జాటుననుండు సింహమతి ♦ శౌర్యమునన్ బడ నేల నీపయిన్?
గాటపు దుఃఖమిట్లు కలు ♦ గన్ విధి వ్రాయఁగ నెట్లు తప్పెడున్.

గీ. దుఃఖ మొందెడువానికే ♦ దొడరుచుండుఁ
దఱుచు దుఃఖపరంపరల్ ♦ తప్పకుండ
ఱాయిదగిలిన వ్రేలికే ♦ ఱాలు దగులు
మరల జాగ్రతనడచిన ♦ మార్గమునను.

ఓయయ్యా! యీవస్త్రము నాకెందుకు పంపినాఁడు- దుఃఖించుటకా?

కల-కాదు. తానన్నవేళకు రాలేమికి వగచుచుఁ దనకుఁ గలిగిన గ్రహపాటునకు సాక్ష్యముగా దీనినిఁ బంపినాఁడు

సరో-(తనలో) కాలాతిక్రమణమునకు నేను దాళియుండనని యిట్టీతని నాయొద్దకుఁ బుత్తెంచె. అన్నా! నాపైనాతనికెంత ప్రేమ? (ప్రకాశముగా) సంతోషము.

కమ-ఓయయ్యా! ప్రభాకరుఁడు దారిలోఁ దనయన్నను గలిసికొనెనంటివే వెనుక నీతనిఁ జంపఁదలఁచిన యన్నయే నా యాతఁడు?

కల-ఆతఁడే యాతఁడు. ఆతఁడా దుర్భాగ్యమునుఁ జేసియేయుండును.

సరో-ఆహా! తనప్రాణహరణోద్యోగమునఁ బ్రవర్తించిన యాద్రోహియెడల నీతఁడెట్లు భూతదయయు సద్భాగ్యమునుఁ జూపించెను. ఏమి యీతని సజ్జనత!

చ. కుజనుఁడు దుష్టబుద్ధి తన ♦ కున్ బహుకష్టము తెచ్చిపెట్టినన్
సుజనుఁడు దానినించుకయుఁ ♦ జూడక మేలె ఘటించెడున్ ; ఫల
వ్రజమునుగోరి చెట్టుపయి ♦ ఱాళ్ళను రువ్వినఁ దాసహించుచున్
నిజమహిమల్ గనంబడవ ♦ నీజము పండ్లను నీడనీయదే?.

కమ-సోదరీ! దుర్భాగులకిది సహజము సద్భాగులకిది సహజము. దీనిలో

నంతయాశ్చర్యమేమియు లేదు. ఓయయ్యా ! ఇప్పుడా సోదరుఁడె
క్కడనున్నాఁడు?

కల-(తనలో) ఈమెతోఁ జెప్పుటకు సిగ్గగుచున్నది. (ప్రకాశముగా) నే
నేమని చెప్పను? (అనితలవంచుకొనుచున్నాఁడు).

కమ-అయ్యో! నీ వేనా యేమి?

కల-(నమ్రవదనుఁడై).

చ. అనుజవిభాగదుర్విషయము ♦ నాత్రతఁ ద్రోలఁగ నెంచియాపయిన్
మనమునసీర్ష్యఁ బూనిమఱి ♦ మాయమునన్ దనతమ్ముప్రాణముల్
ధనమునకై హరింపజత ♦ నంబొనరించిన పాపిదుర్జనుం
డనుజుఁడు రాక్షసుండు మఱి ♦ నాత్ముఁడు క్రూరుఁడు వీఁడెమానినీ!.

(అనితన్నుఁ జూపుచున్నాఁడు).

సరో-(ఆశ్చర్యముతో) నీవేనా కలహంసుఁడవు. తన ప్రాణములఁ దీయఁద
లఁచిన నీకొరకేనా ప్రభాకరుఁడు ప్రాణములఁగోలుపోవలసి వ
చ్చినది?

గీ. తరుణచంద్రునిఁ బోలువ ♦ క్త్రింబువాని
నమృతతుల్యంబుగా మాట ♦ లాడువాని
వెన్నఁ బోలెడు మనసుచే ♦ వెలుఁగువాని
నకట! యెటు చంపఁబూనితి ♦ వయ్యా! నీవు

కల-మిత్రమా! ధనాశాపాశబద్ధచేతస్కుండనై నామనస్సు నన్నెట్లు
ద్రిప్పిన నట్లు తిరిగికట్టిడినై యట్టిపాపమునకొడిగట్టితిని. నన్ను నేనే
దూషించుకొనుచున్నాను. శపించుకొనుచున్నాను. బుద్ధివచ్చి
నది. పశ్చాత్తాపాగ్నిచే నామనోమాలిన్యమెల్ల భస్మమయి నవీ
నప్రతిభావికాసమునుఁ దాల్చి గతచారిత్రమునకు వగచుచున్నది.
మీరు నిందింపననవసరము.

గీ. భుజగవరదర్శనంబున ♦ రుజయడంగ
బాహుకుఁడు మాఱినలచక్ర ♦ వర్తియయ్యె

భుజగదర్శనమున మనో ♦ రుజయడంగ
నేను గుణచక్రవర్తినై ♦ నెమ్మిఁ గనెద.

చ. తనయుసురుల్ గొనం దలఁచు ♦ దాష్ట్యమతిన్ ననుఁ గాచె దాను భీ
షణమృగరాజసర్పములు ♦ చండరుషాహతికిన్ గలంక కా
యనఘుఁడు దైవతుల్యుఁడుగ ♦ దాతలఁ బోయఁగ; సిగ్గుఁ జెందినా
మనుజుని తోడి దేజగము ♦ టంచుఁ దలంచి చరింతు నీవయిన్.

సరో-సంతోషము. మనోవృత్తుల మార్పుఁదగినంత కష్టములు ప్రాపించినంగాని యిట్టి పశ్చాత్తాపములు కలుగవు. అట్లు నీవు మేల్కాని నతరువాత మీరిరువు రేమనుకొంటిరి.

కల-గీ. యుద్ధము ముగించి, నిద్రాప్ర ♦ బుద్ధుఁడైన
నన్నుఁ గని యశ్రుకణములు ♦ నయనగోళ
కములఁ గుమిగూడ నడిగెని ♦ క్కడకు నేను
వచ్చిన కతంబుఁ గాఁగిటఁ ♦ గ్రుచ్చుకొనుచు.

సరో-ఆహా! అన్నపైఁ బ్రభాకరుని కెట్టియాదరణము!

కల-గీ. సిగ్గుచే నేనుఁ దలవాల్చి ♦ చెన్నుఁ దఱిగి
దుఃఖబాష్పంబులత్తుల ♦ దొప్పదోఁగ
ముఁదుకు మియింపఁ గోరినా ♦ ముద్దుతమ్ము
తోడఁ దెల్పితి నాకథ ♦ స్థూలదృష్టి.

సరో-తరువాత,

కల-తరువాత నాతఁడు నన్నుఁ గాంచి జాలిపడియెను. చింతించెను. అభయహస్తమిచ్చెను. ఆపిదపఁ గీర్తివర్మమహారాజుగారున్న యెడకు నన్నుఁ గొంపోయి నిద్రాహారసుఖములఁ గల్పించెను. అంత నేనును నాతమ్ముఁడును రాజుగారు పన్నుండు గదిలోనికిఁ బోయితిమి. అక్కడ నాతమ్ముఁడు దుస్తువిప్పి చూడఁగా నాతని కుడి భుజముపయిఁ గొంచెము మాంసమూడిన గాయము కానుపించినది. ఈగాయమే కొంతరక్తము స్రవింపఁ జేసెను.

సరో-అన్నా! ఎంతదుఃఖ మెంతదుఃఖము.

కల-తరువాత నాతఁడాగాయమును జూచుకొనుచుండ నేనుదానికిదగిన కట్టుకట్టితిని. అప్పుడాతఁడు విచారముతో "హా! సరోజినీ! హా సరోజినీ" యనిపలవించి సమయాతిక్రమణమునకువగచి నన్నిటకుఁబంపినాఁడు.

సరో-మిత్రమా! ఆతనికిఁ బ్రాణభయము లేదుగద.

కల-నెయ్యమా! అట్టిభయమున్న నేనిఁటకువచ్చెదనా?

సరో-పుష్కరిణీ! నేనుమననివాసమునకుఁ బోఁగోరెదను. ఇచటనుండ లేను.

కమ-మంచిది. మేమిరువురమును నిన్ను నెమ్మదిగాఁ దీసుకొనిపోఁగలము. కలహంసుఁడా! కొంచెముసహాయముచేసెదవా?

కల-(చిఱునగవుతో) తప్పకచేసెదను. (కమలినీస్పర్శసుఖము తలఁచుకొని తనలో).

గీ. తలిరుఁబోఁడినాహృ ♦ దయమునాకర్షించె
నించువిల్తుఁడేసె ♦ నొంచిశరము
స్పర్శసుఖము ముందు ♦ సంభవమయ్యెడి
నెట్టులున్నదో కొర ♦ తీర్వరాజ్ఞ.

(ప్రకాశముగా) ఓయీరాజీవా?

గీ. అబలయట్టులశోకింప ♦ నగునెనీకు
బౌరుషాంకంబు లేదెయా ♦ వంతయైనఁ
జాలుఁజాలును లెమ్మిఁకఁ ♦ జాలుఁజాలు
నవ్వెదరునిన్నుఁజూచుచు ♦ నాతులెల్ల.

సరో-మిత్రమా! నిజముగానాకుఁ బౌరుషాంకము లేనప్పుడు లేదనిచెప్పుటకు నభిమానము లేదు. స్త్రీలందరునవ్వినను సరే యానందించినను సరే. మీతమ్మునితో నేనిట్లభినయించితినని గట్టిగాఁజెప్పుము.

కల-ఇదియభినయముగాదే. నీవుమనఃపూర్వకముగా మూర్ఛిల్లినట్లేయున్నదే.

సరో-ఇదియభినయమే. నమ్ముము.

కల-ఆయభినయమింక ననవసరముగనుకఁ బౌరుషవ్యాపార మభినయిం పుము.

సరో-ఇప్పుడు నేను బురుష వేషమభినయించుటలేదా ? నామనోధైర్యము నుఁబట్టిచూడఁగా నేనునిజముగా స్త్రీయాకృతినే ధరింపవలసి యుండెను.

కమ-రాజీవా ! నీవు బలహీనుఁడవగుచున్నావు. ఇంటికిఁబోదమురమ్ము. కలహంసుఁడా! మాతోఁగూడరమ్ము.

కల-(మందహాసముతో) నాకు మీతోఁగూడ రావలయునని యేయున్నది కాని ప్రభాకరునికడకు సత్వరముగాఁబోవలసియున్నది. కావున క్షమింపుము. సరోజినీ? ప్రభాకరునితో నేమిచెప్పుమందువు?

సరో-గీ. ప్రాణములులేక చిత్రంబు పగిదినుండి
యాసరోజినిమూర్ఛిల్లె ననుచుఁజెపుమ
తడవులేకభవత్పున ర్దర్శనంబుఁ
గోరెననిపల్కి నానమ స్కారమిడుమ.

ఇఁకనీవుపోయెదవా? మేమిటుపోయెదము.

(అనియందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

గద్య-ఇది శ్రీమద్రమారమణీరమణ చరణారవిందనిరంతరానూనధ్యాన
పారీణ బంధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానురాగ సూరమాంబా
వేంకటామాత్యపూర్వతపఃఫలరూప శౌనకసగోత్రప్రదీపతురగ
గాన్వవాయాంభోధి సుధానిధాన వేంకటాచలాభిధాన
ప్రణీతంబయిన సరోజినీనామ నాటకంబునందుఁ

జతుర్థాంకము.

సరోజినీనాటకము.

పంచమాంకము.

రంగము 1. అరణ్యభాగము.

(ప్రభాకర కలహంసులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ప్రభా—సోదరా! అనుభవనీయుఁడైన సూక్ష్మబుద్ధిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన యాకుపసరుచే నాగాయ మాశ్చర్యముగా మానిపోయినది.

గీ. సలుపుచుండినగాయంబు ♦ చక్కఁబడియె
నొక్కయాకుపసరుబూయఁ ♦ బెక్కుకష్ట
ములునునిట్టులెమాయమౌ ♦ సలలితైక
శుభముఁ బ్రాపింపసంతోష ♦ సుముఖమగుచు.

కల—తమ్ముఁడా! దానికి నేనేసాక్ష్యము. ఒరులనన్యాయముగా బాధించిన యెడలఁ బ్రతిఫలము వెంటనే నరుఁడొందుననుటకుఁ గూడ నేనేసాక్ష్యము.

ప్రభా—ఎట్లు?

కల-చం. నినునటులష్టకష్టముల ♦ నెనలయించుటఁజూచి దైవమున
ననుధనవర్మచేతజత ♦ నంబున బాములఁబొందఁజేసె; నా
వెనుకమనంబుపక్వమయి ♦ వీటిడినై వనభూమిఁజేరఁగా
నినుఁగనుభాగ్యమబ్బెయది ♦ నీఱుగఁజేసెమదీయదుఃఖముల్.

ప్రభా—బాగుగఁజెప్పితివి నిన్నుధనవర్మయెట్లు బాధించెను? నీవిదివరకుఁ జెప్పినదంత విస్పష్టముగాఁ దెలియలేదు.

కల—అయ్యో! ధనవర్మ మనకొంపఁదీసినాఁడు.

ప్రభా—దహనము చేయించినాఁడా యేమి?

కల—కాదు కాదు. మన సర్వస్వము నన్యాయముగా నాక్రమించుకొన్నాఁడు.

ప్రభా—ఏమి? ధనవర్మ హాతకుఁడింతపని చేసెనుగా! ఓరిమూఢా! ధనవర్మా!

గీ. అగ్నితాఁబుట్టినట్టి గృ ♦ హంబె కాక
యిరుగు పొరుగిండ్లుగూడ ద ♦ హించునట్లె
యనుజరాజ్యాపహృతిచేత ♦ నాసతీర
కకట! మాస్వార్థ్యమ్మునుఁగూడ ♦ నాక్రమింతె?

సోదరా? ఏమి కారణము?

కల—మల్లయుద్ధమైన పిదప నీవట్లు సారంగునితో నీవీవనములఁ జేరిన తరువాత నాధనవర్మ సరోజినిపై రాజ్యద్రోహులరాలుగా నను మానపడి యామెను దేశబహిష్కారమునర్చె.

ప్రభా—అయ్యో! ఎంతపనిజరిగెను? ఓరీధనవర్మా! నీవెంతకైనాతకుఁడవురా! నిన్నేమి చేసినను పాపములేదు. (తలపంకించుచు)

చం. జననిభరింపఁగోమునను ♦ జక్కఁగఁబెర్గెదు చిల్కబల్మి మె
కొని కృహాపంజరంబునను ♦ గూర్చి పదంపడి సేవగించి దా
నినివిడనాడునట్టియతి ♦ నిర్దయుభంగి సరోజినిన్ గృహాం
బునఁజెలఁబెట్టిమూఢ! పుర ♦ మున్ విడనాఁడఁగఁజేసి తేతుదిన్.

అక్కటా! ఆమె యెందువ్రాయెనోగదా!

గీ. తన్నుఁగామించి మోహించు ♦ నన్ను వీడి
పిన్నతనమునఁబెంచిన ♦ పితను వీడి
యాసరోజిని యెచటికో ♦ యరిగెనకట
తరుణిబ్రదుకింకఁజూడ వ్య ♦ ర్థంబుగాదె?

ఆమెజీవించియుండెనో, లేక గతించెనో.

గీ. ఒకతెగఁతిలేక విలపించి ♦ చకితహృదయ
యగుచువనములఁబోవంగ ♦ మృగములరసి
తినెనో? శోషించెనో దాహ ♦ తీవ్రమునను?
దాన్ప్రాణంబుదొఱఁగెనో ♦ దైవవిధికి?

కల — సోదరా! నీవుతుదిని వచించినది మాత్రము కాలేదని యను కొందును.

ప్రభా — ఎందుచేత? నేను భ్రమించితినని యట్లనుచుంటివా యేమి?

కల — కాదు. ఆమెను బహిష్కరణము చేసినపిదప ధనవర్మ కూతురు కమలిని సరోజినీపక్షమునఁ జాలవరకుఁ బ్రార్థించెను. చివరకు వీతాశయై సరోజినిని విడలేక యిరువురునుఁ గలిసి యారాత్రియే యంతిపురి వీడిరి.

ప్రభా — మేలు కమలినీ! మేలు నెయ్యమన్న నీయదియేగదా! తరువాత.

కల — తరువాత వారిరువురు మారువేషములతో నీయరణ్యముఁ జేరిరని యే కింవదంతి.

ప్రభా — (తటాలున లేచి) ఈయరణ్యమున నేనా? నాకెందునుగనఁబడలేదే

కల — నీవు సరోజినియనిపిలుచు నాతనిముఖముఁ జూడఁగా స్త్రీముఖలక్షణములు నాకుఁగనఁబడినవి. అతనితో నుండుస్త్రీరత్నమునుఁ జూడఁగాఁ గమలిని యనుకొంటిని.

ప్రభా — సోదరా! అట్లైనచో నన్నిన్నాళ్లుపీడింతురా! అతఁడు సరోజిని యేమైన రహస్యములో నైనఁ దనసంగతి వ్రాయువ్వదా? నాకేమియు ననుమానములేదే. నీవు భ్రాంతిపడుచుంటివి.

గీ. ఒకనిఁబోలెడు మనుజుఁడిం ♦ కొకఁడు జగతిఁ
గనఁబడుచునుండు దూరానఁ ♦ గాంచునపుడు
కడకుసత్యంబుఁదెలియుడ ♦ గ్గలుకుఁబోవఁ
బటికయునుఁబటికబెల్లంబు ♦ పగిదిరుచిని.

ఆ సంగతి యటుండనిమ్ము. తరువాత.

కల — ఆ తరువాతఁ దనపుత్రికయు సరోజినియుహఠాత్తుగా మటుమా

యమైరనియు వారిరువురును నిన్నుఁగూర్చి యంతకుమున్ను దొక నాడు ముచ్చటించుకొనుచుండిరనియు విని ధనవర్మకోపాగ్నిఁ బ్రజ్వరిల్లుచు నిన్నుఁబట్టి తెప్పింపుమని మంత్రికినాజ్ఞాపించె.

ప్రభా—ఔరా! ధనవర్మా! నేనచట నిజముగానుండిన నీపాట్లుకనఁబడి యుండునురా. తరువాత.

కల—తరువాత నీవు పురమునలేవని తెలిసికొని నన్నుఁబట్టి తెప్పించుకొనియె.

ప్రభా—నహ్వా! ఇదిమఱియు బాగున్నది.

గీ. తప్పుచేసినవానిచే ♦ తంబుమిగులఁ
బాడుచుచుండునుసూదియు ♦ వ్రాలెనెపుడు
దానవిఖ్యాతిలేకయు ♦ ధర్మమూని
పరులఁబీడించునతఁడు పా ♦ పంబునాక.

తరువాత,

కల—తరువాత నేనతని యెదుటఁజేతులు జోడించినిలువఁబడ "ఓరిద్రోహీ! నీతమ్మునిఁ దక్షణమప్పగింపవేని నీస్వాస్థ్యమునంతయు నాక్రమించుకొనెదము" అనిపల్కెను.

ప్రభా...ఓరీమూఢా! ధనవర్మ! నీకు న్యాయాన్యాయవిచక్షణ యించుకయైన లేదురా! సోదరా! తరువాత,

కల...తరువాత నేనుభయమున గజగజవడఁకుచు "దేవా! మల్లయుద్ధమైనపిదప నాతమ్ముని నేనుఁ జూడలేదు" అని యెన్నిసార్లు నొక్కిచెప్పినను వినక మనస్వాస్థ్యమునంతయు నాక్రమింప సేనానికి నాజ్ఞయిచ్చి నన్నూరిబైటకుఁ దరిమించెను.

ప్రభా—మన సర్వస్వము నాక్రమించుటకామూఢుఁడిదియొకమిషపన్నినాఁడు. వానిని సంహరించుటకుఁగూడ నాకీమిషయేచాలును తరువాత,

కల—తరువాత నేను నీవచటనుండినచో నింతయపాయమువాటిల్లకుండునుగదాయని నాబుద్ధిజాడ్యమునకు విచారించుచు నిన్నుఁ గను

నభిలాషతో నీ వనములంబడివచ్చుచు శరీరప్రయాసమున నా మఱ్ఱిచెట్టుక్రిందఁబన్నుంటిని. నీవప్పుడటు రాకున్న నాప్రాణము లుపోయియే యుండునుగదా. తక్కిన కథ నీకుఁదెలిసినదే.

ప్రభా—సర్వమును దెలిసినది. ఇదిగో శపథము.

కం. ధనవర్మఁజంపినైనను
మనస్వాస్థ్యము మనకుఁదెచ్చి ♦ మనజనకునిదౌ
ఘనకీర్తి నిలుపువాఁడనుఁ
గనుమాంహా బాహుబలము ♦ కనువిందొనరన్.

కల—సోదరా? తలఁచికొనిన నీవంతటివాఁడ వేయగుదువు. నాకుఁగల యిఁకొక చిన్న కోరిక నీతోఁజెప్పుటకు సిగ్గుపడుచున్నాను.

ప్రభా—అగ్రజా! సిగ్గుపడవలదు నాచేతనైనఁ దీర్చెదను.

కల-కం నీకుసరోజినిపైబలె
నాకాపుష్కరిణిపై మ ♦ నంబురహించెన్
ఆకాంతయునను వలచెనుఁ
బ్రాకటముగ మమ్ముఁగూర్పు ♦ వలయునుఁగూర్మిన్.

మఱియు,

చం. అడవిని మృత్యుగర్భగతుఁ ♦ డైనసహోదరునన్నుఁబ్రోవఁగాఁ
గడుఘనమానె? మోహపృథు ♦ కాననమందుమనోజలుబ్ధకుం
డడరుచుఁబన్నినట్టివల ♦ యందునఁ జిక్కినపిట్టనైతిని
య్యెడననుఁగాచిప్రోచుటయ ♦ హీనయశస్కర కృత్యమాఁజుమీ.

ప్రభా—(నవ్వుఁచు) ఇదియెంత చిత్రము! సోదరా?

ఉ. కాంచుటయే సుందరినిఁ ♦ గన్నులవిందుగ? నామెనీవుమో
హించుటయేది? నిన్నువల ♦ పించుటయేదియునంగుఁ; డద్దిరా
పంచశరప్రబోధముల ♦ పారరహస్యములద్భుతక్రియో
దంచితదిగ్జయాఢ్యముల ♦ నర్గళతీక్ష్ణతరాజ్ఞలుంగదా.

కల—క్షణమాత్రములో మాకిరువురకుఁ బరస్పరానురాగ మెట్లుగలి గినదనియానీసందేహము. కోపపడకుము.

గీ. నీవు మోహింపలేదొక్కొ ♦ నిముషమునను
నాసరోజిని పద్మాయ ♦ తాక్షి నాజి
నట్టిమోహంబు లేచాల ♦ గట్టివాచు
జగతి నాచంద్రతారకం ♦ బగుచు నిలుచు.

ప్రభా—(సంతోషముతో) నీవన్నది నిజమే. అందుచేతనే మన్మథాజ్ఞలు నిరంకుశమైనవని చెప్పుచుంటిని. గాని,

గీ. కులము నుజూడనాకాంత ♦ గొల్లపడతి
భాగ్యముగణింపఁబూజ్యంబు ♦ పరువసున్న
గుణములగ్రాహ్యములు నింత ♦ కునుదలంప
నట్టియామె నుఁజేపట్ట ♦ నగునె మనకు.

నన్నంటివాసరోజిని రాజపుత్రికయనియు భాగ్యవతియనియు నెఱుంగుదు. లక్షణవతియని వింటిని. అందుచే మోహాంకురమును రసపోషణచేసి పెంచితిని. ఇది యట్టిది కాదే?

కల—కాకున్ననుసరే! పరస్పరము ప్రేమించితిరంతియేచాలు.

గీ. పడఁతితోఁగూడనేగొల్ల ♦ వాఁడనగుచు
నిచటనివసింతుమేకల ♦ నెంచుకొనుచుఁ
దండ్రిస్వాస్థ్యంబు రాఁబట్టి ♦ తమ్ముఁగుఱ్ఱ!
యనుభవింపుము పట్టణం ♦ బందు నీవు

ప్రభా—నీ మాటలు హృదయంగమములుగానున్నవి. సంతోషముతో నడిగెదనుఁజెప్పుము మిాకిరువురకు మోహమెట్లుకలిగె ?

కల—నీ సందేశమునుఁగొని సరోజినికడకు నేఁబోయినప్పుడా పుష్కరిణిని నచటఁజూచితిని. అంతలో మారుఁడు దండెత్తెను.

గీ. కనులు మన్మథదూతలై ♦ కథనునడపె
మందహాసాంకురంబుల ♦ మందమోహ
పూరమును వెలికిఁజిమ్మెన ♦ పారమునను
శిరములంగీకృతంబునూ ♦ చించెఁబిదప.

ప్రభా—సోదరా! బాగుగఁజెప్పితివి. అట్లయిన నాకునుసమ్మతమే. కీర్తి

నర్మమహారాజసమక్షమున నెల్లి నీ వివాహలగ్నము జరగించెదను. నీవు సంతోషముననుండుము. (ముఖమెత్తి) అదిగో నాసరోజిని నన్నుఁజూచుటకుఁ గాఁబోలు నిటువచ్చుచున్నది.

(అంతసరోజిని ప్రవేశించుచున్నది).

సరో—కలహంసుఁడా! నీకు శుభమగుఁగాక.

కల—మిత్రమా! నీ దయయున్నచో నేలకాకుండును? కార్యాంతరమునఁ బోవలసియున్నది. పోయివచ్చెదను. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

సరో—ప్రభాకరా! సింహముతోఁ బోరాడునప్పుడు నీహృదయమునకు గాయములు తగిలెననుకొంటిని. అన్నా! నీయన్నకొఱకై యెంత కష్టపడితివోయి! నా నోములు ఫలించుటచే నీవుపునర్జీవితుఁడవైతివి.

ప్రభా—సరోజినీ! నీవన్నట్లు నాహృదయమునకు గాయములు తగిలెనుఁగాని యవి సింహము మూలమునఁగాదు.

సరో—మరిదేనివలన,

కల—సీ. సింహనఖములగాయంబుఁ ♦ జెందలేదు
నాదుహృదయంబుమఱిఁజెందె ♦ ననసుమాస్త్రు
రూక్షబాణాళములునాస ♦ రోజినీక
టాక్షవజ్రులచేతఁ బ్ర ♦ త్యక్షముగను

సరో—మహాశూరుఁడు మఱియొకలాగునఁ జెప్పునా? అవునుగాని నీయాపత్తువినినప్పుడు నేనొనర్చిన మూర్ఛాభినయచమత్కారమును మీయన్న నీకువివరించెనా?

ప్రభా—(మందహాసముతో) దానినేకాదు. ఆ చమత్కృతి కన్నమిన్నయగు నింకొకటిఁగూడవివరించెను.

సరో—(నవ్వుఁచు) నీవూహించునది నాకు మనోగోచరమయ్యె అది నిశ్చయమే. అంతసద్యఃఫలితమై పరమాద్భుతము పుట్టించిన మోహవిషయము నేనెప్పుడుఁగనలేదువినలేదు.

గీ. మారుఁడప్పుడు క్రొవ్వాడి ♦ నారసముల
నూరిజోడించి గుప్పించె ♦ సారసాంగి
పుష్కరిణి పైని నంతనీ ♦ పూర్వజన్మ
పైనివారిర్వురునుఁగూడ ♦ వశముగాఁగ.

ప్రభా—పరమాద్భుతమే. అదియంతయు మన్మథవిలాసము.

సరో-(చిఱునగవుతో) సత్యమే.

గీ. ఒకరొకరిఁగల్సికొనుటయే ♦ యొండొరులనుఁ
గాంచుటయ్యొనునదియె మోహించుటయ్యొ
నదియ స్మరతాపకారణ ♦ మయ్యె నంత
నేమి చెప్పుదు మదనుని ♦ సాములపుడు.

చివరకు వారిరువురు మనోనిశ్చయములఁ దేలి వివాహాభిముఖులై యున్నారు.

ప్రభా—ఇది శుభసూచకమేగదా! మాయన్న కలహంసుఁడు నాతోఁ దనకోరిక వెల్లడించినాఁడు. రేపే వివాహలగ్నము కీర్తివర్మ మహారాజ సమక్షమున జరుగును. (గాంభీర్యముతో) అన్నా! విధిచిత్రములు,

గీ. నా సరోజినితోఁ బెండ్లి ♦ యాసతీర
నొవరునిఁ కనంచునువ్విళు ♦ లూరుచుండ
జరుగు మాయన్న పెండ్లి ము ♦ందర నె రేపె
తానొకటి కోర దైవంబు ♦ తలఁచు నొకటి.

అయినను నాకుఁ బరమసంతోషమే న్యాయశాస్త్రప్రకారము ముందు మాయన్నకుఁ గావలసినదేగదా.

సరో-(నవ్వుచు) పాపము నీకుఁగూడ సరోజినినిఁ దక్షణమే పెండ్లిచేసుకొనవలయు ననియున్నది కాఁబోలు. మీయన్న పెండ్లిసమయము నందు నీకు విచారముగానే యుండును.

గీ. గాఢమోహంబుచే తవి ♦ కారహృదయుఁ
డైన నీ పెట్లు చేసెద ♦ వన్న పెండ్లి

వారలిరువురు జేరి వి♦వాహ వేది
మీదఁగూర్చుండనీకు స♦మ్మోదమగునె?

ప్రభా-నాకసూయ యనుకొంటివా యేమి?

సరో-కాదు కాదు. నీకుఁబెండ్లి కా లేదనువిచారము.

ప్రభా-ఇప్పుడు దానికివిచారించి యేమిసేయను?

సరో-నన్నుఁబెండ్లియాడుము. నేను సరోజినినేగదా.

ప్రభా-(తనలో) అన్నా! ఈపురుషుని సరోజినియనిపిల్చుట కంగీకరించు టవలన నిప్పుడుకష్టముసంభవించినదే. (ప్రకాశముగా) అలీకసరోజినీ! నీవుచెప్పినమాట బాగున్నదా?

చ. పురుషునినిన్నుఁజూపియిది♦ముద్దియ, నేనువరించితిన్ వధూ
వరులము మేముగూడనువి♦వాహముకాఁగఁదలంతుమంచునే
వరుసవచించువాఁడను స♦భాసదులందఱుకేళిసేయరో!
విరసుఁగాఁగణింపరొకో!♦వెంగలినంచుఁదలంపరోననున్.

సరో-(గంభీరముగా) ప్రభాకరా? గట్టివాఁడవే! మసిపూసిమారేడు కాయచేసితివే! నన్నిదివరకేగాంధర్వవిధిగాఁ బెండ్లియాడ లేదా? నీయుంగరము నాయొద్ద లేదా? ఇప్పుడుపదిమందిలో నన్ను భార్యయని చెప్పుటకుఁ గష్టముతోఁచెనా యేమి?

ప్రభా-నామాటయెట్లున్నను బురుషుఁడవైన నీవింకొకపురుషుని నన్ను భర్తయని చెప్పుటకు సభాస్థలమున నీకుసిగ్గుగాదా ? ఇంతమాత్రమాలోచింపవేమి? అనుకొనినంతమాత్రమున మనమిరువురము భార్యాభర్తలమగుదుమా?

గీ. తిండిఁదినకుండమనసులోఁ♦దింటిననుచుఁ
దలఁచియెన్నాళ్ళుజీవింపఁ♦గలఁడుమనుజుఁ
డట్లెనినునాసరోజిని♦యంచునెంత
కాలమిట్లులనోర్వంగఁ♦గలనుఁజెపుము.

సరో-(తనలో) నాకును నీరహస్యవృత్తికష్టముగానేయున్నది. నేనును రేపేబయలుపడెదను. (ప్రకాశముగా) ప్రభాకరా? నీవన్నదియా

లోచించుకొనఁగా సత్యముగా నెతోఁచినది. ఇంక నేనును నిన్ను వృథాసంభాషణముల నాయాస పెట్టఁదలఁచుకొనలేదు.

గీ. ఎఱుఁగుదును నిన్ను సద్గుణా ♦ కరుఁడవనుచు
శ్రమము నేనికఁ గూర్పంగఁ ♦ జాలనీకు
నీదు ప్రాణేశ్వరి సరోజి ♦ నీలతాంగిఁ
దెచ్చి పెండ్లియొనర్తుఁ గాసం ♦ తృప్తినెల్లి.

ప్రభా-(హర్షముతో) మిత్రమా ! ఆమె యెక్కడనున్నదో నీకుఁ దెలియునా? నీ వామెను రేపటికిఁ దీసుకొని రాఁగలవా ? ఏమి సాహసము ?

సరో-రేపు మాత్తువు గాక.

గీ. చిన్నతనమున శుశ్రూషఁ ♦ జేసి యొక్క
గురునిఁ బడసితి నతఁడిచ్చె ♦ వరము లెన్నొ
కానఁ గాలత్రయస్థితి ♦ కనులఁ గట్టి
నట్లె యుండును నాకు న ♦ త్యంబు జువ్వె

అదియునుగాక నా పినతండ్రియు మంత్రశాస్త్రవేత్త. ఆయనయుఁ గొన్ని రహస్యంబులు నాకుపదేశించె. కావున నీ సరోజిని యెక్కడనున్నదో యేమి చేయుచున్నదో యిప్పుడు నేను జూచుచున్నాను. అదృశ్యాకారమునఁ బోయి హనుమంతుఁడు సంజీవినిబలె నీ ప్రదేశమునకు నిరపాయముగా నీ సరోజిని దెల్లవారువరకుఁ దెచ్చియుంచెదను. నీవును నీ యన్నతోఁ గూడఁ బెండ్లిప్రయత్నమున నుండుము.

ప్రభా-మిత్రమా ! నేను నిన్నుఁ బెండ్లియాడనంటినని యిట్లు పరిహాసము చేయుచుంటివా? లేక నీవన్నది సత్యముగా జరగునా? నాకంత గా నమ్మకము లేదు.

సరో-ఉండని మాట సత్యమే. అమానుషములును నదృశ్యములును నశ్రుతములును నీ కాలమున నెవ్వరు విశ్వసింతురు ? నీవు మాత్ర మీ విషయమున సందేహింపకుము.

ప్రభా-(తనలో) ఇది సత్యమే యయిన యెడల నీతఁడు నా పాలిటి దైవముగా

నిస్నేహితమాత్రుఁడా? నాపుణ్యమెట్లుండునోచూచెదను. (ప్రకాశముగా) సందేహింపను. నీప్రసాదమునకయి నిరీక్షించుచుందును.

[అంతటసానందతో నానందుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]-

సరో-ఆనందా? నిన్ను సానందవలచినదా?

ఆనం-ఓయయ్యా! ఇటునటుచెప్పక నన్ను బాధించుచున్నది. కట్టువిఱుగదు- పాముచావదు.

సరో-ఇఁకముందేమిసేయుదువు?

ఆనం-ఇదివరకెట్లోయట్లే.

గీ. భాండములునిండెనాదుఃఖ ♦ బాష్పములకుఁ
గాలెనిండులునిట్టూర్పు ♦ గములచేత
నిదియెనేనేర్చుకొన్నట్టి ♦ చదువుమోహ
పాఠశాలనుగడకేమి ♦ ఫలమొగాని.

సరో-సానందా? నిన్ను మోహించియున్నాళ్లాశ్రయించిన యానందుని కిదియేనాఫలితము ? ఇంతకన్న గొప్పవాని నెవరినయినవరించితివా యేమి?

సానం-ఇంకెవరిని- మిమ్ములనే?

సరో-నన్ను వరించితివా?

సానం-అవును.

సరో-నేనునిన్నుఁగోరలేదే? నాకెందుకు?

సానం-ఇప్పుడుకోరవచ్చును. కాలదోషముపట్టలేదు.

సరో-ఏకారణముచేతనైననేను నిన్నుఁబెండ్లియాడుటకు వీలులేకున్నచో నానందుని పెండ్లియాడెదవా?

సానం-అంతవీలులేకున్న నట్టులేచేసెదను. కారణముచెప్పుఁడు.

ఆనం-పరమసంతోషము. ఓయయ్యా! త్వరఁగాఁజెప్పుఁడు.

సరో-సానందా! నీకారణముతృప్తిగానున్న నంగీకరింతువుగాని దానిని

రేపుచెప్పెదను. నీవన్న మాటకు బద్ధురాలవుకమ్ము రేపునీపెండ్లి కూడనిచట నేజరుగును.

సానం-నాపెండ్లికిప్పుడింతతొందర యేమి?

సరో-రేపుమంచిముహూర్తము. మనప్రభాకరసరోజినులకును గమలినీ కలహంసులకునుగూడ గీర్వాణవర్మమహారాజుగారి సమక్షమునఁ బెండ్లిజరుగును. కావున నీవుసిద్ధముగానుండుము.

సానం-మంచిదియట్లులే.

సరో-(రహస్యముగా నానందునితో) రేపుపెండ్లికొడుకువై సిద్ధముగా నుండుము. (ప్రకాశముగా) ఇఁకమీరుబోవచ్చును.

సానం-
ఆనం- } చిత్తము (అని పోవుచున్నారు).

సరో-ప్రభాకరా! మనమునుఁబోవుదము రమ్ము.

(అని ప్రభాకరునితోనిష్క్రమించుచున్నది).

రంగము 2 - అరణ్యామందలి సరోజినీగృహము.

(కమలిని ప్రవేశించుచున్నది).

కమ.(తనలో) అన్నా! మన్మథమాయ! మేమిరువురమును నీవనముఁజేరినది వివాహములనిమిత్తమా! దైవికముగా నేనాకలహంసునిఁ గాంచినప్పటినుండియు నాకాతనిపైమోహమంకురించి మనస్సునకువికారము కలిగించెను. మాచెల్లెలుసరోజిని ప్రభాకరునిమోహించినట్లే నేనుఁగలహంసుని మోహించితిని. ఆతఁడును ప్రభాకరునితోఁబాటు భాగ్యవంతుఁడేగదా! వెనుకటివతెఁగాక యిప్పుడు సజ్జనుఁడయ్యెనుగదా! శౌర్యమునకా చూచుకొందము. రూపమునఁజక్కనివాఁడే. మఱియు,

గీ. అక్కచెల్లెండ్రమిరువుర ♦ మొక్కమొగిని
నన్నదమ్ములఁబెండ్లాడ ♦ నబ్బెమాకుఁ
బరమసంతోషమయ్యె నే ♦ ర్పాటువలనఁ
గలిసియుందుము పెండ్లైన ♦ గాని మేము.

(అంతసరోజిని ప్రవేశించుచున్నది).

సరో-అక్కా! కమలినీ! నీముఖమిప్పుడు మిక్కిలి వికాసముగనున్న దే?

కమ-(నవ్వుచు) అట్టులా! నీదిలేదో? ఎక్కడకుఁబోయితివి ? ఏమివిశేషములు?

సరో.(సంతోషముతో) శుభములపయి శుభములు దొరలుచున్నవి.

కమ-ఎట్లు ?

సరో-నీకుఁదెలియదా? మనకిరువురకును రేపే ప్రభాకరకలహంసులతోఁ బెండ్లిజరుగును.

కమ-(వికాసముతో) రేపేనా?

సరో-రేపే- సర్వమునాయత్తమయిన్నది. నీవుశృంగారించుకొని సిద్ధముగానుండుము.

కమ-(సంతోషముతో) సోదరీ? రేపునీపురుషవేషముమార్చి నాసరోజినివయ్యెదవా?

గీ. ఎంతగ్రంథంబునడపితి ♦ వీయపూర్వ
వేషమునసీవుదీనిని ♦ విడిచియింక
నైజకాంతాకృతినినాస ♦ రోజినివిగ
మాకెదవుగాదె రేపుక ♦ న్పండువుగను.

సరో-నీకుసంతోషమయిననాకుఁజాలును. ఇంతవరకును నేనుప్రభాకరునికి మగవానినను నమ్మకముకలిగించితిని. మఱియునేనుమాంత్రికుఁడననియు నామంత్రబలముచేత సరోజినిని రేపటి యుదయమునకుఁ దీసుకొనివచ్చెదననియు నమ్మించివచ్చితిని.

కమ-నీ వెంతకయినఁదగుదువు.

సరో-రేపుమనతోఁగూడ నానందసానందలకుఁగూడఁ బెండ్లి.

కమ. పోనీపాపము-చాలసంతోషము.

సరో-అన్నిటికన్నసంతోషమీ పెండ్లిండ్లుమూడును మాతండ్రిగారి సమక్షమునజరగును. హాతండ్రీ!

గీ. నిన్నుఁజూచునదృష్టంబు • నేటికబ్బె
దైవకృపచేతఁ; బండెమా • తపములన్ని
వనమునందున్నఁగాని భ • వత్సమక్షు
మందెశుభములుజరగు భా • గ్యంబుకలిగె.

కమ-సోదరీ! నిజమే. రేపుమనకు మహాభ్యుదయముసుమా. కానినాన్న నుఁజూచినమనకు సిగ్గగునేమో.

సరో-నీవన్నదినిజమే. అయిననేమిచేయవచ్చును. తరువాత నాయనకుఁ గూడసంతోషముతప్పక కలుగునుగద. ఇఁకమనముచేయవలసిన పనులు చాలనున్నవి. పోదమురమ్ము.

(అనికమలినితో నిష్క్రమించుచున్నది).

రంగము 3 - ఇంకొకయరణ్యభాగము.

[కీర్తివర్మ, సూక్ష్మబుద్ధి సులోచనుఁడు మొదలగువారునుఁ ప్రభాకరకలహంసులును ప్రవేశించుచున్నారు].

కీర్తి-ప్రభాకరా!

చ. పురుషుఁడెవండొనాదుహిత • ముద్దులగుమ్మసరోజినిసీ భవ
త్పురముగనే డెచేయునని • పల్కితివానుడులెల్లనాకున
చ్చెరువుఘటింపఁజేసెనది • చెల్లునెసత్యమెయంచునో ప్రభా
కర! మనినాకుసందియము • గల్గెసరోజిని యెట్లువచ్చెడిన్?

ప్రభా—దేవా!

గీ. అతనియుక్తులకేనెదు • రాడలేమి
నమ్మెనప్పటికిని నామ • నంబుగూడఁ
బిదపసందేహభయములు • బెనగొనంగ
నిప్పుడునిరాశఁబొందునా • హృదయమరయ.

సూక్ష్మ-ప్రభో! నిజముగానాతఁడు మంత్రవేత్తయేయయిన తప్పక సరోజినినిఁదెచ్చును.

కీర్తి-అన్నా! సరోజినియేమి! వచ్చుటయేమి? అంత భాగ్యమీకన్నులకేనా?

గీ. స్వప్నమునన్నినా ముద్దు ♦ పట్టిఁజూచి
సంతసించితి నంతయే ♦ సంతసంబు
నాభవంబున కింకన ♦ న్యాయముగను
నిట్టి పేరాసఁబొందంగ ♦ నేలమనకు!

ప్రభా-దేవా ! కొంచెము నిదానింతము. ఆతఁడు తీసుకొని రాకున్నచో మీపుత్రిక యీభూలోకమున జీవించియుండిన,

క. వనజాక్షు ఫాలనేత్రులు
పెనురోషత నడ్డమైన ♦ విజయుం బోలెన్
ఘన బాహుబలము నెరపుచుఁ
గొని తెత్తును మీయనుంగుఁ ♦ గూతుని చటుకున్.

కీర్తి-సంతోషము.

(అంతఁ బురుష వేషముతో సరోజినియు నానంద సానందలునుఁ ప్రవేశించుచున్నారు).

సరో-చ. చనిచనిమంత్రపాటవవ ♦ శంబున సూక్ష్మశరీర భారినై
యనిలజుఁడా మహీజనటు ♦ లారసి కానలనో ప్రభాకరా!
యనిపలవించు దానిజన ♦ కా! నను బ్రోవనె కీర్తివర్మ! యం
చునువిలపించు దానినఁటుఁ ♦ జూచి సరోజినిఁ దెచ్చితింగదా!

(అని కీర్తివర్మ దగ్గఱకుఁ బోయి) మహారాజా! నమస్కారము. (అని మ్రొక్కుచున్నాఁడు).

కీర్తి-చిరాయురస్తు- ప్రభాకరా ? ఈతఁడేనా నీవు చెప్పినపురుషుఁడు. సరోజినినిఁ దెచ్చితిననుచున్నాఁడే.

గీ. కర్ణపర్వంబు నర్చెసం ♦ పూర్ణదక్షుఁ
డీమహామాంత్రికుఁడు వంద ♦ నీయుఁడయ్యె
యేమొయనుకొంటి నేఁడొల్లె ♦ నెట్టిపుట్టి
నేమిపామున్న దోమన ♦ కెట్లు తెలియు.

ఓయయ్యా? విశ్రమింపుఁడు. నా సరోజిని యెక్కడనున్నది. నామనస్సు నసంతోషము పొందుచున్నది.

సరో-దేవా ? ఇచ్చటసమీపముననేయున్నది. ఇట్టిసమయమున మీకు
సంతోషముపొంగుటంత యాశ్చర్యముకాదు.

గీ. ఆమెఁజూడంగమీకెంత ♦ హర్షదంబొ
యంతకినుమడిగలైను ♦ నామొకచట
నావృతనదూడఁజూడంగ ♦ నాత్రపడెడు
కరణినదితల్లిఁజేరంగ ♦ గంతులిడదె?

కీర్తి-సత్యమువచించినావు.

సరో-మన్నింతురేని నాదొక్కమనవిగలదు.

కీర్తి-సెలవిమ్ము.

సరో-గీ. ఆసరోజినిఁదెచ్చిమీ ♦ కప్పగింప
భార్యగానిత్తురేయాప్ర ♦ భాకరునకు?

కీర్తి-ఆమెఁగనుపుణ్యాత్ముల ♦ కబ్బునేని
నేనుఁద్రికరణశుద్ధిగా ♦ నిచ్చువాఁడ.

సరో-దీనికిఁదప్పఁగూడదు. ఓప్రభాకరా?

గీ. ఆసరోజినిఁదెచ్చినీ ♦ కప్పగింపఁ
బ్రాణములతోడుగాఁగఁజే ♦ పట్టఁగలవె?

ప్రభా- అంత భాగ్యంబునాకిఁట ♦ నమరునేనిఁ
దరుణినాప్రాణమంచునీ ♦ వెఱుఁగవృక్కొ.

సరో-మంచిది. సానందా!

గీ. నాకునిష్టంబుగల్గిన ♦ నన్నుఁబెండ్లి
యాడెదవుగాదె సంతోష ♦ మలవడంగ

సానం-నిశ్చయముగా.

సరో- కాకయుండినానందుఁ ♦ జేకొనంగ
సంతసముగాదెనీకుని ♦ స్సంశయముగ.

సానం-ఇంక వేఱుగతియేమి?

సరో-మంచిది. ఆనందా? నీకామెనుఁ బెండ్లియాడుటకిష్టమేగదా?

ఆనం-సరిసరి. ఒకవేళమృత్యుదేవత నాకొఱకయి వేచియున్నను నీమెను బెండ్లాడి మరి బోవలయుననియున్నది.

సరో-సంతోషము. ఓమహానుభావులారా! సానందా? మీరందరు మీ రన్నమాటలఁ బ్రమాణవచనంబులుగా భావించిసిద్ధముగానుండుఁడు. మీసందేహములన్నియుఁ దీర్చుటకయి నేనిదెపోవుచున్నాను. (అనిపోవుచున్నది).

కీర్తి-ప్రభాకరా? ఏమియీపురుషునిమహిమానుభావములు? అయినను.

గీ. ఆతనినిఁగాంచినప్పుడా ♦ స్వప్నంబునందు
నాసరోజినిముఖలక్ష ♦ ణములఁగంటి
నేమిచిత్రంబొగానిమ ♦ దీయహృదయ
భూమియీప్సితసస్యాళిఁ ♦ బొదలుచుండె.

ప్రభా—దేవా?

ఉ. ఈలలితాస్యనిన్ దొలుత ♦ నేసడవిన్ గనినప్డు మోమునన్
గ్రాలెడులక్షణంబులనుఁ ♦ గాంచిసరోజినియన్న యంచుధీ
శాలియటంచు నెంచితిని ♦ జంబుగ; దా, వనవాసినంచునీ
బాలుఁడు నొక్కిపల్కఁగన ♦ బద్ధము కాదని నమ్మితిన్ మదిన్.

అంతియగాక తనపినతండ్రి గొప్పమాంత్రికుఁడనియు దాను దనయక్కతో బహుకాలమునుండి యీవనమందు వసించుచుంటిననియుఁ జెప్పుటచే నమ్మితిని.

కల-తమ్ముఁడా? వారిరువురు కమలినీ సరోజినులవలెనున్నారని నేనుఁ జెప్పియుండలేదా? కమలిని గొల్లపడఁతియంటివే.

ప్రభా-ఆపురుషవేషధారి నన్నట్లు నమ్మించినాఁడు

(అంతసరోజినీకమలినులు తమనిజాకృతులతోఁ బ్రవేశించుచున్నారు).

కీర్తి-(ఆశ్చర్యముతోఁ దనయాసనమునుండిలేచి) ఆహా ? యేమి యీ మాయాప్రపంచము. అదిగో నాపుణ్యధనము. సరోజినియదిగో ? కమలినియదిగో? నేడుగదా నాకుసుదినము.

సీ. ప్రాగ్జన్మకృతకర్మ ♦ పరిపాకపుణ్యాసు
ధాంబుధిజనితక ♦ ల్పాగమనఁగ
సత్కులీనసుధాబ్ధి ♦ జనితసంపత్కళా
లాలితశ్రీమహా ♦ లక్ష్మియనఁగ
నలఘుతరాభీల ♦ యాతనాగాఢాంధ
కారహరణదీప ♦ కళికయనఁగ
వనవాసకృతమహా ♦ ఘనమౌనికవినీత
పరమేశనుతితపః ♦ ఫలమనంగ

గీ. నంబుదోద్గతశంపాస ♦ రంబనంగఁ
గట్టెదుటఁ గ్రాలుచున్నది ♦ కలితచలిత
సలలితామోదవిశదభా ♦ స్వరసురూప
వైఖరినినాసరోజినీ ♦ భాగ్యమిచట.

(అనిసరోజినిఁజేరి) మద్వంశాబ్ధిరత్నమా! సరోజినీ! హానాతల్లీ? యెన్నాళ్ళకుఁగనఁబడితివి? నేనునీకుజ్ఞాపకముంటినా? అమ్మా? నిన్నొక్కసారి స్పృశింపనిమ్ము (అని తనదక్షిణహస్తముతో నామెవీపు నిమురుచు).

గీ. నీతనుస్పర్శనసుఖమున ♦ నెమ్మినాదు
హృదయదుఃఖాగ్ని చల్లారె ♦ నింతవఱకు
మరలఁగాంచితిమత్పుణ్య ♦ మహిమవలన
నిన్ను మృతజీవతుల్యగా ♦ నెన్న దాని.

సరో-(పాదములకు మ్రొక్కుచు) మీయుత్సంగతలము వీడినదనుక బెక్కుకష్టములఁబడితిని.

గీ. నన్ను మీకెడఁ బాపుచు ♦ నాపితృవ్యుఁ
డవలఁ జెఱసాలఁ బెట్టినాఁ ♦ డకట; కుంద
కుజమునజనించుసుమమునుఁ ♦ గోసియవల
వేనలినిఁ గ్రుచ్చియాలయించు ♦ చానపోలె.

అవలనన్ను రాజద్రోహురాలగాభావించి దేశబహిష్కరణమొనర్చె. నాప్రాణమగు నీకమలిని నన్నువీడలేక తోడునీడయయ్యె. తరువాతసంగతి నెమ్మదిమీఁద మనవిచేసెదను.

కీర్తి-కల్యాణమస్తు. కమలినీ? నాకన్నకూతుసరోజినికంటె నీవేమెక్కుడుదానవుసుమా. (అనిచేరఁదీసి).

గీ. తోడునీడగనీవునుఁ ♦ గూడనుంట
బొందిలోనిల్చెజీవమిా ♦ సుందరికినిఁ
గాకయుండిననేనెట్లు ♦ గాంతునీమొఁ
గానినీవెక్కుడాత్మజ ♦ కన్ననాకు.

కమ-(వందనముఁజేయుచు) తండ్రీ? యిందులోనెక్కువతక్కువలేమియున్నవి. మేమిద్దరమునుమిాకుఁ బుత్రికలమే.

కీర్తి-కల్యాణమస్తు- సరోజినీ నిన్నుఁగొనివచ్చినయామహాపురుషుఁడెటనున్నాఁడు. ఆతఁడురాలేదే?

సరో-(శిరమువంచుచున్నది).

కీర్తి-(సంశయముతో) అదియేమి?

కమ-నాయనా? క్షమింతురేని మనవిచేసెద.

కీర్తి-అమ్మలారా? క్షమించుటకు మిారొనరించినయపరాధమేమి?

కమ-చ. అమలయశఃప్రకాశ! వినుఁ ♦ డయ్య! సరోజినిదేశకాలపా
త్రముగఁబురంబువీడుతఱిఁ ♦ దాల్చెనుఁబూరుషవేషమట్టులన్
గమలినిపేరుమానియిఁటుఁ ♦ గాంచితిఁబుష్కరిణీసమాఖ్యనే
నిమ్మముఁగనట్టిమావయిన ♦ నేరములన్ క్షమియించికావరే?

కీర్తి-(సంతోషముతో) ఆహా ! సరోజినీ ! యెంతశ్లాఘ్యమయినపనిచేసితివి.

మ. అనుమానించితినిన్నుఁజూడఁగనెక ♦ న్యారత్నమా?ముందెయీ
వనమందున్నికటంబునన్ మెలఁగుని ♦ ర్భాగ్యుండునీతండ్రినిన్
గనులారంగనసిగ్గుచెందితె?మహా ♦ కష్టంబులంబొందితో
యనుగుంగూతుర!నిన్నుఁగూర్చియిఁకనే ♦ మందున్ విధిన్నిర్దయున్.

ప్రభా-(తనలో) ఆహా? సరోజిని నన్నుమోసపుచ్చెనే ? ఈమెయెంత చమత్కారిణి? మాయన్నవచించినదిసత్యమే. మోహాంధతచేఁగని పెట్టలేకపోయితిని.

చ. పురుషుఁడటంచు నమ్మితిని ♦ బుద్ధిచలించె సరోజినీసతీ
గురుతరయుక్తివాక్యముల ♦ కుఁ బదులాడఁగ లేమినక్కటా
పరువము వీడి బేలనయి ♦ పల్కినపల్కులకింక మీఁదసుం
దరి యొకసక్కెముల్ నెఱప ♦ నా హృదిచిన్న తనంబుఁ బొందదే?

సరో-(సిగ్గుతో) నేనుఁ జేసినయపరాధముల కన్నింటికి నేని దేయొక్క మ్రొక్కుగా మ్రొక్కుచున్న దాన.

కీర్తి-నీవు చేసిన యపరాధ మేమియును లేదు. అంతియగాక యీపురుషవేషమున నిష్కల్మషముగా నీసతీత్వము కాపాడుకొంటివి.

(అంతఁ దెరలోఁ బలుఁగలకలము).

చ. సురుచిరమూర్తి? శుభ్రగుణ ♦ శోభిత? యోఘనకీర్తివర్య? యిం
దిరలు సరోజినీకమలి ♦ నీతరుణీమణులారయఁ బ్రభా
కరకలహంసులాహరిని ♦ కాంతులువారికి వారినిచ్చి నీ
స్థిరతర రాజ్యసంపదలఁ ♦ జెందెదవింద్రదయా ప్రకటాకృతిన్.

మేమశ్వినీదేవతలము. మమ్ము దేవేంద్రుఁడు పనుపఁగా నిటవచ్చినారము. నీకు శుభమగుఁగాక. మేము పోవుచున్నాము.

కీర్తి-ఓహో? మహేంద్రుఁ డనన్ను ననుగ్రహించినాఁడా? వారి ప్రసాదము లంఘ్యనీయమై లభించును. ఓయశ్వినీదేవతలారా? నమస్కారము. దేవేంద్రాజ్ఞాప్రకారమీ కన్యామణులకు వివాహము చేసెదను. సరోజినీకమలినులారా? మిమ్మిరువురను న్ప్రభాకరకలహంసులకు వరుసగా నిచ్చి యిఁట వివాహ మొనర్చెద.

సరో, } మీ యనుగ్రహమే మాప్రసాదము.
కమ, }

కీర్తి--సానందా! ఇఁక నీవు తప్పక యానందునిఁ బెండ్లియాడవలసినదే.

సానం--చిత్తము.

కీర్తి--అట్లయిన సరియే. మీరిఁక జాగు చేయక మీ కేర్పఱుపఁబడిన వివాహవేదికలపై గూర్చుండుఁడు. ప్రభాకర కలహంసులారా! మీరు గూడ నట్లు సేయుఁడు.

(వధూవరులందఱు నట్లు జేయుచున్నారు).

కీర్తి—(తనలోవిచారముతో)

చం. ఘనతరరాజ్యసంపదలఁ ♦ గ్రాలి మహోన్నతవృత్తినుండు నే
ననుఁగుఁగుమారికిన్ గడకు ♦ నందముచందములేక బీదయౌ
జనునిబలెన్ మహోత్సవము ♦ సర్వముశూన్యము సేసియక్కటా!
వనమునవూఱుమూలనువి ♦ వాహముఁ జేసెదఁగాలవక్రతన్.

ఇఁక వగచిన ఫలమేమి? వధూవరులు గాఢానురాగబద్ధులై సంతోషముఖులై విలసిల్లుచున్నారుగదా. మనము విచారింపఁగూడదు. (ప్రకాశముగా) సూక్ష్మబుద్ధీ! నీవునాతో వెనుక సామగానము వచ్చునంటివి గదా? ఇఁట నీవే వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడవు వేదికలకడకుఁబోయి వైదికకర్మము నెఱపుము.

సూక్ష్మ—చిత్తము (అనిపోయి యట్లులనేచేసి) దేవా! సర్వముసంపూర్తి యయినది. ఇఁకవారు తలఁబ్రాలు పోసుకొనవచ్చును. మీరాశీర్వదింపవచ్చును.

కీర్తి—సంతోషము. రాజచిహ్నములేవియు లేకపోయిననుఁదండులాభావమైన యీఘోరారణ్యమునందుఁ దలఁబ్రాలుగా మంచిముత్యములు మాత్రములభించినవి. మీరాముక్తాఫలములఁ దలఁబ్రాలుగాఁ జేసికొనుఁడు. (అట్లుచేయఁగాఁ జూచియానందించి) నేనిప్పుడపారానంద పారావారనిర్మగ్నుఁడనైతిని.

గీ. వధువుమీకీర్తియిట్టులె ♦ పరిఢవిల్లు
నసెడుగతివరుపైని ము ♦ త్యములఁబోయు
వరుఁడునీవిట్టిసుతులనుఁ ♦ బడసెదంచుఁ
బల్కుగతిము త్తెపున్ సేసఁ ♦ బ్రాలుజల్లు.

ఇఁకఁజాలును. వధూవరులందఱు మాకందఱకు వేర్వేఱుగ నమస్కరింపుఁడు. (వధూవరు లట్లుజేయుచున్నారు.)

కీర్తి—(దంపతులను స్పృశించుచు.)

కం. చిరకాలమిట్టులవధూ
వరులయిశాశ్వతసుకీర్తి ♦ వరలుచుశోభా
కరులయిసంతానంబునఁ
గరమరుదుగఁగాంచుఁడీసు ♦ ఖంబునమనుఁడీ!

(అనిసరోజినీ ప్రభాకరులనుగమలినీకలహంసులను దీవించి) స్నానం దానందులుగూడఁ జిరకాలముజీవించి పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి గనెదరుగాక (యని యాశీర్వదించుచున్నాఁడు.)

సూత్ర—(నమస్కారములనందుకొని)

గీ. పెద్దకాలంబుజీవించి ♦ పిన్నపెద్ద
తనములారసియనురాగ ♦ వనధిమునిఁగి
కలిసిమెలఁగుచుసంతాన ♦ ఫలములంది
మమ్ముబోటులదయఁబ్రోచి ♦ మనెడుఁగాత.

(అనియాశీర్వదించుచున్నాఁడు.)

సులో—(వందనములఁగొని) శశ్వత్సౌభాగ్యమస్తు సుపుత్రావాప్తిరస్తు. (అనిదీవించుచున్నాఁడు.)

కీర్తి—కమలినీ సరోజినులారా! మీకిట్లుఘోరారణ్యమున వివాహము జేయవలసి వచ్చినందులకు నేనే పరితపించుచున్నాను. మనదినములు బాగుండిన స్వల్పకాలములోనే సౌఖ్యములనుభవింతురుగాక.

(అంతఁగళానిధి ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

కళా—కీర్తివర్మ మహారాజా! నమస్కారము.

కీర్తి—(సంభ్రమముతో) అయ్యా! మీరెవరు.

కళా—దేవా!

గీ. కీలితేజంబుచేనొప్పి ♦ కీర్తిశేషుఁ
డైనధృతకీర్తిపుత్రుఁడ ♦ నయ్యనేను
నాదుపేరుకళానిధి ♦ మోదమయ్యె
నేఁభవద్దర్శనఫలంబు ♦ సిద్ధముగనుట.

కీర్తి—ఓహో! నీవుధృతకీర్తిద్వితీయపుత్రుఁడవా! నీకుస్వాగతము. నాయనా! మంచిసమయమునకు వచ్చితివి. (అనిప్రభాకర కలహంసులనుజూపి) వీరి నిర్వురనెఱుఁగుదువా?

కళా—(పరికించిచూచి సంతోషముతో అయ్యా యిప్పుడుగుఱుతు పట్టుచున్నాను.

గీ. అతఁడు నాయన్న కలహంసుఁ ♦ డతఁడునాదు
తమ్ముఁడు ప్రభాకరాభిఖ్యుఁ ♦ దనరువాఁడు
భవముపావనమయ్యెనీ ♦ వనమునందు
నన్నదమ్ములఁజూచు భా ♦ గ్యంబువలన.

(అనిసోదరుల నాలింగనము చేసుకొనుచున్నాఁడు.)

కీర్తి—నీభాగ్యమంతయేకాదు. నాముద్దుకూతు సరోజినిని మీతమ్ముఁడు ప్రభాకరునికిని ధనవర్మకూతురు కమలినిని మీయన్న కలహంసునికినిచ్చి యిప్పుడే వివాహము చేసితిని. అట్టిశుభ సమయమున నీవు రాఁదటస్థించినది.

కళా— పరమసంతోషము. (నవ్వుచు) మేమిప్పుడు రాజబంధువులమైతిమి

ప్రభా—అన్నయ్యా! కళానిధీ! నీక్షేమము దెలియక పెక్కుసంవత్సరములు విచారించితిని. ఇన్నాళ్లకు నీదర్శనమిచ్చి యానందాబ్ధిలో నోలలాడించితివి.

కళా—విద్యా వ్యాసంగమున వారణాసిలో నివసించుచుంటిని. ఈ నాటికి మనమొండొరులఁ జూడవలసియున్నది.

కల—కళానిధీ! నీక్షేమవార్త తెలియక చాలమనస్తాపముఁ జెందితిని. నేటికి నిన్నుఁ గన్నులారఁజూచి యానందించుచున్నాను.

కళా—అగ్రజా! మిమ్ముఁజూడ నాకుసంతోషముగానున్నది.

కీర్తి—కళానిధీ! యిప్పుడిట కేలవచ్చితివి?

కళా—దేవరతో నొకశుభవార్తని వేదింపవచ్చితిని.

కీర్తి—నాతోడనా? ఏమిదోూ చెప్పుము.

కళా...దేవా! తమదర్శనముగోరి ధనవర్మప్రభువీ వనమునకు వచ్చి యున్నాఁడు.

కీర్తి...(ఉలికిపడి) ఏమీ! ధనవర్మా! ఇక్కడకా! నన్నుఁజూచుటకా! పొరపడుచున్నావు. చూచుటకుఁగాదు చంపుటకుఁగాఁబోలు.

కళా.-హరిహరీ అట్టితంత్రమునకు నేనుఁబూనుకొనుదునా?

కీర్తి-నీవుపూనుకొనెదవని నాయుద్దేశముకాదు.

గీ. వల్కలాజినములఁదాల్చి ♦ వనమునందుఁ
కందమూలఫలంబులె ♦ విందుగాఁగ
నెనఁగునేనేడ! దర్శనం ♦ బేడ! తనకుఁ
బ్రాభవప్రాపేతునకుధన ♦ వర్మకిచట.

దీనిలో నేదియోమాయయున్నది ఆతనిమాటలు విశ్వాసార్హము లుగావు.

కళా-పితృసమానా! కాదు. ఆతనికిఁ బశ్చాత్తాపమంకురించివచ్చినాఁడు. నామనవి వినుఁడు.

కీర్తి-పోనీ! చెప్పుము. వినుటవలనఁదప్పేమి?

కళా-మహాశూరులును సజ్జనులును దినదినమును నీమహారణ్యమునకు భవద్దర్శనార్థము వచ్చుటవినుచున్నాఁడు.

కీర్తి-అయిననేమి? దానివలన నాతనికేమిభయము?

కళా-ఏలభయమునిదానముకాదు?వారందఱుమీతోఁగలసి యెక్కుడిగ దండెత్తుదురని భయముతోఁచినట్లున్నది. పిదపఁ బౌరులందఱు గూడ నాతనిచే రాజద్రోహులనిపించుకొనిరి.

కీర్తి-వానిపైదండెత్తుట కావంతయైన నాకభిప్రాయములేదు. నీవా మాటగట్టిగాఁ జెప్పవచ్చును. పౌరులందఱు రాజద్రోహులేనా? అయ్యో! యెంతమాటవింటిని?

గీ. ద్రోహిరాజైచుఁబ్రబలంగ ♦ దొడ్డప్రజలు
వానికినిద్రోహులట్లుగ ♦ నప్పటకుంద్రె?

తిక్తమయిజిహ్వాయుండంగఁదీయఫలము
లునురుచికిఁదిక్తమయిదాని♦కొనరలేదె?

కళా-మఱియు నాతనికుమారుఁడౌ కమలిని వెడలిపోయినందుకుఁగూడ నాతఁడు చాలఖిన్నుఁడయియున్నాఁడు.

కీర్తి-అదినిజమే కావచ్చునుగాని యామెయిచట సురక్షితముగా నున్నదనియు వివాహముగూడ నయ్యెననియు నీవుచెప్పవచ్చును. నాపరోజినిని వెడలఁగొట్టినందుల కాతనికేమియు విచారములే దుగద?

కళా-అదియును బెద్దవిచారము కలిగించినది. ఇపుడయిన్నియు నాలోచించుకొనియే మీరాజ్యము మీకొసంగి మీచాటుననీక జీవింపఁదలఁచుకొనియె. యీసందేశమెవ్వరిచేఁ బంపినను దాము విశ్వసింపరని క్రొత్తవాఁడనగు నన్నుఁబిలిపించి నాతోఁగూడవచ్చి తమముఖారవిందముఁజూడలేక యిచ్చటి కనతిదూరంబుననేయున్నాఁడు. సెలవయినఁగొనివచ్చెదను.

కీర్తి-(తనలో) అశ్వినీదేవతలు నారాజ్యము నాకులభించునని యింతకుఁబూర్వమే యశరీరవాణులయి ప్రసాదించిరిగదా! వారివాగ్దానప్రకారమాధనవర్మను బ్రేరేపించి పశ్చాత్తాపము గలిగించియుందురు. అట్లుగాక ధనవర్మయొకవేళ కృత్రిమబుద్ధితో వచ్చినను భయములేదు. నాకుఁదోడు ప్రభాకరుఁడున్నాఁడుగదా. (ప్రకాశముగా) కళానిధీ!

గీ. పరమశాత్రవుఁడయినను♦శరణమడుగ
దొరకినాఁడని బాధింప♦దొడ్డగుణమె?
మంచిమాటలఁబంపన♦మ్మఁదగుగాని
కానమాట్లాడెడనుదెమ్ము♦వానినిటకు.

కళా-చిత్తము సత్పురుషులకు మరియొకలాగెలతోఁచును యిదెపోయి కొనివచ్చెద. (అనిపోవుచున్నాఁడు).

కీర్తి-ప్రభాకరా! వింటివా యీయాశ్చర్యము. ధనవర్మకు మనఃపూర్వకముగాఁగలిగెనో లేక మాయోపేతమయినచర్యయో.

ప్రభా-రెండవదియేయని సందేహము.

కీర్తి-ఎందులకయిననుమంచిది. అతఁడువచ్చు నీలోపల నీకృపాణమును నొఱసిదీయుంచుకొని నాప్రక్కను నిలువఁబడియుండుము అమ్మలారా! మీరిరువురా చెట్లచాటునకుఁబొండు. అవసరమయిన చోఁ బిలిపించెదను.

ప్రభా-చిత్తము.

సరో-చిత్తము.

కమ-అట్లుచేసెదను. (తనలో) అయ్యో? మాతండ్రిధనవర్మ దయ్యమువలె వనములకుఁగూడవచ్చి వెంబడించుచున్నాఁడే. (అని తెల్లబోవుచున్నది).

(అంతట ధనవర్మతోఁగళానిధి ప్రవేశించుచున్నాఁడు).

ధన-(మేలిముసుఁగుతోఁదలవాల్చి) భాతృవరా? కీర్తివర్మప్రభో? నేను జేసిన మహాపాతకములన్నింటిని క్షమించి నన్నాదరింపఁగోరి నేనిదెయొక్కొక్కమొక్కుగా మ్రొక్కుచున్నాఁడను. క్షమించితివనువరకు మీపాదపద్మములువదలను.

(అనిపాదద్వయముపైఁబడి పట్టుకొనుచున్నాఁడు).

కీర్తి-(ధనవర్మనుస్పృశించి) తమ్ముడా? లెమ్ము.

ఉ. తప్పొటుచేసినాఁడవు వృ♦ థావెతఁగుందఁగ నేలతమ్ముఁడా?
యుప్పగిదిన్ ధరాతలము♦ నంతయునీవుగొనంగఁ జేయమే
ఒప్పుడునాకుఁగల్గెఁగను♦ మీవనమందుననిష్టదైవము
ముప్పొఁదొలంగఁ జేయుఁదప♦ మున్ బొనరించుచుహాయినుండెదన్.

ధన-పితృసమానా? నేను జేసిననేరము లినుకపాతరలు. సజ్జనులు మరియొకలాగున నెట్లుపలుకుదురు?

కీర్తి-అయిన నన్నిపుడేమిచేయుమందువు? లెమ్ము.

ధన-(లేవకయే) చిత్తగింపుఁడు.

చ. పరమకిరాతకుండబహు♦ పాపిఁగృతఘ్నుఁడ మూఢుఁడన్ సహోదరవనపావకుండనతి♦ దారుణకర్ముఁడనయిననేనుఁగా

వరమునఁ జేసినట్టిపలు ♦ పాపములన్ క్షమియించి రాజ్యపం
జరమును మీ భుజంబులనుఁ ♦ జయ్యన దాల్చి యనుగ్రహింపరే.

కీర్తి-(నవ్వుచు) తమ్ముఁడా! నాకా రాజ్యము? బాగున్నది.

గీ. వయసు ముదిరెను; రాజ్యంబు ♦ వదలి పోఁడఁ
దమ్మునకు నీకు; హాయిగాఁ ♦ దపము సలుపు
వాంఛ మయియున్న వాఁడనీ ♦ వనమునందు
నేల రాజ్యంబు ధనమదం ♦ బేల నాకు?

ధన-అట్టులయిన మీ పాదములు వదలను.

గీ. రాజు ననిపిల్చుకొనుట ధ ♦ ర్మంబు గాదు
ప్రజలు రంజింపరేనియు ♦ భ్రాతృవర్య
మీరు ప్రభువౌచు నఁటనుండఁ ♦ గోరి ప్రజలు
తల్లడిల్లుచు నున్నారు ♦ తథ్యమింత.

కీర్తి-(తనలో) ఇఁక నే నేమిచేయుదును. యెంతచెప్పినను లేవకున్నాఁడు ప్రజలందఱు కోరుచుండఁగా నే నేల పోవఁగూడదు. (ప్రకాశముగా) నీ కోరిక తీర్చుట యేనాకు శ్రేయము. అప్పుడు పొమ్మంటివి పోయితిని. ఇప్పుడు రమ్మనుచున్నావు. వచ్చెదను. ఇఁక లెమ్ము.

ధన-ధన్యోస్మి (అని లేచుచున్నాఁడు).

కీర్తి-ధనవర్మా! కాలవశముచేతను గర్మవశముచేతనుఁ బ్రాణులు సుఖదుఃఖములకుఁ బాత్రులగుదురు. గాని ప్రజలు పాదానకారణులగుచుందురు. నావిషయమున నీవును నంతయే. ఎందఱు మహారాజులకిట్లు వనవాసము ప్రాపించె? తిరిగి వారు సుఖింపలేదా?

ఇదియంతయుఁ గాలమహిమ భ్రాతృపరస్పరానురాగమింకఁ బడయఁగలము. దుఃఖింపకుము. అనవరతము మనము దుఃఖములనే పొందుచుందుమా. భగవంతుఁడు లేఁడా చూడుము.

ఉత్పలమాలిక.

శ్రీలలనామనోహరుఁడ ♦ శేషవిశేషకృపాంతరంగుఁడు
ద్వేలమహాశ్రితావనుఁడ ♦ భీష్టముతీర్పకయున్నె భక్తజీ

వాళికి నెన్ని యేండ్లుగడు ♦ నాతిన్ నిఁగూల్చి తపింపఁ జేసినన్
గాలముఁ రాకయున్న మన ♦ కార్యము లెట్లు ఫలీకృతంబులౌ
హాళి మెయిన్ మనోహరమ ♦ హావిభవాంచితపుణ్యమూర్తిన్ ధీ
శాలి నలావనీపతి, త్రి ♦ శంకసుతుండు రఘూద్వహుండు నే
వేళను దారపుత్రపితృ ♦ వీరులవీడక యుండి యక్కటా
కాలవశంబు చేఁదము సు ♦ ఖంబులఁ గోల్పడి కానకొక్కరై
యాలుల బిడ్డలన్ బితల ♦ నాప్తుల నాశ్రితులన్ ద్యజించి పా
ల్వాలక సంచరింపరె? హా ♦ ళాహళిఁ గుందరె? యెట్టకేలకున్
గోళుల మాన్పి వారలనుఁ ♦ గూర్పఁడె చక్రధరుండు భక్తగో
పాలకుఁ డాదిమూర్తిఁ దమ ♦ భార్యలతోఁ హితబంధుపాళితోఁ
గాలము మంచిదై చనఁగఁ ♦ గల్గు నయోచిత కార్యసిద్ధి; యా
లీలను నేటికబ్బె నవ ♦ లీలఁగ నీసుదినంబు తమ్ముఁడా!
పోలినయట్టులున్నె మన ♦ బుద్ధులు? తమ్ముఁడు నన్నయట్టులే
వేళను వీడకుండమవి ♦ వెఱ్ఱితలంపులఁ బూని స్నేహక
ల్లోలతరంగసంచయవి ♦ లోలమహాప్రమదాబ్ధి మున్గుచున్
దేలుచునున్న నీకటులు ♦ నీరసబుద్ధి జనింపఁ జేసెగా
కాలము; దానిమూలమునఁ ♦ గాదె ఘటించె బహుప్రయాసముల్
వ్యాళము వ్రాలెనన్గఱచెఁ; బాపము పండె; మదీయసౌఖ్యముల్
దూలె; నశించె రాజ్యగతి; ♦ తోడనె గల్గె వనప్రవాసమున్
జాలక యిద్దినాదుహిత, ♦ జారుసుమాంగి సరోజినీసతిన్
గూళతనానబందెనిడి ♦ గోడులఁ బెట్టినఁ దృప్తిలేక యా
భీలమృగాలవాలమగు ♦ పేరడవిన్ బడఁ జేసి యస్రముల్
నేల స్రవింప నాకమలి ♦ నీతరుణీమణితోడ రాఁగ నా
పాలికిఁ బంపె; నిట్టి పలు ♦ బాములఁ బెట్టెను నీదు పేరిటన్
గాలము; దానినేమనము ♦ కల్మషముం జుఁదలంపఁ గావలెన్
జాలుర! కాల! నీమహిమ ♦ చక్షువులం బడకుంటి కాని నీ
మేలము సాగునెక్కొ! కడు ♦ మొత్తనికత్తిని నొక్కవ్రేటు మై
కాలునియిల్లు చేర్పనోకో! ♦ గాఢసుహృత్ప్రచలద్వియోగలీ

లాలలితాత్మకుండవయి ♦ లబ్ధసుఖంబుల నీవుమాపఁగాఁ
జాలినసిష్టదైవికవ ♦ శంబునఁగంటిమి నేటికొండొరుఁ
గ్రాలెనునేత్రకంజములు ♦ కర్ణపుటంబులు గ్రోలెమాధురీ
లాలితవాక్యపానకము ♦ లక్ష్మణయుక్తినిమాశరీరముల్
వ్రాలెనునిండుఁగౌఁగిళుల ♦ భ్రాతృపరస్పరరాగమొప్ప ; నిం
కేలత్వదీయదౌష్ట్యము? ల ♦ యింపఁగఁజేసి శుభంబులీయఁగాఁ
జాలుదువేనిరమ్మటులఁ ♦ జాలకయుండినఁబొమ్మమమ్మిటుల్
వైశమువీడుచుఁగదలి; ♦ భ్రాత! యమమప్పము లేదునీపయిన్
మేలొనగూర్చినాఁడవు సు ♦ మీమముసందడిఁగానకంపుటన్
నీలలితాత్మజన్‌గమలి ♦ నిన్‌గలహంసునకున్ సరోజినిన్
ధీలలితప్రభాకరవి ♦ నీతునకున్ రహింనిచ్చిపెండిలిన్
గేళినినీదినంబుననె ♦ నేనిఁటఁజేసితి; నీవుహాప్పతన్
గ్రాలెదవంచునెంచెద; వి ♦ కానమతిన్ గనుమింకవారిసిన్
జాలముసేయకింకరభ ♦ సంబునరాజ్యముఁజేరవచ్చుగో
పాలుఁడుప్రేమమైమనలఁ ♦ బాలనసేయుత నెల్లకాలమున్.

సూక్ష్మబుద్ధీ? సరోజినీకమలినుల నిటు తెప్పింపుము.

సూక్ష్మ-చిత్తము (అనిపోయిమరలవారితోఁప్రవేశించుచున్నాఁడు).

ధన-సోదరవరా?

గీ. అతులహాష్పాబ్ధినోలలా ♦ డితిని నేనుఁ
గన్యకలుమంచివరులనుఁ ♦ గాంచుటవిని
కటికివాఁడయినఁ జేయఁడు ♦ కన్నకూఁతు
నకునునేఁజేసినట్టియ ♦ న్యాయమకట !

(నమస్కరించిన సరోజినీ కమలినులస్పృశించి) సుమంగళీభవ !

చ. కమలిని! యోసరోజిని! మొ ♦ గంబెటులెత్తెదమిమ్ముఁజూడ ? దు
స్సహమయవశంబునన్ హృదయ ♦ జాడ్యముచేనలయించితిన్ మిమున్
విమలమతిప్రభావమున ♦ నెమ్మినిమీరువచించినట్టియా
యమృతవచస్సులన్నియును ♦ నప్పటికిన్ విషమయ్యెనక్కటా ! (ఏ)

గీ. అమ్మలార! మీర ♦ లంతఃపురంబందు
వ్రాసివిడిచినట్టి ♦ పద్యవర్ణ
ములునునొక్కటొక్కటె ♦ ములుకులయి బాధించె
నమ్మనను క్షమింప ♦ రమ్మదయను.

కమ.- } తండ్రీ? మాప్రారబ్ధకర్మమే మాకష్టములకుఁగారణము. వి
సరో.- } రుచింతింపవలదు.

ధన-(ప్రభాకరకలహంసులఁజేరి).

చ. పరుషతమీమ్మసంబులకుఁ ♦ బాటెల జేసినఁగాని యోప్రభా
కరకలహంసులార? గుణ ♦ కాంతలఁగాంతలమీకుఁగూర్చి నే
నరుసనుజెందఁజేసితిఁగ ♦ దా? యెటులైనను మామనయ్య? మే
దురగురుభావలీలమెయిఁ ♦ దోరపుభక్తిని నాదరింపుఁడీ?

కల-చిత్తము. మాగ్రహచారవశంబున మీకట్టిబుద్ధిగలిగెను. మాపై
గృపయుంచుఁడు.

ప్రభా-ఓ మామా! ధనవర్మ!

క. పంతంబున మాకనకం
బంతయుఁజేకొనఁగమీర ♦ లదిగనిన్యాయ
స్వాంతుఁడు భగవంతుఁడు మీ
కాంతాకనకములనిచ్చి ♦ కాచెను మమ్మున్.

మేమల్లురమయితిమి. ఇఁక మీపయిభక్తియుండితీరవలెను.

ధన-మహాశూరుఁడవుగనుక నెత్తిపొడిచితివి. తప్పులేదు. (కీర్తివర్మహి
తులవంకఁజూచి) మీకందఱకు నేనొనరించిన యెగ్గుమఱచి క్ష
మింపుఁడు.

నూత్న-మీరొనరించినవి యెగ్గులగు నా? రాజులపరాధములు చేయలేరని
గదా శాస్త్రము.

ధన-మీరందఱుసజ్జనులు. అంతకంటెమీరేమియననోపుదురు. భ్రాతృ
వరా! ఇఁక మనమందరము సురక్షితముగాఁ బట్టణమ్మునకుఁ దర
లుదమా.

కీర్తి-మంచిది. ఆనందసానందలారా? ఇఁక మీరుపోయి సుఖముగా జీవింపుఁడు.

ఆనం- } చిత్తము. వనాటులమయిన మాపైదయయుంచుఁడు.
సానం- } (అనిపోవుచున్నారు).

కీర్తి-హితులారా? నేనీయరణ్యమునకు రాకపూర్వము మీరందరు ననుభవించుచుండిన మీమీ స్వాస్థ్యములఁదిరిగి మీకందఱకునిచ్చి వేయుచున్నాను.

సూక్ష్మ-మహాభాగ్యము. దానికెప్పుఁడయిన లోపముజరుగునని మేమను కొంటిమా?

కీర్తి-ప్రభాకరకలహంసులారా? మీస్వాస్థ్యమునంతయుఁదిరిగి మీకిచ్చి వేయుచున్నాను. సుఖముగా మీభార్యలతో మీరనుభవింపుఁడు. ఒండొరులను శాగముకలిగి యుభయవంశములకుఁ గీర్తిప్రతిష్ఠలఁదెండు. కళానిధీ? నీమాటయేమి?

క. సరసగుణాన్వితయగునొక
తరుణీమణిఁబెండ్లియాడి ♦ తండ్రియిడిన మే
దురధనభాగముఁగొనిమన
పురమునవివసించిసౌఖ్య ♦ భోక్తవుగమ్మా.

ప్రభా- } ప్రభువుసెలవిచ్చినట్లుచేయుము.
కల- }

కళా-దేవా! తాముసెలవిచ్చినసంగతి సంతోషమేగాని నాకిదివరకే పెండ్లియయినదే?

కీర్తి-అట్లులా? యెవరితో? ఆమెయెక్కడనున్నది·

ప్రభా- } భ్రాతృవరా ! ఆశ్చర్యము. మాకుఁదెలియనేలేదే.
కల- }

కళా-చ. జననముబొందెదైవకృప ♦ సారతమంబగుజ్ఞానవృద్ధిచే
వనవరతానురాగమున ♦ నాభగవంతునిఁగొల్చునామె, మీ

కనులకదృశ్యమైచెలఁగుఁ ♦ గ్రాలెడుముక్తిరమాభిధానతఁ
వినుఁడుమదీయమానసిక ♦ వీధులనెప్డురమించుచుండెడిఁ.

సూత్ర-ఆహా! యెంతచక్కఁగావర్ణించినాఁడవు. కళానిధీ? జన్మమన్ననీదియేగదా. తపస్సుచేయఁగా నిన్నాళ్ళకు మంచిస్నేహితుఁడవు దొరకితివి.

కీర్తి-వహ్వా? ఎంతబాగుగఁజెప్పితివి. మంచివయిరాగ్యజ్ఞానమును సంపాదించినాఁడవు నీవుకళానిధివేయగుదువు. అట్టులయిన నీకీమైహికసౌఖ్యములపైవాంఛ లేదుగదా.

కళా-లేదు. ముమ్మాటికిని లేదు. నాసహోదరులిరువురు వారికళత్రములతో సుఖముండినఁజాలు. నాభాగమునంతయు వారిరువురకు సమానముగా నొసఁగుచున్నాను.

కీర్తి-బహుసంతోషము. మనముముఖ్యబంధువులముగనుక నాయొద్దను నీవుండి నాకుజ్ఞానబోధచేయుమని కోరుచున్నాను.

కళా-పరమసంతోషము.

కీర్తి-ప్రభాకరా! ఇఁకమనమందఱము పోవచ్చునా?

ప్రభా-చిత్తము. (అనిసారంగునిపైఁజేయివైచి) సారంగా ? నీమూలమునఁగదా నాకిట్టియమితభాగ్య మహావిభవములులభించె. నిన్నేమనికొనియాడెదను?

గీ. ప్రాణగొడ్డంబునుండిన ♦ న్నట్లుకాచి
నాసరోజినితోఁజేర్చి ♦ నవ్యతరసు
ఖాంబుధినిఁదేల్చినాఁడవు ♦ ప్రాణమిత్ర
యెట్లుదీర్చెదనీఋణ ♦ మింక నేను

(అనికౌగలించుకొనుచున్నాఁడు).

సారం-స్వామీ! మీకు నేనేమియుపకారముచేసితిని. నావిధులయందు జాగ్రతఁగాగృషిచేసితిని పదపడినామూలమున మీరుచాలఁ గష్టపడితిరి. దానికిక్షమింపఁబ్రార్థించెద.

కల-ఈమహాభాగ్యములకన్నింటికి సారంగుఁడే కారకుఁడు. ఆతఁడునన్ను క్షమింపవలసియున్నది.

ప్రభా-సారంగా? నీమాటలునీవినయమును సూచించుచున్నవి.

క. పెద్దవుపయసునసనీకనా
యొద్దనెనివసింపుము సురు ♦ లున్నవరకుమా
పెద్దలబలెనినుఁజూతుము
ముద్దియయును నేను సౌఖ్య ♦ ములనీ వెసఁగన్.

ఇదిగోనాకునీవిచ్చిన వేయిరూప్యములనుఁదీసుకొమ్ము.

(అనిసంచినిచ్చుచున్నాఁడు).

సారం-(అందుకొని) స్వామీ? ఈధనమునాకుటుంబమునకిచ్చి నేనుమీ యొద్దనేయుందును.

కీర్తి-ప్రభాకరా! ఇంకమనము పురమేగుట కేమియాలస్యము!

(అంతదేవేంద్రుఁడాకాశమునఁ బ్రత్యక్షమగుచున్నాఁడు).

ఇంద్రుఁడు-కీర్తివర్మా! నీవు సుగుణసంపన్నుండవు. నీచరిత్రమునకు దేవతలందరుమెచ్చిరి. నీరాజ్యమునుఁజేరి పెద్దకాలము నీవుసుఖింపగలవు. ఇఁక నేమయిననీకు వరములుకావలెనా!

కీర్తి-(తనలో) ఓహోనాయందలి యపూర్వకృపచే మహేంద్రుఁడు దర్శనభాగ్యమొదయచేసినాఁడు. ఆసహస్రాక్షునిఁజూడ నాకనులుచాలకున్నవి. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! దేవేంద్రా! ఇదిగో నాసాష్టాంగములు. మీరుదర్శనమిచ్చుటచే నాభవముపావనమయ్యె. ఇఁక నాకేమికావలెను.

ఉ. కాంచితినాసరోజినినిఁ ♦ గన్నులవిందుగ; నీప్రభాకరున్
గాంచితిమంచియల్లునిగఁ ♦ గాంచితిఁదమ్మునిసద్గుణాఢ్యుగాఁ
గాంచితిరాజ్యవైభవముఁ ♦ గాంచితిఁబూర్వసుఖంబులన్నియున్
గొంచక యేమికోర్కులిఁకఁ ♦ గోరెదమిమ్ములనోసురాధిపా!

అయినవనిట్లు ప్రసాదింపుఁడు.

భరతవాక్యము కవిరాజవిరాజితము.

అనయమునీపశ్వాలమానిసహోదరు ♦ లందఱు ప్రేమ భజరింపవలెక్
ధనమదగర్వవిహీనత గ్రాలుచు ♦ ధార్మికులయి ప్రజలుండవలెక్
ఘనతఁగవీంద్రులు గ్రాలవలెక్ ధర ♦ కమ్మనిసస్యములీయవలెక్
బ్రణుతసువృష్టిస కాలమునందుభ ♦ వద్దయభూమి స్రవింపవలెక్.

ఇం-నీవుకోరినవన్నియు వరములయి ఫలించుగాక. ఇఁక నేను బోవుచున్నాను.

(అనియదృశ్యుఁడగుచున్నాఁడు)-

కీర్తి-అయ్యా! దేవేంద్రా? నమస్కారము ఇఁకను నుముఖుఁడనయి పట్టణమునకుఁబోవుచున్నాను. అందఱునుగూడరండు. సరోజినీకమలినులారా! నా వెంటనుండుఁడు.

అందఱు——చిత్తము-

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

గద్య-ఇది శ్రీమద్రమారమణీరమణచరణారవింద నిరంతరానూనధ్యానపారీణ బంధురాంధ్రకవితాధురీణ పరస్పరానురాగ నూరమాంబా వేంకటామాత్య పూర్వతపఃఫలరూప శౌనకసగోత్రప్రదీప తురగాన్వవాయాంభోధిసుధానిధాన వేంకటాచలాభిధానప్రణీతంబైన సరోజినీనామ నాటకంబునందు సర్వంబును బంచమాంకము

స్వస్త్యస్తు.